ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 1 (2580)
ПЯТНІЦА
7
студзеня 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

У выставачнай зале Беларускай гандлёвай палаты адкрылася выстаўка «Фатаграфіка-71». Гэты здымак латвійскага фотамастака М. Узуліньша — ён называецца «Вясна» — адзін з некалькіх сотняў, прадстаўленых на выстаўцы. У падборцы «Па выставачных залах», якая друкуецца на стар. 10, мы знаёмім вас з работамі некаторых удзельнікаў гэтай цікавай выстаўкі.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

Уладзімір КАРПАЎ

МЫ З ТАБОЙ, В'ЕТНАМ!

Усякая захопніцкая вайна — злачынная, чалавекаиенавісніцкая. Па сутнасці. Па сваіх мэтах. Праз кроў і смерць ідуць захопнікі да свайго панавання.

Але гісторыя яшчэ не ведала такой варварскай і крывавай вайны, якую вядуць цяпер амерыканскія імперыялісты ў В'етнаме. Тут змучаная, змардаваная сама зямля. На ёй — дваццаць мільёнаў варонак. На мужную шматпакутную зямлю ДРВ скінута бомб болей, чым у час другой сусветнай і карэйскай войнаў, разам узятых. Амерыканскія нелюдзі патапталі тут усё святое — і для чалавека, і для чалавецтва. Права голай сілы яны зрабілі законам. Іхняя жорсткасць перарасла ў садызм, дыпламатычныя вымудры — у непрыкрыты цынічны здзек. Жыццё і смерць людзей сталі для іх прадметам торгу, сродкам дасягнення тайных планаў.

Апошнія вераломныя масавыя бамбёжкі густанаселеных абласцей Паўночнага В'етнама канчаткова сарвалі маску з элементарнай дабрачыннасці ЗША. Паветраны разбой, з'явіўшыся выклікам міралюбівым сілам усяго свету, яшчэ раз і беспаваротна выкрыў крывадушнасць амерыканскіх верхаводаў, іх агрэсіўнае, чалавеканенавісніцкае нутро. Прычым гэтая дэманстрацыя сілы (не выпадкова былі ўжыты бомбы, па сваёй выбуховай моцы амаль роўныя атамным) зусім не адзнака сілы. Наадварот. Гэта — яскравае сведчанне як праваду славутай палітыкі «в'етнамізацыі», так і ўсіх планаў амерыканскай ваеншчыны скарыць і заняволіць свабодалюбівыя народы.

Савецкія людзі кляймяць ганьбай разбойніцкія захады агрэсараў. Патрабуюць поўнага і безумоўнага вываду чужаземных войск з В'етнама, Лаоса і Камбоджы. Патрабуюць, каб народы Індакітая самі вырашалі ўласныя ўнутраныя справы. Савецкія людзі ўхваляюць Заяву Савецкага ўрада і надалей выконваць свой інтэрнацыянальны абавязак — дапамагаць ДРВ у яе барацьбе за свабоду, гонар і суверэнітэт. Яны пратэстуюць супроць «паралельнасці інтарэсаў», якая пачынае адчувацца ў палітыцы Пекіна і Белага дома.

Рукі прэч ад В'етнама! Ганьба дзетазабойцам!

Прымі нашу павагу і любоў, непахісны в'етнамскі народ. Цябе не запалохаць. Праўда і права на тваім баку — і перамога будзе за табой!

Міхасю СТАНЮЦЕ—90 год

Міхася Пятровіча Станюту па праве завуць старэйшынаю сярод мастакоў Савецкай Беларусі. І справа не толькі ў тым, што яму споўнілася дзевяноста гадоў. Яго творчая біяграфія сягае да часоў арганізацыі перадкастрычніцкіх мастацкіх выставак у Мінску. Адразу пасля Вялікага Кастрычніка — поплеч з такімі майстрамі выяўленчага мастацтва, як Я. Кругер, Д. Полазаў, К. Елісееў і іншыя,—яму выпала быць адным з арганізатараў і ўдзельнікаў мастацкага жыцця ў сталіцы рэспублікі. Творы М. Станюты, прысвечаныя тэмам індустрыялізацыі, сацыялістычнага будаўніцтва, экспанаваліся на ўсіх перадваенных усебеларускіх мастацкіх выстаўках. Большасць яго тагачасных твораў загінула ў агні вайны.

У Саюзе мастакоў БССР да 90-годдзя з дня нараджэння М. Станюты адкрылася яго персанальная выстаўка, складзеная з работ, якія захаваліся ад даўнейшых часоў, і шэрагу больш позніх.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў галіне савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з 60-годдзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў артыста Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага народнага артыста СССР Палосіна Яўгена Максімавіча ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

●

За заслугі ў развіцці савецкага музычнага мастацтва і ў сувязі з 60-годдзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў кампазітара Абеліёвіча Льва Майсеевіча ордэнам «Знак Пашаны».

САВЕТ ВЕТЭРАНАЎ СЦЭНЫ

Днямі дырэкцыя і мастацкае кіраўніцтва Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР запрасілі ў госці ветэранаў опернай і балетнай сцэны рэспублікі.

— Нам вельмі прыемна бачыць вас у сябе, — сказаў дырэктар тэатра М. Шаўчук. — Мы спадзяёмся, што сённяшняя сустрэча будзе пачаткам сапраўдных творчых сувязей розных пакаленняў артыстаў нашага тэатра. Вы аддалі яму шмат гадоў жыцця, свой талент і майстэрства, і мы просім вас актыўна дапамагаць моладзі парадай, слушнай крытыкай, прымаць самы актыўны ўдзел у нашым сённяшнім творчым жыцці.

М. Шаўчук і галоўны рэжысёр А. Дадзішкіліяні падзяліліся з гасцямі творчымі планамі, расказалі пра рэпертуарную афішу 1972—73 гадоў.

Госці выказалі меркаванні і заўвагі па розных пытаннях творчага жыцця тэатра. Быў абраны савет ветэранаў, у які ўвайшлі Л. Александроўская, А. Нікалаева, Н. Младзінская, Б. Карпілава, М. Зюванаў, М. Сярдобаў, М. Шнейдэрман і іншыя. Яго старшыня М. Зюванаў прыме ўдзел у рабоце мастацкага савета тэатра.

М. БІРУЛЯ.

СВАЕ МУЗЫКІ

Дзесяткі піяністаў, дамрыстаў, «духавікоў», акардэаністаў заканчваюць штогод Слонімскую музычную школу. Але, як правіла, большасць выпускнікоў не «асядаюць» у самім горадзе. А як зрабіць, каб музыкі заставаліся на сяле? Відаць, трэба ствараць музычныя студыі ў калгасах і саўгасах. Так было зроблена ў вёсках Жыровічы і Азярніца. Тут ужо адбыўся першы выпуск музыкантаў.

У перспектыўным плане культурна-масавых мерапрыемстваў на пяцігодку ў Жыровічах і Азярніцы намечана адкрыццё філіяла музычнай школы. Такія ж філіялы будуць створаны і ў двух іншых буйных населеных пунктах Слонімшчыны — Міжэвічах і Дзераўной.

М. РЫЛКО.

●●

СПАДАРОЖНАГА ВЕТРУ!

РЭПАРТАЖ З НОВАЙ РАДЫЁПЕРАДАЮЧАЙ ТЭЛЕСТАНЦЫІ

На 350 метраў узнялася антэна радыёперадаючай тэлевізійнай станцыі.

КАЛІ будзеце выязджаць з Мінска па Маскоўскай шашы, дык справа абавязкова ўбачыце тэлевізійную мачту, што ледзь не падпірае неба. Гэта не мастацкае перабольшанне, вышыня мачты — 350 метраў. Калі вы звернеце на гэты арыенцір, дык неўзабаве ўбачыце прыземісты двухпавярховы будынак, што прымасціўся ля мачты. Гэта і ёсць новая тэлестанцыя.

Эма Васілеўна Варанцэвіч, старшы інжынер станцыі, калі даведалася пра мэту нашага візіту, іранічна ўсміхнулася:

— Наўрад ці знойдзеце што цікавае. Голая тэхніка...

І тут жа кінулася да нейкага прыбора, які пачаў меладычна вызваньваць. Мы пачціва азірнуліся вакол. У вялікай светлай зале і тут, і там стаялі прыборы розных памераў і канфігурацый. У адным таямніча падміргвала чырвонае вочка, у другім, за круглым акенцам, як у клетцы, білася зялёнае полымя, то выцягваючыся ў нітку, то разбухаючы ў нешта бясформнае, з трэцяга вырывалася музыка...

Скажам адразу, за тыя некалькі гадзін, што мы былі тут, кожнаму з нас давялося пачуць столькі тэхнічных тэрмінаў, колькі не чулі за цэлы год. Тэрмінаў, самымі зразумелымі з якіх былі дыёд, сінусоід, кілагерц... І калі прыслухоўваліся да гутаркі аператараў, што завіхаліся каля прыбораў, дык, часам, здавалася, што гавораць яны на нейкай чужой мове.

Успомніўся калісьці ўбачаны газетны загаловак: «Тэхніка на службе мастацтва». На службе мастацтва... Падумалася, што тая славутая спрэчка фізікаў і лірыкаў, якая часам успыхвае і зараз, дальбог, пачынае смяшыць. Хаця я ведаю людзей, што маюць адносіны да свету мастацтва, якія пры слове «тэхніка» пагардліва пацiскаюць плячыма, маўляў, нізкая матэрыя.

Я ведаю і людзей, што прысвяцілі сябе дакладным навукам і якія цвёрда ўпэўнены — менавіта яны і толькі яны соль зямлі, астатняе — несур'ёзнае.

А сцежкі мастацтва і тэхнікі даўно перапляліся. Мо яшчэ тады, калі тэатральная сцэна пачала асвятляцца не свечкамі, а электрычнасцю. А пасля зрабілі кіно, а пасля зрабілі радыё, а пасля — тэлебачанне... І стаяць сёння мастацтва і тэхніка побач.

Інжынер вынаходзіць для спевака мікрафон, які робіць голас не расказаць якім моцным. А спявак, у сваю чаргу, дорыць інжынеру радасць, добры настрой... Вось яны і квіты.

Але гэта ўжо жартам... А не жарт, што мы, аматары мастацтва, часам забываем пра тых, хто не бачны на сцэне, у кадры кінафільма, на экране тэлевізара і тым не менш мае дачыненне да стварэння цуда, якое мы называем мастацтвам.

І мэта нашага сённяшняга фотарэпартажу — расказаць пра невялікі калектыў «фізікаў», якія працуюць на новай тэлестанцыі.

Першае пытанне, якое мы тут задалі: «чым была благая старая?» Не, не благая. Проста яна саслужыла сваю службу. Узводзілася мінская тэлевежа ў 50-х гадах. Тое-сёе састарэла. Галоўнае — вышыня не задавальняе. Тэлебачанне, так сказаць, рэч візуальная. Хвалі распаўсюджваюцца ў межах прамой бачнасці. Натуральна, чым вышэй перадаючая антэна, тым большы радыус перадачы. Радыус новага тэлецэнтра — 100—130 кіламетраў. Ледзь не ўдвая большы старога.

Начальнік цэха Анатоль Іванавіч Будай папулярна растлумачыў нам, што тэлеперадачы будуць больш якасныя, асабліва каляровыя.

Аказалася, што зала, куды мы трапілі з самага пачатку, так сказаць, замацавана за трэцяй праграмай. У асобных залах стаяць перадатчыкі, якія адпаведна рэтраслююць другую і першую праграмы. Акрамя таго, з новага года цэнтр пачынае рэтрансляваць стэрэафанічнае радыё. Спачатку адзін раз у тыдзень, а пасля па гадзіне кожны дзень.

Мы доўга распытваем Анатоля Іванавіча, што такое стэрэавяшчанне.

— Вы былі ў Маскоўскім стэрэакіно? Ну, дык вось гэта прыблізна такі ж эфект, толькі не зрокавы, а слыхавы.

Калі ты ніколі не каштаваў какосавага арэху, дык колькі б табе ні тлумачылі, якога ён смаку, усё роўна гэта будзе ўспрымацца як пусты гук.

— Эфект дзіўны, — працягваў Анатоль Іванавіч, — якасна зусім іншае радыё.

Мы згодна ківалі галовамі. Але толькі на заўтра, калі пабывалі ў студыі стэрэавяшчання, якая толькі што арганізавалася ў рэспубліканскім Доме радыё, зразумелі, што прымаўка «Лепш адзін раз убачыць, чым сто разоў пачуць» не заўсёды — ісціна.

Тут пакуль што ішла наладка апаратуры — справа новая. Але пры нас прайгралі некалькі плёнак з музыкай, запісанай стэрэафанічна. Дзіва! Поўная ілюзія, што ты ў канцэртнай зале.

Вось уступілі кантрабасы — яны тут на левым крыле аркестра. Да кантрабасаў набліжаецца спявачка. Так, так, ты выразна адчуваеш, як яна ідзе, як набліжаецца яе голас. А з працілеглага боку ў гэтым момант заспявалі скрыпкі...

Слухаеш, і думаеш, як збядняе музыку, ды і не толькі музыку, звычайны моназапіс. Хаця мы так звыкліся з ім, што не заўважаем, часам, розніцы паміж непасрэдным праслухоўваннем, так сказаць, у натуры і па радыё... Усё пазнаецца ў параўнанні...

Што яшчэ расказаць вам пра новы тэлецэнтр? Мо зацікавіць вас, паважаны чытач, такі штрых — будаваць яго дапамагала Беларусі ўся краіна. Сама мачта зроблена на Чэлябінскім заводзе металаканструкцый імя Арджанікідзе. Антэны і іншае абсталяванне прыбылі з Ленінграда, Крамянчуга, Новасібірска і іншых гарадоў. Мантаж ствала рабілі масквічы.

...Мы выходзім з тэлестанцыі і не можам стрымацца, каб зноў не задраць галоў — зірнуць на ажурны шпіль мачты. Вецер гоніць па небе свінцовыя хвалі воблакаў. І на які момант пачынае здавацца, што вяршыня мачты таксама плыве. Спадарожнага ветру!

М. ЗАМСКІ.

За пультам кіравання і кантролю 1-й тэлепраграмы інжынер Яўген Кацько.

Заўсёды на варце электрамеханік Віктар Лукашэвіч і манцёр сувязі Аляксей Легін.

Фота Ул. КРУКА.

РАЗВІВАЦЬ ТВОРЧУЮ ІНІЦЫЯТЫВУ

З IX РЭСПУБЛІКАНСКАЙ КАНФЕРЭНЦЫІ ПРАФСАЮЗА РАБОТНІКАЎ КУЛЬТУРЫ

Вялікі атрад работнікаў культуры працуе ў Беларусі. Гэта — дзеячы літаратуры і мастацтва, работнікі культасветустаноў і кінасеткі, тэлебачання і радыёвяшчання, паліграфіі, выдавецтваў, кніжнага гандлю. Увесь запал сваіх сэрцаў, творчыя здабыткі аддаюць яны выкананню рашэнняў нашай партыі, грандыёзных планаў дзевятай пяцігодкі.

Плённымі былі апошнія два гады для пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, кінематаграфістаў, для ўсіх работнікаў культуры рэспублікі. Пра гэта гаварылася ў справаздачным дакладзе старшыні БРК Л. Памілы на IX канферэнцыі прафсаюза работнікаў культуры. З'явілася нямала твораў, у якіх адлюстравана і наша сучаснасць і гераічнае мінулае народа. Многія з гэтых твораў прыхільна сустрэты чытачамі, слухачамі і гледачамі як у Беларусі, так і за яе межамі.

За справаздачны перыяд лепш пачалі працаваць прафсаюзныя камітэты многіх творчых калектываў. Дакладчык спыняецца на вопыце работы мясцовага камітэта Гомельскага абласнога тэатра, старшынёй якога больш сямі гадоў з'яўляецца заслужаны артыст рэспублікі М. Пало. Мясцком нямала зрабіў, каб у тэатры панавала па-сапраўднаму творчая атмасфера. Прафсаюзная арганізацыя шмат увагі аддае шэфскай рабоце на вёсцы. Зараз значна больш наладжваецца выязных спектакляў у аддаленыя раёны і калгасы вобласці. Калі ў 1969 г. было паказана 29 спектакляў, то ў 1971 г. каля 200. У тэатры створан кансультацыйны пункт, мэта якога — памагаць самадзейнасці. 11 акцёраў вядуць актыўную творчую работу ў народных тэатрах вобласці.

Ініцыятыўна працуюць мясцовыя камітэты тэатра оперы і балета (старшыня — заслужаны артыст рэспублікі В. Гур'еў), акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы (старшыня — заслужаная артыстка БССР Т. Аляксеева), Дзяржаўнай харавой капэлы БССР (старшыня — заслужаны артыст БССР М. Шуманскі) і інш.

Разам з тым, адзначае дакладчык, у некаторых тэатрах і канцэртных арганізацыях мясцовыя камітэты слаба ўдзельнічаюць у вырашэнні надзённых творчых пытанняў іх калектываў. Як след не наладжана выхаваўчая работа, ёсць выпадкі парушэнняў працоўнай дысцыпліны. Прафсаюзныя арганізацыі не цікавяцца і тым, што адны акцёры занадта перагружаны, другія працуюць з недагрузкай, выступаючы за месяц у трох-чатырох спектаклях. Нямала яшчэ трэба зрабіць, каб творчыя калектывы рэспублікі актыўна ўключыліся ва ўсесаюзнае спаборніцтва тэатраў, канцэртных арганізацый, музычных і танцавальных калектываў, каб гэтае спаборніцтва паспрыяла далейшаму ўздыму ўсёй мастацка-творчай дзейнасці, няўхільнаму выкананню планаў абслугоўвання гледача.

— Характэрная асаблівасць у дзейнасці нашай творчай інтэлігенцыі, — гаворыць Л. Паміла, — умацаванне сувязей з калектывамі прадпрыемстваў, будоўляў, з працаўнікамі вёскі, воінамі Савецкай Арміі і пагранічнікамі. За 1970 год, напрыклад, у воінскіх часцях і падраздзяленнях ЧБВА было праведзена тысячы канцэртаў, спектакляў, творчых сустрэч, дакладаў і лекцый. Гэтую пачэсную патрыятычную справу трэба працягваць і далей з яшчэ большым размахам і ініцыятывай.

Важная роля ў камуністычным выхаванні працоўных належыць культурна-асветным установам. Лепшыя клубы, дамы культуры, бібліятэкі, музеі, паркі многае робяць, каб даходліва прапагандаваць сярод працаўнікоў горада і вёскі рашэнні XXIV з'езда КПСС і XXVII з'езда КПБ, пяцігадовы план развіцця народнай гаспадаркі. У дакладзе нагадвалася шмат прыкладаў ініцыятыўнай, па-сапраўднаму творчай работы культасветустаноў Быхаўскага, Пінскага, Рагачоўскага, Талачынскага, Салігорскага, Гродзенскага і іншых раёнаў рэспублікі. Задача прафсаюзных арганізацый і органаў культуры пашыраць вопыт перадавікоў, дамагацца таго, каб кожны клуб, бібліятэка сталі цэнтрамі культурна-масавай работы на вёсцы; арганізаваць спаборніцтва за клуб, дом культуры і бібліятэку выдатнай работы.

Далей дакладчык гаворыць аб тым, што некаторыя абласныя і многія раённыя камітэты прафсаюза работнікаў культуры і органы кінафікацыі слаба займаюцца кінаабслугоўваннем насельніцтва, асабліва на вёсцы, зрэдку цікавяцца, як выконваюць кінамеханікі свае сацыялістычныя абавязацельствы. У выніку — дзяржаўныя планы па кіно ў рэспубліцы не выконваюцца. Асаблівую трывогу выклікае Гомельская вобласць, дзе яшчэ не наладжана як след абслугоўванне вясковага гледача, часта прастойваюць асобныя сельскія кінаўстаноўкі, дрэнна рэкламуюцца кінафільмы айчыннай вытворчасці, самацёкам ідзе спаборніцтва паміж кінамеханікамі. Таму і план па валавым зборы вобласць не выканала.

Аднак у рэспубліцы нямала прыкладаў, вартых шырокага пераймання. Добра працуюць кінафікатары Аршанскага і Карэліцкага раёнаў. Датэрмінова выканалі гадавы план работнікі кінасеткі Брэсцкай вобласці. Настойліва дамагаюцца поспехаў у рабоце Мінскія гарадское і абласное ўпраўленні кінафікацыі.

Лепш зараз працуюць нашы выдавецтвы, паліграфічныя прадпрыемствы і работнікі кніжнага гандлю. Кніга выйшла ў свет. Дарогу да пакупніка ёй адкрываюць работнікі кніжнага гандлю. Планы продажу кніг насельніцтву сістэматычна перавыконваюцца. У 1971 годзе рэалізавана літаратуры больш чым на адзін мільён рублёў у параўнанні з 1970 годам.

— Аднак, — гаворыць дакладчык, — за агульнымі лічбамі мы павінны бачыць работу кожнага прадпрыемства, выдавецтва і кніжнага магазіна. Жыццё паказвае, што ёсць у рэспубліцы прадпрыемствы, якія працуюць нерытмічна, дзе якасць прадукцыі нізкая.

У рабоце прафсаюзных камітэтаў ёсць нямала недахопаў па арганізацыі сацыялістычнага спаборніцтва. Часам уся іх дзейнасць скіравана да выяўлення пераможцаў, прысуджэння пераходных сцягоў, вымпелаў і прэмій; не ўскрываюцца прычыны, чаму тое ці іншае прадпрыемства, цэх, брыгада ці, скажам, кнігарня адстаюць. Спаборніцтва — магутны сродак развіцця творчай ініцыятывы і фармалізму тут не месца.

Набліжаецца 50-годдзе ўтварэння Савецкага Саюза. Работнікі культуры рэспублікі сустрэнуць яго новымі творчымі здабыткамі і поспехамі.

— Галоўны наш клопат — нацыянальная драматургія, — сказаў, выступіўшы ў спрэчках, дырэктар акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы І. Міхалюта. За апошнія гады тэатр паставіў пяць арыгінальных п'ес беларускіх аўтараў. Нашы новыя спектаклі па п'есах А. Макаёнка «Трыбунал» і «Зацюканы апостал», А. Дзялендзіка «Начное дзяжурства» карыстаюцца ў гледача поспехам. Зараз калектыў працуе над інсцэніроўкай рамана І. Шамякіна «Снежныя зімы». Для тэатра пішуць новыя драматычныя творы А. Макаёнак, А. Дзялендзік, М. Матукоўскі, А. Петрашкевіч. Прачытаў калектыву сваю першую п'есу пісьменнік В. Быкаў.

Купалаўцы лічаць сваім ганаровым абавязкам часцей сустракацца з сельскім гледачом. Наладжваюцца выязныя спектаклі. Актывізуецца шэфская работа з калектывамі мастацкай самадзейнасці. Артыстам-аматарам перададзена шмат касцюмаў, бутафорыі, электраасвятляльнай апаратуры. Акцёры акадэмічнага тэатра частыя госці ў воінаў Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі.

— Студыя, — сказаў старшыня фабкома кінастудыі «Беларусьфільм» Г. Вольскі, — выпускае мастацкія, дакументальныя і хранікальныя фільмы, асвойвае выпуск першых лялечных і мультыплікацыйных кінастужак. Калектыў вырас у два разы. Наша задача — стварыць усім работнікам належныя жыллёвыя і бытавыя ўмовы, умовы для творчай работы. Па ініцыятыве фабкома ў нас працуе штаб, які аб'ядноўвае намаганні партыйнай, камсамольскай і прафсаюзнай арганізацый і кіраўніцтва студыі. Гэта дае магчымасць больш аператыўна, з веданнем справы кіраваць сацыялістычным спаборніцтвам у нашых шматлікіх цэхах.

Дырэктар Гомельскага тэлецэнтра В. Серадзінскі сваё выступленне прысвяціў пытанням арганізацыі сацыялістычнага спаборніцтва ў калектыве. 47 работнікам тэлецэнтра прысвоена званне ўдарнікаў камуністычнай працы. Паспяхова працуе грамадскае канструктарскае бюро радыётэлецэнтра. У 1970 годзе калектыў заваяваў званне «Прадпрыемства высокай культуры вытворчасці».

— Гомельская студыя тэлебачання, — гаворыць прамоўца, — шмат увагі аддае прапагандзе рашэнняў XXIV з'езда партыі і пяцігадовага плана. Нядаўна ў праграме студыі з'явілася новая рубрыка «Традыцыя — быць наперадзе». Вялікія планы ў студыі да 50-годдзя ўтварэння СССР. Рэгулярна ідуць канцэрты «Музыка народаў СССР». Падрыхтаваны і выйшаў у эфір тэлечасопіс «Слава», прысвечаны героям Вялікай Айчыннай вайны — прадстаўнікам братніх народаў нашай краіны, якія вызвалялі Гомельшчыну ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Распачата падрыхтоўка тэлевізійнага маладзёжнага турніру, у якім прымуць удзел прадстаўнікі трох абласцей-суседзяў — Гомельскай, Бранскай і Чарнігаўскай.

20 год працуе кінамеханікам у Горацкім раёне Міхаіл Рыжыкаў. За гэты час адбыліся непазнавальныя змены: вырасла культура калгаснай вёскі, павысілася патрабавальнасць жыхароў сяла да работы клубаў, бібліятэк, сельскіх кінатэатраў. Перадавы кінамеханік расказаў дэлегатам канферэнцыі, як дамагаецца выканання планаў абслугоўвання сельскага гледача, як прапагандуе фільмы, наладжвае іх рэкламу.

Намеснік начальніка аддзела прапаганды і агітацыі Палітупраўлення Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі К. Марцьянаў гаварыў пра вялікую шэфскую работу дзеячоў літаратуры, мастацтва і культуры рэспублікі ў воінаў акругі. Ён заклікаў і далей мацаваць гэтыя сувязі.

На канферэнцыі таксама выступілі дырэктар Мінскага паліграфкамбіната імя Я. Коласа Р. Шаўчэнка, старшыня Гомельскага абкома прафсаюза работнікаў культуры В. Парфенцэў, загадчыца Любішчанскай сельскай бібліятэкі Івацэвіцкага раёна Л. Агейчык, старшыня фабкома Гродзенскай абласной друкарні Г. Філіповіч, намеснік міністра культуры БССР Р. Мачулін, загадчык аддзела ЦК прафсаюза работнікаў культуры А. Ваўчкоў і іншыя.

Прынята пастанова, у якой вызначаны шляхі далейшага паляпшэння работы рэспубліканскага, абласных, раённых, гарадскіх, фабрычных і мясцовых камітэтаў прафсаюза работнікаў культуры.

Адбыліся выбары Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры, членаў рэвізійнай камісіі і дэлегатаў на VIII з'езд прафсаюза работнікаў культуры СССР.

На арганізацыйным пленуме Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры яго старшынёй выбраны Л. Паміла, сакратаром — Г. Кузьмінова.

ЛЕПШЫЯ АДНААКТОВЫЯ

ВЫНІКІ РЭСПУБЛІКАНСКАГА КОНКУРСУ НА ЛЕПШЫЯ ТВОРЫ АДНААКТОВАЙ ДРАМАТУРГІІ

Каб узбагаціць рэпертуар самадзейных калектываў, Міністэрства культуры БССР і праўленне Саюза пісьменнікаў правялі конкурс на лепшую аднаактовую п'есу, прысвечаную актуальным праблемам сучаснасці. На конкурс паступіла 47 твораў. Журы падвяло вынікі гэтага конкурсу, які праходзіў з лютага па кастрычнік 1971 года.

Пяць лепшых аднаактовых п'ес беларускіх аўтараў былі накіраваны ў Маскву — на ўсесаюзны конкурс. Аднаактовая п'еса Леаніда Гаўрылкіна «Выпрабаванне», прысвечаная жыццю і працы беларускіх нафтавікоў, адзначана трэцяй усесаюзнай прэміяй.

Журы рэспубліканскага конкурсу на лепшыя творы аднаактовай драматургіі вырашыла першую прэмію не прысуджаць.

Другую прэмію атрымала п'еса Івана Шамякіна «Бой на лузе».

Тры трэція прэміі прысуджаны: Ул. Няфёду за п'есу «Ці гатовы ты?», Нілу Гілевічу — за п'есу «Не кажы гоп, не пагаварыўшы з жонкай» і Уладзіміру Багдановічу за п'есу «Вяселле ў новай кватэры».

Заахвочвальныя прэміі атрымалі аднаактоўкі Георгія Марчука «Выкраданне Алены», Віктара Унуковіча «Гузікі» і Паўла Місько «Канфлікт мясцовага значэння».

11 аднаактовых п'ес, на думку журы, можна рэкамендаваць у рэпертуар калектываў мастацкай самадзейнасці пасля дапрацоўкі. Гэтыя творы — «Зварот», «Вяселле будзе на заставе», «Перад дарогай», «Пад свята», «Сувенір», «Працяг легенды», «Дзень нараджэння», «Каварства і каханне», «Галоўнае», «Перадоленне», «Усё бяру на сябе» — перададзены Рэспубліканскаму дому народнай творчасці для далейшай работы з аўтарамі. Прозвішчы аўтараў гэтых твораў яшчэ не раскрыты.

КУЛЬТАСВЕТРАБОТНІКІ ВУЧАЦЦА

Калі маладая пара пад урачысты марш Мендэльсона абменьваецца пярсцёнкамі або кружыцца ў вальсе, бадай што ніхто не задумваецца над тым, колькі старання і ўмення стаіць за ўсім гэтым. Так, умення, бо правядзенне ў жыццё новых традыцый і абрадаў — справа адказная.

Вось і сабраліся нядаўна сто васемнаццаць клубных, бібліятэчных работнікаў і сакратароў камсамольскіх арганізацый Пінскага раёна, каб павучыцца формам і метадам ідэалагічнай работы.

Удзельнікі семінара праслухалі выступленні сакратара райкома КПБ Г. Папінава, старэйшага бібліятэкара Брэсцкай абласной бібліятэкі Е. Чоўжык, інструктара РК КПБ Я. Каласуна і іншых.

«Дзень добры, людзі, песень дастойныя», — так называўся вечар-прывітанне, які прайшоў у Лагішынскім доме культуры. Прысутныя — перадавікі калгаса «Беларусь» і прадпрыемстваў Лагішына з цікавасцю слухалі старшыню калгаса «Беларусь» В. Зайцава, настаўніцу А. Маёраву, былога байца кулямётнага ўзвода 208 стралковага палка Е. Пятрэню, якія расказвалі пра пасёлак, пра яго мінулае і сучаснае.

А культасветработнікі запісвалі ў блакноты, запаміналі — як аформлена памяшканне, як пабудаваны сцэнарый, якія тэхнічныя сродкі былі выкарыстаны. Таму што гэты вечар быў таксама вучобай — вучобай плённай і цікавай.

Канферэнцыя чытачоў па рамане Івана Шамякіна «Снежныя зімы», рэпетыцыя народнага ансамбля танца «Палессе», якую правёў заслужаны работнік культуры УССР Ігар Смірноў, — вось нямногае з таго, што падрыхтаваў для вучобы культасветработнікаў наш аддзел культуры.

С. ПАЎЛЮКАВЕЦ,
загадчык аддзела культуры Пінскага райвыканкома.

СЛОВА НАРОДНАГА ПІСЬМЕННІКА...

ГУТАРКА З КАНДРАТАМ КРАПІВОЙ

СЛОВА Кандрата Крапівы... Даўно і важка гучыць яно ў беларускай літаратуры, яно стала часткай нашага жыцця і свядомасці.

Глыбока шануючы мастацкія дасягненні народнага пісьменніка, мы заўсёды з неаслабнай увагай прыслухоўваемся да яго думак і разваг аб літаратуры, да яго глыбокіх і прынцыповых меркаванняў аб творчасці і літаратурным працэсе, да яго трапных ацэнак і назіранняў. Дастаткова згадаць хоць бы адно з самых апошніх выступленняў народнага пісьменніка — яго ўступнае слова на VI з'ездзе пісьменнікаў Беларусі (надрукавана ў нашым штотыднёвіку 30 красавіка 1971 г.) Змястоўнае і выверанае, яно прасякнута глыбокім клопатам аб развіцці літаратуры, аб яе грамадзянскай актыўнасці і мастацкай паўнакроўнасці, яно — высокі ўзор сапраўднага разумення абавязку савецкага пісьменніка.

Тады, адкрываючы рэспубліканскі пісьменніцкі з'езд, Кандрат Кандратавіч асабліва падкрэсліў значэнне XXIV з'езда КПСС для далейшага развіцця братніх савецкіх літаратур і спыніўся на тых надзённых задачах, што паставілі партыйныя рашэнні перад савецкай літаратурай. Ён гаварыў — глыбока і пераканаўча — аб ідэйнай пазіцыі савецкага пісьменніка («усе мы з'яўляемся ўдзельнікамі вялікай бітвы за новае, за самае перадавое — за светлую будучыню чалавецтва»), аб шляхах і формах сувязі літаратуры з жыццём, аб традыцыях і наватарстве...

«З упэўненасцю можна чакаць, што ў святле ўказанняў партыі, — гаварыў народны пісьменнік, — ...пойдзе сур'ёзная гаворка аб нашых поспехах і недахопах, аб тым, якія важнейшыя з'явы нашага жыцця належным чынам адлюстраваны ў творах беларускіх пісьменнікаў, якія яркія вобразы нашых сучаснікаў імі створаны, і што зроблена не на тым ідэйным і мастацкім узроўні, якога вымагаюць высокія патрабаванні савецкага чытача, чаго мы і зусім не зрабілі, хоць павінны былі зрабіць...»

Кіруючыся рашэннямі і ўказаннямі партыйнага з'езда, рэдакцыя «Літаратуры і мастацтва» распачала ў верасні мінулага года шырокую размову аб стане і задачах літаратурнай крытыкі. На старонках газеты выступіла ўжо каля трыццаці аўтараў — пісьменнікаў, крытыкаў, чытачоў.

Хацелася даведацца, што думае аб нашай дыскусійнай размове народны пісьменнік Беларусі. Загадчык аддзела літаратуры «ЛІМа» Я. Каршукоў сустрэўся і меў размову з Кандратам Кандратавічам Крапівой. Размова была змястоўнай і цікавай.

Неўзабаве — у лютым г. г. — «Літаратура і мастацтва» адзначыць свой саракагадовы юбілей. У сувязі з гэтай юбілейнай датай Кандрат Кандратавіч згадаў тыя часы, калі ў выніку партыйнай пастановы «Аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый» (1932) нараджалася і рабіла свае першыя крокі наша газета. «Літаратура і мастацтва», сказаў ён, вельмі шмат зрабіла за гады свайго існавання для плённага, паспяховага развіцця нашай беларускай савецкай літаратуры. Тыя мастацкія творы, артыкулы і рэцэнзіі, што друкаваліся на старонках газеты, істотна ўплывалі на літаратурнае жыццё рэспублікі, нацэльвалі нашых літаратараў на актыўны ўдзел у грамадскім жыцці, на пачэснае выкананне задач партыі, на цесную сувязь з сучаснасцю. Цяжка пераацаніць усё тое, што зроблена газетай для асвятлення літаратурнага жыцця. На старонках «ЛІМа» пабачыла свет мноства артыкулаў і рэцэнзій, што былі першымі і вызначальнымі пры ацэнцы многіх мастацкіх твораў. Вопыт газеты ў гэтым сэнсе надзвычай багаты і павучальны, роля яе ў справе станаўлення і развіцця беларускай савецкай літаратуры і мастацкай крытыкі значная.

Тую размову аб стане і задачах літаратурна-мастацкай крытыкі, што вядзецца зараз на старонках «Літаратуры і мастацтва», Кандрат Кандратавіч лічыць вельмі патрэбнай і своечасовай. Гэтая размова, адзначае народны пісьменнік, адпавядае тым адказным задачам, якія паставіў перад савецкімі літаратарамі XXIV з'езд КПСС. На партыйным з'ездзе былі высока ацэнены дасягненні нашай літаратуры і мастацтва, але адначасова было вельмі слушна і прынцыпова адзначана, што поспехі літаратуры і мастацтва былі б больш значнымі, калі б наша літаратурна - мастацкая крытыка больш актыўна праводзіла лінію партыі, выступала з большай прынцыповасцю, спалучаючы патрабавальнасць з клапатлівымі адносінамі да стваральнікаў мастацкіх каштоўнасцей.

Менавіта з гэтай прычыны, гаворыць Кандрат Крапіва, газета зрабіла вельмі правільна, што так сур'ёзна і шырока паставіла пытанні крытыкі ў сувязі з агульнымі праблемамі літаратуры.

— Я чытаў многія артыкулы ўдзельнікаў дыскусіі, — працягвае народны пісьменнік.—Яшчэ цяжка ўсебакова і поўна ацэньваць увесь плён гэтай ажыўленай творчай размовы. Павінен сказаць, што некаторыя артыкулы, нягледзячы на ўсю важнасць узнятых у іх пытанняў, знаходзяцца яшчэ толькі на подступах да той сур'ёзнай і важнай гаворкі пра крытыку, на якую нацэльваюць нас рашэнні XXIV партыйнага з'езда. Разам з тым варта адзначыць, што цікавыя і змястоўныя, прынцыповыя выступленні пісьменнікаў і крытыкаў, безумоўна, будуць на карысць нашай агульнай справе.

Кандрат Кандратавіч падзяліўся і сваімі думкамі аб сучаснай крытыцы, аб тых задачах, што стаяць перад ёю сёння. Адзначаючы важную ролю крытыкі ў літаратурным жыцці, ён асабліва падкрэсліў, што крытык павінен не толькі дасканала валодаць сваёй прафесійнай зброяй, але прынцыпова адстойваць пазіцыі марксісцка-ленінскай эстэтыкі, быць непахісным у барацьбе з варожай ідэалогіяй, паслядоўна трымацца нашай ідэалогіі.

— І яшчэ, — дадаў народны пісьменнік,— літаратурная крытыка зможа па-сапраўднаму выконваць свае задачы толькі тады, калі яна будзе не толькі рэгістраваць літаратурныя з'явы, але і актыўна ўмешвацца ў літаратурны працэс, накіроўваць пісьменніка на найбольш плённыя шляхі мастацкага асэнсавання сучаснасці, глыбока ацэньваць і аналізаваць з'явы літаратурнага жыцця.

У заключэнне гаворкі Кандрат Кандратавіч папрасіў перадаць сардэчныя віншаванні калектыву «Літаратуры і мастацтва», яе аўтарам і чытачам.

Эсфір ГУРЭВІЧ

...І ЎВАГІ,

УШМАТГАЛОСЫМ хоры крытыкаў і пісьменнікаў, што вось ужо на працягу трох месяцаў разважаюць, спрачаюцца на старонках «ЛіМа», прагучаў трохі задзірысты і адначасова досыць рацыянальны голас аб крытыцы дзіцячай літаратуры (Р. Ліцвінаў, «Дзіцячая літаратура просіць увагі», 15 кастрычніка). Мне хочацца падтрымаць гэты голас, каб ён не згубіўся сярод вялікіх клопатаў і хвалюючых праблем усёй нашай беларускай крытыкі. Праўда, клопаты і цяжкасці «дарослай» і «дзіцячай» літаратуры шмат у чым агульныя, падобныя, але і становішча іх у літаратурным жыцці, і прафесіянальны ўзровень далёка не аднолькавыя.

З горыччу даводзіцца канстатаваць, што крытыка дзіцячай літаратуры прыкметна адстае ад сваёй «старэйшай сястры», і гэта выклікае трывогу і заклапочанасць. Калі В. Каваленка ў артыкуле пра беларускую крытыку («Полымя», 1971, № 11) выкарыстоўвае пытанне—«ці ёсць у нас сучасная беларуская крытыка?»—як рытарычны прыём (вядома ж ёсць!), дык ў дачыненні да крытыкі дзіцячай літаратуры гэтае пытанне гучыць з меншым аптымізмам. На жаль, практыка сучаснага літаратурнага жыцця не дае асаблівых падстаў, каб гаварыць пра сапраўдную паўсядзённую крытыку дзіцячай літаратуры, якая б сістэматычна, клапатліва і зацікаўлена сачыла за рухам літаратуры, уплывала на яе, асэнсоўвала галоўныя заканамернасці і тэндэнцыі яе развіцця.

Могуць запярэчыць: з'яўляюцца ж у нас, хоць і рэдка, рэцэнзіі на творы дзіцячай літаратуры, прычым некаторыя з іх вылучаюцца прафесійнай сталасцю, тонкім пранікненнем у мастацкую сутнасць твораў. Р. Ліцвінаў справядліва адзначыў менавіта такую якасць крытычных выступленняў Р. Шкрабы. Варта было б назваць яшчэ і імёны У. Жыжэнкі, Ф. Яфімава, У. Юрэвіча. Але ўсе гэтыя паасобныя выступленні не складаюць пэўнай сістэмы, не ахопліваюць і ў малой ступені ўсёй шырыні і складанасці з'яў, што абумоўліваюць рух дзіцячай літаратуры.

Ці ж можна спадзявацца на стыхію, асабліва сёння, калі ў рэспубліцы працуе такі вялікі атрад дзіцячых пісьменнікаў розных пакаленняў, пачынаючы ад старэйшых—А. Якімовіча, В. Віткі, В. Вольскага, Э. Агняцвет, С. Шушкевіча і канчаючы маладымі—В. Зуёнкам, Д. Бічэль-Загнетавай, І. Сярковым і інш? Калі выдавецтва штогод выпускае столькі самых розных у тэматычных і жанравых адносінах, розных па якасці і мастацкім афармленні дзіцячых кніжак? А колькі твораў паэзіі і прозы друкуецца на старонках перыядычнага дзіцячага друку, не трапляючы, нават і ў малой ступені, у поле зроку нашай крытыкі!

А. Кулакоўскі ў сваім дыскусійным артыкуле слушна заўважыў, што крытыка не адгукнулася на дакументальную аповесць А. Якімовіча «Кастусь Каліноўскі». Праўда, з часу яе апублікавання прайшло ўжо не так і многа часу, але аповесць гэтая сапраўды заслугоўвае ўвагі, бо з'яўляецца вынікам шматгадовай творчай працы пісьменніка над гісторыка-рэвалюцыйнай тэмай. Які плён прынёс зварот да хвалюючых старонак рэвалюцыйнай гісторыі ў новым для аўтара жанры дакументальнай аповесці, як спалучаюцца ў ёй дакументалізм, гістарычная праўда з выдумкай, фантазіяй, якімі атрымаліся героі твора—гэтыя пытанні маюць цікавасць не толькі ў маштабах творчасці самога пісьменніка, але і ўсёй беларускай дзіцячай літаратуры.

У мінулым годзе ў часопісе «Бярозка» былі надрукаваны аповесці Л. Арабей «Сіні бор», дакументальная аповесць П. Ткачова «На граніцы» і інш. Варта было б даць ацэнку гэтым творам па свежых слядах, да апублікавання іх асобнымі выданнямі, каб аўтары мелі магчымасць пры падрыхтоўцы аповесцей да друку ўлічыць і думку літаратурнай грамадскасці.

Уладзімір ФЕДАСЕЕНКА

АНАЛІЗ, ПАЯДНАНЫ З ПРЫНЦЫПОВАСЦЮ

Той дзень я памятаю, як сягоння, хоць было гэта больш дваццаці гадоў назад — у 1951 годзе. З вялікім хваляваннем пераступіў я парог дома Саюза пісьменнікаў — нёс Піліпу Сямёнавічу Пестраку (ён тады працаваў там літкансультантам) сваё першае апавяданне. Сшытак, скручаны ў трубачку, апякаў мяне, нібы рана. І не паспеў я дастаць з кішэні таго сшытка, як у пакой зайшоў... Якуб Колас. На свае вочы я ўпершыню бачыў песняра і з трапятаннем сэрца глядзеў на яго, як на святога.

Піліп Сямёнавіч, вітаючыся з Якубам Коласам, спытаў:

— Канстанцін Міхайлавіч, бачылі, як вас у сённяшнім «ЛіМе»?

— Але, бачыў. Нехта там нешта пляце, пляце...

— Дык там жа вас хваляць!— з характэрным смяшком дадаў П. Пестрак.

— Ну дык што? Я пра тое і не думаў казаць, што крытык мне прыпісвае. Ён не ведае тагачаснае жыццё, пра якое я пішу... Гэта ж зайшоў заплаціць партыйныя ўзносы, — пераВёў на іншае гамонку Канстанцін Міхайлавіч...

Я не вельмі разумеў, пра што яны гаварылі. Пасля дайшло: пра рэцэнзію, якая была змешчана ў той дзень у газеце «Літаратура і мастацтва». Крытык сапраўды «хваліў» кнігу Якуба Коласа, але хваліў неяк агульна, адцягнена, жангліруючы шаблоннымі літаратуразнаўчымі выразамі, і, пэўна ж, таму пахвальба тая не спадабалася народнаму пісьменніку...

Чаму я прыгадваю цяпер тую размову? Відаць, таму, што сённяшняя крытыка, нягледзячы на ўсе поспехі (а яны сапраўды ёсць, і ніхто не збіраецца іх закрэсліваць), не пазбавілася канчаткова ад колішніх, — якой пары! — пралікаў і недахопаў.

Усе ўдзельнікі дыскусіі аднагалосна сцвярджаюць, што крытык павінен быць прынцыповы, дасведчаны ў пытаннях мастацтва, ведаць жыццё — галоўны аб'ект літаратурнай творчасці. Мне хочацца звярнуць увагу на апошняе. Справа ў тым, што як бы глыбока і тонка ні разбіраўся крытык у спецыфічных ідэйна-эстэтычных праблемах, але без ведання жыцця яго аналіз літаратурнага твора будзе аднабаковым і няпоўным.

Праблема гэтая, канечне, не новая, але яна не-не ды і напамінае аб сабе. Многія крытычныя выступленні яскрава выяўляюць высокую эстэтычную культуру іх аўтараў, гавораць аб тым, што нашы крытыкі і літаратуразнаўцы глыбока засвоілі спадчыну рускай

І ПАДТРЫМКІ

Шмат твораў, шмат пісьменнікаў, мноства праблем, вялікіх і малых, шырокіх і вузкіх, чакае ўвагі крытыкі.

Вось, напрыклад, жыве ў Пяцігорску дзіцячы пісьменнік Вісарыён Гарбук, які выдаў ужо не адну кніжку для дзяцей. Найбольш удала, на наш погляд, выступіў ён у жанры кароткага апавядання. Для аўтара, які жыве далёка ад Беларусі, чые кантакты з беларускімі чытачамі і з калегамі па пяру абмежаваны, асабліва важна было б пачуць разумнае крытычнае слова.

Вялікага клопату крытыкі патрабуе паэзія для дзяцей, бо дыдактызм і павучальнасць, бытавізм і дробнатэмнасць усё яшчэ не зжыты ў ёй. Думаецца, што грунтоўны прафесійны разгляд вершаў такіх майстроў дзіцячай літаратуры, як В. Вітка, У. Дубоўка і інш., добратворна паўплываў бы і на творчую культуру маладых беларускіх паэтаў, што пішуць для дзяцей.

Ґерой у сучаснай дзіцячай літаратуры, літаратурнае майстэрства, працэс жанрава-стылявога ўзбагачэння, выхаваўчае і эстэтычнае ў творах для дзяцей—вось толькі некаторыя праблемы і тэмы, актуальныя для развіцця дзіцячай літаратуры на сучасным этапе, праблемы, якія ў першую чаргу чакаюць крытычнага, літаратуразнаўчага вырашэння.

Літаратурна-мастацкія часопісы, газета «ЛіМ» павінны накіроўваць рух крытычнай думкі ў патрэбным кірунку. Р. Ліцвінаў слушна папракнуў перыядычны друк і ў першую чаргу часопісы, за тое, што яны мала робяць для фарміравання крытычнай думкі па пытаннях дзіцячай літаратуры. Менавіта друк павінен уцягваць у абмеркаванне пытанняў дзіцячай літаратуры і работнікаў педагагічнага фронту, памятаючы пра яе (дзіцячай літаратуры) саюз з педагогікай, саюз творчы і свабодны, пазбаўлены педагагічнага дыктату.

Ёсць яшчэ адзін арганізацыйны канал для інтэнсіфікацыі крытычнай думкі, які таксама выкарыстоўваецца не з поўнай сілай. Гэта секцыя дзіцячай літаратуры Саюза пісьменнікаў, якая магла б аб'яднаць вакол сябе пісьменнікаў, крытыкаў, рэдактараў і стаць творчым асяроддзем, у якім крынічыла, пульсавала б крытычная думка. Быў час, калі на пасяджэнні секцыі запрашаліся літаратуразнаўцы і крытыкі. Званок з Саюза пісьменнікаў звычайна раздаваўся і ў Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы АН БССР. Даўнавата нешта не было такіх запрашэнняў.

Што ж датычыцца секцыі «дарослай» крытыкі, дык яна не любіць далучаць да сябе «дзіцячую». Я памятаю толькі адзін выпадак за апошнія часы, калі секцыя крытыкі і літаратуразнаўства пад кіраўніцтвам Н. Пашкевіча ўключыла ў разгляд літаратуры года (1967) творы для дзяцей. Сумяшчэнне праблем «дарослай» і «дзіцячай» літаратуры сведчыла аб жаданні суаднесці здабыткі той і другой, аб імкненні вымяраць вартасці дзіцячай літаратуры агульнымі мастацкімі крытэрыямі. Думаецца, што падобныя сумесныя абмеркаванні (якія не выключаюць і аўтаномных) былі б вельмі карысныя.

Чым можна вытлумачыць такое становішча дзіцячай літаратуры і яе крытыкі? Думаецца, хутчэй за ўсё недаацэнкай яе, якая часам дае аб сабе знаць у нейкім паблажлівым стаўленні да літаратуры для дзяцей у маўклівым прызнанні яе другараднага, практычна-дапаможнага прызначэння. Адсюль і неабавязковасць для яе высокіх мастацкіх крытэрыяў, звужэнне яе ідэйна-мастацкіх задач, апраўданне ў ёй прымітывізму і шэрасці.

Але ж гэта супярэчыць агульнай накіраванасці літаратуры для дзяцей да пашырэння і паглыблення сваёй ідэйна-эстэтычнай праграмы. І таму крытыка павінна рашуча процістаяць усім шкодным тэндэнцыям і ўяўленням. І, пэўна ж, у дачыненні да дзіцячай літаратуры яна павінна яшчэ больш рашуча змагацца з шэрасцю і халтурай, бо дзіця са сваім неразвітым яшчэ густам і невялікім жыццёвым вопытам больш безабароннае перад фальшам, чым дарослы. Усім гэтым абумоўліваюцца больш складаныя і адказныя задачы крытыкі дзіцячай літаратуры.

Функцыю сувязі з пісьменнікам і чытачом крытыка выконвае, аднак, аднабакова. Сапраўды, калі ў «ЛіМе» ці ў літаратурна-мастацкіх часопісах з'яўляюцца артыкулы па дзіцячай літаратуры, дык яны звернуты да дарослых чытачоў і да саміх творцаў. Пры такой арыентацыі толькі на дарослых з трохчленнага рада: пісьменнік, чытач, крытык выпадае нешта істотнае—суб'ект, якому ў першую чаргу прызначаны творы і які валодае надзвычай інтэнсіўнай здольнасцю суперажыванняў. Менавіта ж яму, юнаму чытачу, крытыка павінна адкрыць вялікі свет сапраўднай літаратуры, навучыць яго зразумець мову мастацтва.

У нас жа амаль няма крытыкі, адрасаванай непасрэдна дзецям. Я маю на ўвазе, скажам, такія кнігі, як «Беседы о литературе» Ф. Кузняцова, «Искусство быть читателем» М. Каліціна, або артыкулы Ст. Расадзіна і Б. Сарнова на старонках «Пионера» пра сакрэты і таямніцы творчасці пісьменніка.

Пэўную ролю ў гэтым сэнсе павінны былі б выконваць і школьныя падручнікі. Пра іх варта было б пагаварыць асобна, але нас ў дадзеным выпадку цікавіць і радуе адно—зрухі, якія сталі прыкметнымі ў апошні час: аўтары імкнуцца наблізіць падручнікі да чытача, дапамагчы фарміраванню яго эстэтычнага густу. Аб гэтым сведчаць, напрыклад, новыя кнігі для чытання ў першым, другім і трэцім класах, падрыхтаваныя паэтамі В. Віткам і Э. Агняцвет у садружнасці з вопытнымі педагогамі-метадыстамі. Менавіта дзякуючы ўдзелу паэтаў, якія шукалі ключ да сэрца дзіцяці, гэтыя падручнікі сталі больш жывымі, яркімі па змесце і форме.

Формай сувязі літаратуры з чытачом маглі б стаць і выступленні крытыкаў дзіцячай літаратуры перад юнымі радыёслухачамі і тэлегледачамі, і кінастужкі, прыстасаваныя да асаблівасцей дзіцячага эстэтычнага ўспрымання з'яў літаратуры (маю нагадаць дакументальны фільм па сцэнарыі У. Юрэвіча «Першыя ноты»).

Часта, калі гаворка заходзіць пра крытыку дзіцячай літаратуры, многія прадстаўнікі «дарослага» літаратуразнаўства схільны перабольшваць яе спецыфіку, якая робіць быццам бы недаступным для іх сам прадмет даследавання. Наколькі яна сапраўды спецыфічная ў параўнанні з крытыкай «дарослай»?

Думаецца , што адказаць на гэта нельга, не закрануўшы пытання аб спецыфіцы дзіцячай літаратуры—пытання найбольш дыскусійнага. Як бы па-рознаму ні ставіліся пісьменнікі і крытыкі да гэтай праблемы, бясспрэчна, што адметнасць, арыгінальнасць дзіцячага бачання, успрымання свету, якая дарэчы, прызнаецца ўсімі, абумоўлівае і спецыфічныя патрабаванні да дзіцячай літаратуры. Кожны творца «арыентуецца на пэўную мадэль упрыняцця» (Б. Мейлах). Дзіцячы пісьменнік таксама не з'яўляецца выключэннем. Значыць, крытык дзіцячай літаратуры павінен, не ігнаруючы яе спецыфікі, судзіць яе па агульных законах мастацтва, клапаціцца аб тым, каб спасылкай на «спецыфіку» не прыкрываліся спрошчаны, аблегчаны паказ жыцця, безабліччнасць. Галоўным крытэрыем і для твораў дзіцячай літаратуры застаецца іх ідэйна-эстэтычная паўнацэннасць.

Відавочна, што стан крытыкі дзіцячай літаратуры шмат у чым залежыць ад узроўню т. зв. «дзіцячага літаратуразнаўства», ад распрацоўкі праблем гісторыі і тэорыі літаратуры. Навука аб дзіцячай літаратуры толькі тады набудзе характар цэласнай сапраўднай навукі, калі да аб'екта вывучэння падыходзіць з усведамленнем яго шматпраблемнасці, звязанай як з агульнымі мастацкімі законамі, так і са спецыфічнымі асаблівасцямі, «суверэннымі правамі і законамі» той «вялікай дзяржавы», як М. Горкі назваў дзіцячую літаратуру.

Уваход у гэтую «вялікую дзяржаву» часам прыадкрываюць самі дзіцячыя пісьменнікі, публічна выказваючы свае погляды на літаратуру для дзяцей. Мы ведаем, якую вялікую каштоўнасць мае наогул пісьменніцкая крытыка. Выказванні дзіцячых пісьменнікаў, людзей, якія паводле Бялінскага, нарадзіліся з гэтым талентам, ведаюць дзіцячую душу, твораць па законах дзіцячай логікі, уяўляюць для нас асаблівую цікавасць. «Воспитание словом» С. Маршака, «От двух до пяти» К. Чукоўскага—кнігі, у якіх мастацкае слова, крытыка, псіхалогія, педагогіка ствараюць цэласны сінтэз.

У беларускай дзіцячай літаратуры ёсць таксама сваё багацце—выказванні аб ёй Я. Коласа, З. Бядулі, Я. Маўра, В. Віткі, Я. Брыля, А. Якімовіча, Э. Агняцвет і інш. Сабраныя разам, гэтыя выказванні дапамаглі б нам глыбей асэнсаваць многія складаныя праблемы літаратуры для дзяцей.

Усё сказанае ў адрас літаратурнай крытыкі на XXIV з'ездзе КПСС мае непасрэднае дачыненне і да крытыкі дзіцячай літаратуры,—яна павінна змагацца за тое, каб творы для дзяцей былі сапраўдным мастацтвам, каб яны з поспехам ажыццяўлялі сваю задачу—выхоўваць класавую, сацыяльную свядомасць юнага грамадзяніна савецкай краіны.

рэвалюцыйна-дэмакратычнай крытыкі, што яны маюць належную ідэйна-палітычную падкаванасць. А вось прымяніць на практыцы гэтыя веды яны могуць не заўсёды. І перашкаджае гэтаму, мне здаецца, іх пэўная адарванасць ад жыцця, недастатковае веданне і разуменне сацыяльна-грамадскіх з'яў і праблем.

Вось і атрымліваецца, што замест рэальнай, прынцыповай гаворкі пра тыя ці іншыя творы літаратуры і мастацтва, замест канкрэтнага аналізу здабыткаў альбо пралікаў таго ці іншага аўтара ў крытычных выступленнях паяўляюцца агульныя, часам няўцямныя разважанні.

Я не раблю абагульненняў. Вельмі слушна ў дыскусійных артыкулах адзначалася праца лепшых нашых крытыкаў. Пра гэта гаварыў, у прыватнасці, Аляксей Кулакоўскі. Але, што грахі ўтойваць, ёсць у нас і крытыкі, якія пішуць толькі пра вядомых, агульнапрызнаных літаратараў (і пішуць пераважна ў хвалебным тоне), а калі гаворка заходзіць пра маладзейшых, менш вопытных пісьменнікаў, дык тон іх гаворкі часцей за ўсё мяняецца ў бок мінорнасці: маўляў, іх творы малазмястоўныя, павярхоўныя, рамесніцкія, няспелыя.

І я проста зайздрошчу тым маладзейшым пісьменнікам, першыя творы ці кнігі якіх былі заўважаны і «адрэцэнзаваны» вядомымі, вопытнымі літаратарамі-некрытыкамі. І шкада, што многія майстры слова надзвычай рэдка гавораць пра першыя крокі малодшых сваіх калег. Іх слова для літаратара-пачаткоўца часта значыць больш, чым слова крытыка (хай яны за гэта не крыўдзяцца).

Перш за ўсё мне хочацца сказаць пра тое, што аналіз твора павінен быць усебаковы. Крытык павінен заўважаць не толькі галоўнае, але і другараднае, падчас нават «дробязнае». Бо часам іншая дробязь падрывае чытацкі давер да твора ўвогуле.

Нагадаю некалькі прыкладаў.

Чытаў я неяк апавяданні Алеся Пальчэўскага ў часопісе «Вясёлка». У адным з іх гаварылася пра дзеда і ўнука, пра тое, як унук прасіў дзеда ўзяць яго з сабой на паляванне. Дзед зрабіў чучала глушца і раніцою, не пабудзіўшы ўнука, пайшоў у лес і паставіў тое чучала на такавішчы, куды пачалі злятацца глушцы. Яўная недакладнасць: на такавішча глушцы прылятаюць не на ўсходзе, а на захадзе сонца, яны сядзяць там усю ноч і на першай зорцы — ледзь пачне днець — пачынаюць спяваць. Адна недакладнасць цягне за сабой другую. На чучала глушца, піша аўтар,наляцеў каршун. Такія выпадкі невядомы, бо глушцы пакідаюць ток да таго, калі каршуны пакідаюць месца начлегу. Калі б аўтар пісаў пра цецерукоў, тады ўсё гэта магло б быць праўдай.

Памятаю, чытаў «Жыта» Алеся Асіпенкі. Ёсць там словы пра бярозы, аблепленыя варонніміі гнёздамі. Пісьменнік памыліўся. Вароны гнездзяцца парамі і маюць свой участак, на якім здабываюць корм для птушанят. Напэўна, А. Асіпенка зблытаў варон з гракамі. У той жа аповесці ёсць такое: «Вечары дагаралі, як атухаюць вялікія пажары. Спачатку сляпуча свяціла сонца...» Зноў — недакладнасць: вячэрняе сонца не свеціць сляпуча.

У кнізе У. Паўлава «Годы нашы — птушкі» чытаю такія радкі: «А вось раней шведы ды Напалеон не абміналі Залесся. Нібы наўмысна захацелі скруціць сабе шыю — за вёскай шмат курганоў з тых часоў...» Ні шведы, ні французы не насыпалі курганоў, яны—сведкі больш далёкай даўніны. У іншым месцы аўтар піша: «А недзе там (чутно праз акно.**У. Ф.**) на бэзавым кусце ці на бярозе спяваў салавей». Крыху раней пісьменнік папярэдзіў, што ў вёсцы няма ні ручая, ні рэчкі, а бяроза стаіць у двары. Адкуль жа на ёй салавей?

Я нагадаў гэтыя прыклады вось чаму. На згаданыя творы ў друку было нямала рэцэнзій. Але ніводзін рэцэнзент не сказаў аб гэтых пралiках. Мяне могуць папракнуць: маўляў, калупаецца ў дробязях, ловіць «блох». З-за адной блыхі паліць коўдру, канечне, нявара, і я не збіраюся гэтымі дробнымі заўвагамі зганьбіць той ці іншы ўспомнены твор. Але крытык павінен быў, мне думаецца, убачыць і гэтыя дробязі.

У снежні 1967 года Іван Пташнікаў надрукаваў у «Полымі» аповесць «Тартак». У студзені крытык В. Бечык на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» апублікаваў рэцэнзію на гэтую аповесць, даючы ёй высокую ацэнку. Магчыма, крытык меў рацыю, аповесць сапраўды варта ўвагі. Але ў рэцэнзіі былі і такія радкі: «Настолькі багатая яна (аповесць.—**У. Ф.**) на разнастайныя нюансы ва ўспрыняцці кожнай хвіліны жыцця, усяго таго, што бачаць, чуюць, што думаюць і адчуваюць яе героі». А ў аповесці чытаю: «Тады пачула (адна з гераінь твора. — **У. Ф.**), што пад нагамі мокра... Лапнула рукамі па мяхах—рукі былі ў крыві». Так адчула гераіня, паводле аўтара, што яна паранена, і крытык сцвярджае, што гэта правільнае адчуванне. Думаецца, што тут памыляецца і пісьменнік, і, услед за ім, крытык. Сапраўды, цяжка паверыць у такое: дзяўчына ляжыць на возе, ужо даўно скончылася страляніна, і толькі выпадкова Таня агледзела, што нага яе прастрэлена ля калена.

І апошні прыклад, пра які мне гаварыць крыху ніякавата. У дыскусійным артыкуле С. Букчына «Пра талент і прынцыповасць» (10 снежня 1971 года) гаворыцца: «Не буду галаслоўным. Шмат разоў і ў друку і ў выступленнях чытачоў, пісьменнікаў гаварылася пра тое, што творы некаторых нашых празаікаў (напрыклад, М. Гроднева, Ул. Федасеенкі, М. Ваданосава) заслугоўваюць строгіх крытычных заўваг. Іхнія кнігі вызначаюцца нізкім узроўнем чалавеказнаўства, павярхоўнасцю, прыблізнасцю мастацкіх рашэнняў, спрошчаным падыходам да жыцця. І што ж? Гэтай слушнай крытыкі амаль не чутно з-за тых захвальных артыкулаў і рэцэнзій, у якіх неразборліва (адпаведна — некваліфікавана) выдаюцца высокія ацэнкі...» Прызнаюся, чытаць усё гэта мне асабіста было, мякка кажучы, дзіўна і, не скрыю, крыўдна. Па-першае, я не памятаю асаблівых крытычных заўваг адносна маіх раманаў «Дубовая града» і «Віхры на скрыжаваннях», якія б выказваліся ў друку. Наадварот, як мне здаецца, творы былі ацэнены станоўча. Шмат цёплых водгукаў чуў я ад чытачоў, многа харошых пісем прыслалі мне ўдзельнікі партызанскага руху. Магчыма, С. Букчын мае аб раманах іншую думку. Дык хай бы і выказаў яе—адкрыта, з усёй прынцыповасцю, з аналізам, а не абмяжоўваўся б голымі спасылкамі на нейкія друкаваныя органы і якіхсьці пісьменнікаў і чытачоў. Тады яго заўвагі сапраўды былі б не галаслоўнымі.

Што ж датычыцца ведання жыцця, пра якое я пісаў у сваіх творах, дык хочацца сказаць крытыку, што я з шаснаццаці гадоў быў камандзірам дыверсійнай групы, якая спусціла пад адхон дзесяць варожых эшалонаў. А колькі аперацый было няўдалых? Мы ў мяцеліцу нюхам адчувалі блізкасць чыгункі. Дык як жа крытыку папракаць мяне ў няведанні жыцця? Гэта ўжо зусім галаслоўная заява.

СЯБРЫ САЛДАТА

Усё больш цеснай становіцца дружба работнікаў культуры з вартавымі Радзімы. Пісьменнікі, майстры мастацтваў — частыя і жаданыя госці ў часцях і падраздзяленнях акругі, у аддаленых гарнізонах і на пунктах. Многія работнікі мастацтва з поспехам кіруюць студыямі выяўленчага мастацтва, літаратурнымі аб'яднаннямі, работай гурткоў у часцях.

Адзін з лепшых у рэспубліцы па ваенна-шэфскай рабоце — калектыў тэатра імя Я. Купалы. Па ініцыятыве прафсаюзнай арганізацыі і яе ваенна-шэфскай камісіі, якую ўзначальвае адзін са старэйшых акцёраў тэатра, народны артыст СССР Уладзімір Іосіфавіч Дзядзюшка, артысты і воіны адной з аддаленых часцей акругі чатыры гады таму назад заключылі дагавор аб культурным шэфстве, у якім запісаны ўзаемныя абавязацельствы майстроў сцэны і абаронцаў Радзімы. Абавязацельствы выконваюцца з абодвух бакоў з гонарам. У тэатры ўжо стала традыцыяй у святы, у гадавіну часці, а нярэдка і ў перадвыхадныя і выхадныя дні паказваць на салдацкай сцэне прэм'еры і лепшыя спектаклі сезона.

Акрамя таго, артысты праводзяць у падраздзяленнях гутаркі аб музыцы, харэаграфічным мастацтве, аб творчай рабоце майстроў сцэны. Спецыяльная метадычная група шэфаў дапамагла калектывам салдацкай мастацкай самадзейнасці ў падборы рэпертуару і падрыхтоўцы спектакляў і канцэртаў.

Ваенны савет і Палітычнае ўпраўленне Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі па вартасці ацанілі гэту работу тэатра па ідэйна-мастацкім і эстэтычным выхаванні воінаў. Восем гадоў запар калектыў утрымлівае пераходны Чырвоны сцяг Ваеннага савета ЧБВА. Па выніках ваенна-шэфскай работы за 1970—1971 гады купалаўцам прысуджан Ганаровы дыплом саюзнага Міністэрства культуры і ЦК прафсаюза работнікаў культуры СССР.

Важкі ўклад у ваенна-шэфскую работу ўносяць творчыя калектывы Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР і Дзяржаўнага Рускага драматычнага тэатра БССР імя А. М. Горкага, артысты Беларускай дзяржаўнай філармоніі і Мінскага цырка. Дзесяткі спектакляў і шэфскіх прадстаўленняў, сотні выязных спектакляў і канцэртаў на салдацкай сцэне ў час выезду ў войскі Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі і Чырванасцяжнай Заходняй пагранічнай акругі, на караблях падшэфнага камсамолу Беларусі двойчы Чырванасцяжнага Балтыйскага флоту — такі далёка не поўны вынік культурнага шэфства творчых калектываў Беларусі за апошні час.

Нельга таксама не адзначыць разнастайнасць шэфскіх сувязей. У воінаў акругі ўжо даўно і надзейна наладзілася цесная дружба з літаратарамі рэспублікі. Цяжка назваць гарнізон, у якім не пабываў бы, скажам, вядомы беларускі пісьменнік Іван Шамякін. Частыя і жаданыя госці воінаў празаікі і паэты Аляксей Кулакоўскі, генерал-маёр у адстаўцы Мікалай Аляксееў, Мікалай Кругавых, Аляксандр Лазнявой, Мікола Ткачоў, Іван Новікаў, Пятро Прыходзька, Мікалай Гарулёў, Браніслаў Спрынчан і іншыя. Яны прымаюць самы актыўны ўдзел у рабоце літаратурных аб'яднанняў пры дамах афіцэраў і афіцэрскіх клубах.

Пералік добрых спраў можна прадоўжыць. Іх нямала на рахунку вучоных Акадэміі навук БССР і членаў рэспубліканскай арганізацыі таварыства «Веды», рэдакцый газет і часопісаў, выкладчыкаў і студэнтаў, асабліва мастацкіх вну.

Творчыя работнікі, якія вядуць шэфскую работу ў войсках, ганарацца тым, што наша рэспубліка з году ў год займае вядучыя месцы ў краіне па культурным шэфстве над савецкімі воінамі.

Я. МАЛЫ,
падпалкоўнік запасу.

„І ТАБЕ, ПЯСНЯР,"

НА ФРОНТ першай імперыялістычнай вайны ехаў малады прапаршчык Канстанцін Міцкевіч. Шлях ляжаў па Украіне. Цягнік поўз марудна і спыняўся, як кажуць, амаль ля кожнага слупа. На станцыях, асабліва вузлавых, прастойвалі суткі, а то і двое, загнаўшы састаў на запасныя пуці. Прапаршчыку было даволі часу не толькі прайсціся па вуліцах і сцежках незнаёмага горада ці пасёлка, але і прыгледзецца да мясцовага жыцця.

Надзелены тонкай назіральнасцю і душэўнай успрымальнасцю, ён убіраў у сябе ўсе фарбы ўбачанага і пачутага. Любаваўся «снежнай беллю хат», безліччу вішнёвых садоў і сланечнікаў. Асабліва паланіўся хараством пявучай украінскай мовы, на дзіва блізкай і зразумелай яму. Ён не раз чытаў творы Тараса Шаўчэнкі, Івана Франка, Міхаіла Кацюбінскага, Лесі Украінкі. Цяпер пачуў, як гучыць жывое ўкраінскае слова. Пранікся да яго яшчэ большай заміласванасцю і пашанай.

З вайны Канстанцін Міцкевіч (будучы наш народны паэт Якуб Колас) вярнуўся таксама праз Украіну.

Першае прабыванне маладога Якуба Коласа на Украіне не засталося бясследным. Неўзабаве ў ягонай душы нарадзіліся ўзнёслыя паэтычныя радкі, якія цяпер мы з захапленнем і заміласваннем чытаем у паэме «На шляхах волі», дзе многія падзеі адбываюцца на Чарнігаўшчыне, Валыні, у Кіеве, Канатопе. Як і сам паэт, так і яго галоўны герой Дзяжа

...любуецца Украінай,
Як чарнавокаю дзяўчынай,
І беллю снежнай яе хат,
Яе прасторам і разгонам,
Яе бязмежнай шырынёй
І той пяшчотнай цішынёй,
Што аддае сугучным звонам,
І нейкім радасным палонам,
І нейкай мудрай глыбінёй.

На Украіне Якуб Колас убачыў народ, такі ж, як і беларусы, — чулівы, душэўны і дабрадушны. І доля іх напаткала аднолькавая. Беднасць, забітасць, бяспраўе... А цяпер да ўсяго гэтага дадаўся нечуваны цяжар імперыялістычнай вайны. І паэт, як бы падслухаўшы думы народныя, кладзе на паперу ўсхваляваныя радкі, паперадзе якіх выводзіць загаловак «Думкі салдата». У гэтым вершы чуецца крык душы адарванага ад родных і блізкіх простага салдата, які пачынае ўсведамляць, за што нявінна льецца людская кроў. Ён кідае душыцелям праўды і свабоды, сваім спрадвечным крыўдзіцелям гнеўныя і праўдзівыя словы:

Эх, за што? Ну, за што,
адкажэце вы мне,
Я павінен другіх знішчажаць
Ці калечыць сябе ў гэтай дзікай
вайне
І пад кулі свой лоб падстаўляць?

Вы, што селі ўгары, як вас,
каты, назваць?
Не шкада вам нявінных людцоў,
Самадурства сваё вы гатовы
купляць
Мільёнамі нашых галоў!

Паэт бачыў народнае гора, слёзы людскія, і яго сэрца ад гэтага сціскалася, а думка рвалася на волю, на прастор, на шырокі прастор. «Дык вось ты якая, радзіма Кабзара?!..— думалася яму. — Прыгожая і няшчасная, галодная і абадраная». І ён яшчэ мацней адчуў сілу, праўдзівасць і злабадзённасць шаўчэнкаўскіх слоў, якія хвалявалі душы людскія, клікалі бедны народ да рашучага змагання з супастатамі, да барацьбы за шчасце, за волю і лепшую долю. Як і Тарас Шаўчэнка раіў працоўным «обух сталить», так і Якуб Колас гаворыць бедным і загнаным «браць стрэльбы». Цёмны і забіты беларускі селянін з яго верша «Мужык» адкрыта і рашуча заяўляе пануючым класам:

Я — мужык, а гонар маю,
Гнуся, але да пары.
Я маўчу, маўчу, трываю,
Але скора загукаю:
«Стрэльбы, хлопчыкі, бяры!»

Паэзія Тараса Шаўчэнкі заўсёды дабратворна ўплывала на творчасць Якуба Коласа. Многія яго творы ў ідэйна-тэматычных адносінах вельмі блізкія да твораў украінскага паэта. Так, напрыклад, коласаўскія вершы «Наш родны край», «Мужык», «Родныя песні», «Родныя вобразы», «Ратнік», «Доля батрачкі», «Ворагам», «...Што, брат, Грышка...», «Мікалаю II», «Малебен», «Будзе навальніца», «Будзь цвёрды», «Перад бурай» і іншыя, накіраваныя супраць цара і яго чыноўнікаў, дэспатаў і прыгнятальнікаў працоўнага народа, пераклікаюцца з вядомымі шаўчэнкаўскімі паэмамі «Сон», «Неофіти», з вершамі «Заповіт», «Я не нездужаю, нівроку», «Якби ви знали, паничі» і многімі іншымі.

Пераклічка і сугучнасць сюжэтных сітуацый беларускага паэта з творамі Тараса Шаўчэнкі асабліва адчуваецца ў яго паэмах «Новая зямля» і «Сымон-музыка», якія ён пачаў пісаць яшчэ да Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і закончыў у савецкі час. Так, для прыкладу, сустрэча Сымона з Ганкай у паэме «Сымон-музыка» міжволі выклікае ў памяці цудоўнае апісанне сустрэчы Ярэмы з Аксанай у шаўчэнкаўскай паэме «Гайдамаки», а служба Сымона ў карчме Шлёмы напамінае службу Ярэмы ў карчмара.

Якуб Колас на працягу ўсяго свайго жыцця з вялікай любоўю і глыбокай пашанай ставіўся да геніяльнага паэта братняга ўкраінскага народа.

У студзені 1928 года Якуб Колас у складзе дэлегацыі літаратурна-мастацкага аб'яднання «Полымя» прыязджае ў Харкаў, прысутнічае там на вечарах памяці Тараса Шаўчэнкі. 15-га студзеня прымае ўдзел у вечары беларускай літаратуры. У сакавіку таго ж года наведвае Кіеў, дзе адбываюцца вечары дружбы ўкраінскай і беларускай літаратур.

У 1939 годзе Якуб Колас — член рэспубліканскага камітэта па святкаванні 125-годдзя з дня нараджэння Тараса Шаўчэнкі; разам з Янкам Купалам ён рыхтуе юбілейны зборнік, прысвечаны жыццю і творчасці вялікага паэта.

З вялікай радасцю і хваляваннем народныя паэты прыязджаюць у Кіеў для ўдзелу ў юбілейных урачыстасцях. Вечарам 4 мая ў памяшканні пасяджэнняў Вярхоўнага Савета Украінскай ССР адкрыўся ўсесаюзны шаўчэнкаўскі пленум. Старшынстваваў Аляксандр Фадзееў. Дэлегатаў віталі Аляксей Талстой і Паўло Тычына. З дакладам выступіў Аляксандр Карняйчук. Ад беларускай дэлегацыі ў прэзідыум былі абраны Якуб Колас, Янка Купала і Міхась Лынькоў.

Якуб Колас у тыя незабыўныя і памятныя дні выступіў з палымянымі прамовамі на адкрыцці помніка слаўнаму сыну Украіны ў Кіеве і ў Каневе, на магіле Кабзара. 5 мая ён выступіў на пленуме з глыбокім і змястоўным дакладам «Шаўчэнка і беларуская паэзія», у якім на багатым фактычным матэрыяле, на канкрэтных прыкладах паказаў дабратворны ўплыў паэзіі Кабзара на творчасць беларускіх паэтаў як старэйшага, так і малодшага пакаленняў.

Як член рэспубліканскага юбілейнага шаўчэнкаўскага камітэта, Якуб Колас прыклаў многа сіл і энергіі, каб 125-годдзе з дня нараджэння геніяльнага паэта было дастойна адзначана і ў Беларусі. Пры яго самым актыўным удзеле і пад непасрэднай рэдакцыяй выходзіць зборнік «У вянок Т. Р. Шаўчэнку», куды ўвайшлі артыкулы беларускіх пісьменнікаў і літаратуразнаўцаў, а таксама вершы нашых паэтаў, прысвечаныя Кабзару.

Пад рэдакцыяй народных паэтаў Янкі Купалы і Якуба Коласа да шаўчэнкаўскага юбілею выходзіць упершыню на беларускай мове славуты «Кабзар». У перакладзе яго самы чынны ўдзел прынялі як яны самі, так і Кандрат Крапіва, Змітрок Бядуля, Міхась Клімковіч, Пятро Глебка, Пятрусь Броўка, Аркадзь Куляшоў. У сувязі з гэтай выдатнай падзеяй у культурным жыцці нашага народа Якуб Колас пісаў: «Беларускі народ, які спяваў і спявае песні Шаўчэнкі, часта не ведаючы іх аўтара, мае права патрабаваць ад сваіх паэтаў даць яму любімую ім паэзію песняра вялікага суседняга народа на беларускай мове, даць яе ва ўсім яе чаруючым хараστве, глыбіні і сіле, ва ўсім своеасаблівым яе бляску. Работа над перакладамі «Кабзара» яшчэ больш зблізіла нашых паэтаў з творчасцю Шаўчэнкі. Уся магутнасць і глыбіня яго паэзіі, дзівоснае багацце фарбаў і гукаў адкрыліся нам у гэтай рабоце ў працэсе пераадольвання тых, часамі вялікіх цяжкасцей, з якімі звязана перадача вершаў Шаўчэнкі на беларускую мову, нягледзячы на блізкасць украінскай і беларускай мовы. Мы імкнуліся даць пераклад блізкі да арыгінала, захаваўшы ўсе асаблівасці паэтычных прыёмаў, паэтычную прастату і яснасць, музыку і напеўнасць шаўчэнкаўскай паэзіі. Мы ўважна і многа працавалі, пераадольваючы ўсе цяжкасці перакладу, маючы на ўвазе даць сапраўднага Шаўчэнку на беларускай мове».

Якуб Колас пераклаў на родную мову такія выдатныя творы Тараса Шаўчэнкі, як «Мар'яна-черниця», «Утоплена», «Гамалія», «Розрита могила», «...Чигрине, Чигрине...», «Сова», «Дівичії вочі», «...У неділю не гуляла...», «...Чого мені тяжко, чого мені нудно...», «...Заворожи мені, волхве...», «Гоголю», «... Не завидуй багатому...», «...Не женися на багатій...», «Еретик», «Сліпий», «Неофіти», «Марія». Ён здолеў данесці да беларускага чытача не толькі хараство шаўчэнкаўскіх твораў, у якіх спалучаецца ў адно цэлае незвычайная прастата паэтычнай формы і небывалае багацце зместу, але і іх ідэйную накіраванасць, нацыянальны каларыт; здолеў захаваць і перадаць на сваёй роднай мове іх форму, разнастайнасць паэтычных вобразаў, непаўторную арыгінальнасць верша, яго сілу, энергію, прастату, народна-песенны склад.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

ГОМЕЛЬСКІ абласны драматычны тэатр паказаў новы спектакль — «Першы грэх» украінскага драматурга А. Каламійца. Рэжысёр — народны артыст БССР І. Папоў, мастак — заслужаны дзеяч мастацтваў КазССР А. Кляўзер.

На здымку — сцэна са спектакля: Марынка — Людміла Гарбунова, капітан — Уладзімір Ткачэнка.

Фота П. ФІЛІПАВА.

Сцэна са спектакля Гомельскага абласнога драматычнага тэатра «Саслужыўцы». Аўтары п'есы — Э. Брагінскі і Э. Разанаў. Рэжысёр — народны артыст БССР І. Папоў, мастак — Л. Ганчарова, музычнае афармленне Б. Мардоўкіна.

У ролі Кулагінай — А. Аляксандрава, Навасельцава — В. Оніка, Самахвалава — Ю. Шэфер.

Фота У. ТКАЧЭНКІ.

Да тых урачыстых дзён народны паэт напісаў верш «Баяну — кабзару». Падкрэсліваючы сусветнае значэнне яго творчасці, Якуб Колас справядліва зазначае:

А ты жыў, кабзар,
І жывуць твае песні на свеце,
І табе, пясняр,
Зносяць песень дар
Твае вольныя ўнукі і дзеці.

Так, шаўчэнкаўскі «Кабзар» стаў настольнай кнігай кожнага беларуса. У гэтым неацэнная заслуга і Якуба Коласа, які дбайна і з вялікай любоўю адносіўся да бессмяротнай спадчыны вялікага ўкраінскага паэта. А сярод украінцаў — шырокай папулярнасцю карыстаюцца творы класіка беларускай літаратуры Якуба Коласа. Яны часта змяшчаюцца ў газетах і часопісах, выходзяць асобнымі кнігамі.

Не прайшло яшчэ і двух гадоў з моманту з'яўлення ў друку першых яго вершаў і апавяданняў, як яны трапілі да ўкраінскага чытача. У кнізе вядомага ўкраінскага вучонага, удумлівага даследчыка мастацкага слова Іларыёна Свянціцкага «Адраджэнне беларускага пісьменства», якая выйшла ў пачатку 1908 года ў Львове, былі змешчаны вершы Якуба Коласа «Наш родны край», «Роднае поле», «Кінцье смутак» («Што ты, хлопцы, спахмурнелі?..»), а таксама ўрыўкі з вершаў «Беларусам», «Вёска», «Плытнікі», «Сябрам», «Дарога», «На новы год», фрагменты з апавяданняў «Палюховы думкі», «У горадзе».

З належнай увагай паставілася тагачасная ўкраінская прэса і да першага зборніка вершаў беларускага паэта «Песні-жальбы», які быў выдадзены ў Вільні ў 1910 годзе. Зборнік быў настолькі прыкметны з'явай у развіцці беларускай нацыянальнай паэзіі, што не прайшоў незаўважаным прагрэсіўнай грамадскасцю не толькі ў Беларусі, але і на Украіне.

У пацвярджэнне гэтага варта назваць невялікую рэцэнзію літаратуразнаўцы М. Еўшана, якая была апублікавана на старонках першай кніжкі часопіса «Літаратурна-навуковы веснік» за 1911 год. Крытык адзначае, што паэзія Якуба Коласа з'яўляецца народнай і нацыянальнай, бо яна бярэ на сябе шырокія грамадскія абавязкі, вядзе за сабою ўсіх абяздоленых і загнаных, імкнецца вызваліць тых, хто пакутуе ад путаў «штодзённага прымусовага жыцця сярод злыдняў».

У студзені 1911 года з'явілася пераклады твораў Якуба Коласа на ўкраінскую мову. Вядомы ўкраінскі паэт і літаратуразнаўца Васіль Шчурат у львоўскім часопісе «Нядзеля» змясціў невялікую анатацыю на коласаўскі зборнік «Песні-жальбы» і свае пераклады яго вершаў «...Скора ў полі забушуе...» і «Наша возьме».

Цікавыя назіранні робіць В. Шчурат пра паэтычнае майстэрства Якуба Коласа: «У лёгкіх, напеўных строфах, шчырым, простым словам паэт выкладае свае думкі, свае пачуцці на тэму становішча беларускай краіны і яе жыхароў-сялян, завяршаючы ўсё ўражанні з турмы». Ён адзначае нацыянальна-вызваленчую накіраванасць паэзіі беларускага песняра, яго шчырую веру ў шчаслівае будучае, параўноўвае яго творы з вершамі Шчоголева і ўкраінскай паэзіяй пачатку XX стагоддзя, якой суґучны коласаўскія матывы.

У 1928 годзе ў Львове Іларыён Свянціцкі выдае за свой кошт невялічкую, але арыгінальную кнігу «Росквіт культурна-нацыянальнага жыцця Усходняй Беларусі». У апошнім раздзеле яе, які называецца «Два сонцы беларускага пісьменства», разглядаецца творчасць Якуба Коласа і Янкі Купалы.

«Янка Купала і Якуб Колас — вось тыя, што ўжо поўных 20 гадоў служаць беларускаму народу, асвятляюць яго жыццё-быццё жыватворнымі праменнямі сваёй паэтычнай творчасці»,— так пачынае гаворку ўкраінскі вучоны аб нашых народных паэтах. І. Свянціцкі называе паэтычныя і празаічныя зборнікі Якуба Коласа—«Песні-жальбы», «Апавяданні», «Родныя з'явы», «Казкі жыцця», «Першыя крокі», «У ціхай вадзе», «На рубяжы», «На прасторах жыцця», «Выбраныя апавяданні», паэмы «Новая зямля» і «Сымон-музыка», першую частку трылогіі «На ростанях» — «У палескай глушы», «Методыку роднай мовы» і пры гэтым слушна зазначае, што ён з'яўляецца адным з лепшых выразнікаў «пасляраваліоцыйнага жыцця Беларусі», а ў сэнсе паказу народнага жыцця яго можна прыняць за беларускага Івана Франка.

Увогуле, трэба аддаць справядлівасць, што ўкраінскія пісьменнікі і літаратуразнаўцы заўсёды высока цанілі і цанілі выдатныя творы Якуба Коласа за іх праўдзівасць, шчырасць, народнасць, высокі гуманізм і мастацкую дасканаласць.

Прыемна адзначыць, што ўкраінскія чытачы на сваёй роднай мове могуць пазнаёміцца з многімі творамі класіка беларускай літаратуры Якуба Коласа. У 1951 годзе ў Кіеве выйшлі «Выбраныя творы», куды ўвайшлі вершы Якуба Коласа ў перакладзе П. Тычыны, М. Рыльскага, Д. Белавуса, С. Алейніка, С. Крыжаніўскага, А. Юшчанкі, М. Нагібяды, М. Стэльмаха, М. Цярэшчанкі і іншых вядомых майстроў мастацкага слова, а таксама паэма «Рыбакова хата» (пераклад Т. Масэнкі) і аповесць «Дрыгва» (пераклад М. Палатая).

Многае для папулярызацыі твораў Якуба Коласа на Украіне зрабіла вядомая перакладчыца, добры знаўца культуры і літаратуры беларускага народа Галіна Вігурская. У яе перакладзе на ўкраінскую мову выйшлі ў свет драма «Вайна — вайне» (1956 г.) і трылогія «На ростанях» (1958 г., 1971 г.).

Якуб Колас заўжды быў шчырым сябрам братняй Украіны. Ён глыбока ведаў гісторыю ўкраінскага народа, яго культуру і літаратуру. Аб спрадвечнай і непарушнай дружбе ўкраінцаў і беларусаў ім напісаны цэлы шэраг цікавых артыкулаў, у якіх пісьменнік, грунтуючыся на канкрэтных гістарычных фактах, паказаў братняе адзінства нашых народаў, якое сваімі вытокамі выходзіць з часоў Кіеўскай Русі. Яно мацавалася крывёю лепшых сыноў і дачок на працягу многіх стагоддзяў у барацьбе з чужаземнымі захопнікамі і ўнутранымі варожымі сіламі. Нагадаем у сувязі з гэтым яго артыкул «Аб дружбе ўкраінскага і беларускага народаў», напісаны ім у суровыя і грозныя дні Вялікай Айчыннай вайны да 25-годдзя з дня ўтварэння Украінскай ССР.

Аб дружбе і братнім супрацоўніцтве паміж нашымі літаратурамі гаворыць Якуб Колас і ў артыкуле «Родныя браты, родныя сёстры», які ўпершыню быў надрукаваны на старонках украінскай «Літаратурнай газеты» 18 чэрвеня 1953 года.

Якубу Коласу давялося наведаць гасцінную ўкраінскую зямлю і ў 1954 годзе ў складзе ўрадавай дэлегацыі ад Беларускай ССР у сувязі з 300-годдзем уз'яднання Украіны з Расіяй. Да гэтай знамянальнай даты ён напісаў артыкул «Непарушнае адзінства», у якім прывёў шэраг цікавых гістарычных фактаў аб цеснай дружбе паміж нашымі народамі.

У час гэтай паездкі народны паэт сустрэўся з многімі ўкраінскімі пісьменнікамі, сваімі даўнімі і шчырымі сябрамі. Яму заўсёды было прыемна пагутарыць з П. Тычынам, М. Рыльскім, С. Алейнікам, А. Карнейчуком, У. Сасюрам, М. Нагнібядой, П. Варанько, І. Няходам і іншымі вядомымі майстрамі ўкраінскага мастацкага слова. Некаторыя з іх бывалі ў гасцінным коласаўскім доме, сустракаліся з беларускім песняром у час дэкад і тыдняў братніх літаратур, на розных пасяджэннях, у час сесій Вярхоўнага Савета СССР.

Асабліва цесная і шчырая дружба звязвала Якуба Коласа з Паўлам Тычынам і Максімам Рыльскім.

У 1926 годзе ў Харкаве ён упершыню сустрэўся з Паўлам Тычынам, і з таго часу яны пасябравалі на ўсё жыццё. Яшчэ болей зблізіліся паэты ў 1935 годзе ў Парыжы, будучы савецкімі прадстаўнікамі на Сусветным антыфашысцкім форуме дзеячоў культуры. У гады Вялікай Айчыннай вайны яны жылі пэўны час у Маскве і часцяком сустракаліся і гутарылі паміж сабою.

Паўло Тычына вельмі балюча перажываў смерць Якуба Коласа. У 1959 годзе ён напісаў цікавы артыкул пра свайго вернага сябра. У артыкуле Паўло Рыгоравіч пісаў: «Якуба Коласа, як і Янку Купалу, я шчырым сэрцам палюбіў яшчэ на самым пачатку майго знаёмства з імі. Абодва яны адразу ж блізкімі і роднымі сталі мне. І, меркавіта, чым? Якой рысай свайго душэўнага складу? Тое, што скажу я пра аднаго, характэрным будзе і для другога. У жыцці сваім Якуб Колас быў просты і звычайны. Ён не любіў націўнасці — ні ў падкрэсліванні слоў, ні ў залішняй жэстыкуляцыі. І ў той жа час быў смелы і адважны.

...Я бязмежна рады, што давялося мне пры жыцці Канстанціна Міхайлавіча рэдагаваць зборнік яго твораў у перакладзе на ўкраінскую мову... Радасна сустракаліся мы з ім на сесіях Вярхоўнага Савета СССР у Маскве, на мітынгах у абарону міру, а таксама пры сустрэчах у Мінску і Кіеве».

Як са сваім родным братам сустракаўся Якуб Колас з Максімам Рыльскім. Максім Тадэевіч заўсёды быў жаданым госцем у коласаўскім доме. Калі адзначалася 50-годдзе з дня нараджэння выдатнага ўкраінскага паэта і вучонага, Якуб Колас паслаў свайму сябру цёплы, задушэўны ліст, які змешчаны ў экспазіцыі Музея Максіма Рыльскага ў Кіеве. У сваю чаргу М. Рыльскі ў сувязі з 70-годдзем з дня нараджэння нашага песняра напісаў верш «Якубу Коласу», у якім, прасочваючы яго жыццёвы і творчы шлях, усхваляваны пісаў:

Герої Ваші—воїни, музики,
Робочий, селянин, рибалки;
Ваш путь—узор для молоді великий,
Усюди у Вас сябри і друзьяки,
І книжки Ваші—у віку на віку,
Так, смело Вам кажу я про вяки!»

„Зносяць песень дар...“

ЯКУБ КОЛАС НА УКРАІНЕ

Іх зберегуть, як скарб для усіх
адзіны,
Народи усе савецкае краіны.

Нельга без хвалявання чытаць і другі верш М. Рыльскага «Якуб Колас», напісаны ў 1958 годзе, а таксама яго цікавыя ўспаміны «Пра паэта і друга».

Шматгадовая непарыўная дружба звязвала Якуба Коласа з паэтам Іванам Няходам. Яны неаднаразова сустракаліся ў Маскве, Ленінградзе, Кіеве, Мінску, сядзелі за бяседным сталом. І Няхода заўсёды з вялікай павагай ставіўся да народнага паэта, высока цаніў яго творчасць. Многія вершы беларускага песняра ён пераклаў на ўкраінскую мову.

Сумная і журботная вестка аб смерці Якуба Коласа вострым болем адгукнулася ў яго сэрцы. Разам з Алексам Юшчанкам ён прыязджае на пахаванне народнага паэта. Выступаючы на жалобным мітынгу, які адбыўся 15 жніўня 1956 года на Цэнтральнай плошчы ў Мінску, І. Няхода са слязамі на вачах прачытаў верш «Якуба Коласа любила Україна»:

Якуба Коласа нема між нас,
Схилились в траурі братів моїх
знамена.
Поезії найбільший світоч згас!
І слів журби невистачає в мене...
О, Білорусь, твій розділяю, сум,
Якуба Коласа любила Україна...
Російської берізки чую шум,
Схилилась в тузі над Дніпром калина.
Недавно чули ми його в Москві,
Читав він вірші нам...
І ми оплодували...
Ми — учні, читачі його живі
Від круч Десни, від берегів Калли...
О, Білорусь, нема кінця журбі!
Біль мені терзає груди...
Того, хто весь горів у боротьбі—
Повік Батьківщина не забуде!

І Якуб Колас любіў сваю сінявокую сястру Украіну шчырай, сардэчнай любоўю. Сваім пабрацімцам лічыць яго ўкраінскі народ. Творчасць беларускага песняра вядома на ўсіх неабсяжных прасторах нашай савецкай зямлі. Век яму, гаворачы словамі Алексы Юшчанкі, «у любові жыць між намі, між намі і наступнымі!»

Мікола БАЗАРЭВІЧ,
Аляксей СЛЕСАРЭНКА.

СПЕКТАКЛЬ «Іней на стагах» па п'есе Л. Маісеева паставілі ў Магілёўскім абласным драматычным тэатры рэжысёр А. Раеўскі. Мастацкае афармленне В. Гараднікова, музыка З. Каткавіча. На здымку — сцэна са спектакля. У ролі Рымы Шэршань — І. Хацяноўская, Лукер'і Патроўны — заслужаная артыстка БССР і КАССР Н. Фядзева.

Фота А. ГОЛЫША.

СЦЭНА з камедыі Э. Брагінскага і Э. Разанава «Заслужыўцы», пастаўленай у Брэсцкім абласным драматычным тэатры заслужаным артыстам БССР С. Яўдошанкам. Мастак — Ю. Ігліп, кампазітар — С. Лельскі. У ролях (злева направа): Шура — Т. Валчацкая, Навасельцаў — Г. Белацаркоўскі, Верачка — З. Кавальчык, Калугіна — заслужаная артыстка БССР Н. Ганчарэнка.

Фота П. ЛАЎРУСІКА.

 СЯРОД КНІГ СЯРОД КНІГ

НА ШЛЯХАХ ГУМАНІЗМУ

Сапраўднае мастацтва заўсёды было прасякнута чалавечнасцю, вучыла людзей гуманізму. Эстэтычная сіла і дзейснасць літаратуры і мастацтва залежаць ад таго, наколькі поўна і глыбока выконваюць яны гэта пачэснае прызначэнне, наколькі цесна звязаны яны з інтарэсамі працоўнага народа, з ідэямі сацыяльнага прагрэсу.

Новая кніга Віктара Каваленкі, адзначаная пільнай увагай да глыбінных працэсаў развіцця беларускай літаратуры, да яе гуманістычнага ўзмужнення, да яе канцэптуальна-філасофскага пасталення, на наш погляд, з'яўляецца адметнай вехай у развіцці беларускага мастацтвазнаўства і тэорыі літаратуры.

Адметнасць кнігі перш за ўсё заключаецца ў тым, што яна—зместам і сутнасцю гаворкі — акрэслівае тыя аспекты ў развіцці беларускай літаратуры, паводле якіх больш поўна абазначаюцца яе сувязі з іншымі літаратурамі, са шляхамі развіцця грамадства.

Прыемнай рысай кнігі В. Каваленкі з'яўляецца цесны саюз літаратуразнаўства з філасофіяй. Менавіта сінтэз кваліфікаванага літаратуразнаўчага аналізу з філасофскім абагульненнем фактаў літаратуры — гэта той моцны тэарэтычны фундамент, на якім важка стаіць увесь каркас кніжкі.

Кніга вылучаецца лагічнай паслядоўнасцю аналізу. У В. Каваленкі — свой стыль, свой голас, свае назіранні і думкі. Аўтар кнігі выходзіць з таго, што «ўнутрана эстэтычныя прыкметы гуманістычнай літаратуры складаюць глыбокая праўдзівасць, дэмакратызм яе зместу і формы, свабодалюбства, партыйная і ідэйная накіраванасць», і спрабуе разглядзець гуманістычныя матывы ў беларускай літаратуры ў іх «канкрэтна-гістарычным вобліку». Гуманістычныя каштоўнасці мінулага разглядаюцца ў раздзеле «Гуманізм як традыцыя», на сучасным матэрыяле грунтуецца раздзел «Гуманістычная накіраванасць сучаснай літаратуры».

Ва ўступе даследчык слушна заўважае, што катэгорыя гуманізму — гэта «не толькі якасць, не толькі ідэйны, але і эстэтычны крытэрый мастацкага твора і літаратуры ў цэлым». Думка правільная і глыбокая. Шкада толькі, што В. Каваленка не спрабуе разгарнуць гэта палажэнне, не паказвае, з якімі катэгорыямі яно «супрацоўнічае», як яно суадносіцца з народнасцю, партыйнасцю, мастацкай праўдай, нарэшце, з эстэтычным ідэалам пісьменніка.

У пэўнай ступені, зрэшты, гэта кампенсуецца самім аналізам. Сапраўдная творчая ўдача спадарожнічае даследчыку там, дзе ён па-майстэрску прымяняе дыялектычны метад аналізу як для тэарэтычнай праблематыкі, так і для разгляду асобных фактаў і з'яў літаратурнага працэсу. Аднак В. Каваленка часам адступае ад свайго важнейшага метадалагічнага прынцыпу, і тады даследаванне страчвае ў глыбіні, вывады і палажэнні гучаць дэкларацыйна. І атрымліваецца гэта часцей за ўсё тады, калі парушаецца сінтэз філасофскага і літаратурнага аналізу. Так, на многіх старонках першага раздзела аўтар толькі дэкларуе свае агульнатэарэтычныя тэзісы і затым спрабуе адлюстраваць іх асобнымі літаратурнымі з'явамі. Пры гэтым і самі вывады, і аргументацыя не заўсёды грунтоўныя і дакладныя.

Вось В. Каваленка сцвярджае, што новая асаблівасць гуманізму Ф. Багушэвіча заключалася ў тым, што пісьменнік «стаў гаварыць ад імя селяніна» і гэта была «вышэйшая сацыяльная і эстэтычная аснова літаратурнай творчасці». Але выказана гэта думка, нам здаецца, не вельмі ўдала. «Ад імя селяніна» гаварыў і Дунін-Марцінкевіч. Даследчык потым і сам паказвае якасную розніцу ў гэтых адносінах паміж творчасцю Багушэвіча і Дуніна-Марцінкевіча («у Багушэвіча шырэйшы дыяпазон разумення народнага жыцця»), робячы тым самым асабліва відочнай недакладнасць у фармуліроўцы выходнага тэзіса.

Вымагае ўдакладнення і вельмі важны вывад аўтара, што датычыць ужо не асобнага пісьменніка, а вялікага гістарычнага перыяду развіцця нашай літаратуры. «Гуманізм беларускай літаратуры XIX ст., — піша В. Каваленка, — не склаўся яшчэ ў завершаную і разгорнутую філасофска-эстэтычную канцэпцыю» (стар. 35). Тут адным-двума абзацамі не адбудзеш, тут неабходна шырокая і поўная аргументацыя.

І яшчэ адна заўвага, якая датычыць таксама першага раздзела кнігі. В. Каваленка правільна даводзіць, што гуманістычны пафас дакастрычніцкай беларускай літаратуры паступова і неаслабна паглыбляўся і пашыраўся, набываў сапраўдную рэвалюцыйную дзейснасць, бескампраміснасць да прыгнятальнікаў і ўсёй сістэмы эксплуатацыі. Але даследчык грунтуе свае высновы на разглядзе толькі рэвалюцыйна-дэмакратычнай плыні беларускай літаратуры (і то бяруцца толькі асобныя выдатныя яе прадстаўнікі: Цётка, Купала, Колас, Бядуля). Увогуле, такая прынцыповая скіраванасць даследчыцкага зроку —правільная. Дзейсны рэвалюцыйны гуманізм прабіваў сабе дарогу як вызначальная тэндэнцыя, як галоўны, магістральны напрамак яе развіцця. Але побач жа дзейнічалі і іншыя, хай сабе другарадныя тэндэнцыі. Беларуская літаратура заглыбляла свой гуманістычны пафас у барацьбе не толькі з афіцыйна-рэакцыйнымі напрамкамі, але і з іншымі плынямі грамадскай і літаратурна-эстэтычнай думкі. Шкада, што даследчык іх абмінае. Праўда, аналіз асноўнага напрамку — рэвалюцыйна-дэмакратычнай літаратуры — змястоўны, шырыня і рознабаковасць яе гуманістычных інтарэсаў паказаны досыць выразна.

Сур'ёзны, багаты арыгінальнымі думкамі, назіраннямі і вывадамі атрымаўся другі, асноўны раздзел кнігі «Голас чалавечнасці», у якім гаворка ідзе пра ўзбагачэнне і паглыбленне сацыялістычнага гуманізму ў беларускай паслякастрычніцкай і сучаснай літаратуры.

Вялікі Кастрычнік разам са знішчэннем старога быцця прадаставіў сапраўдную свабоду чалавечай асобе, стварыў самыя спрыяльныя ўмовы для шматграннага развіцця і творчага росквіту чалавека. У процілегласць розным буржуазным тэорыям, якія трактуюць свабоду асобы як «абсалютную свабоду выбару» ці «свабоду мыслення», марксізм разглядае гэту праблему як частку агульнай праблемы развіцця грамадства, яго эканамічнай і сацыяльнай сістэмы. Свабода асобы не існуе без свабоды грамадства, і поўная свабода асобы магчыма толькі ў такім грамадстве, дзе, паводле Маркса і Энгельса, будзе гаспадарыць сапраўдны калектывізм.

В. Каваленка глыбока і пераканаўча паказвае, як сацыялістычны гуманізм выяўляецца ў ідэйна-мастацкіх асаблівасцях беларускай літаратуры 20—30-х гадоў. Даследаванне тут носіць не толькі глыбокі, але і рознабаковы характар. Характарызуючы новыя гуманістычныя якасці літаратуры 20-х гадоў, такія, як заклік да справядлівага жыцця, да росквіту чалавечай асобы, велізарную веру ў магчымасці новага чалавека, паказ працы як калектыўнага дзеяння і як выяўлення ўнутранай патрэбы ў калектыўным супрацоўніцтве наогул, В. Каваленка добра паказвае філасофскую і этычную аднабаковасць гуманістычных крытэрыяў некаторых твораў 20-х гадоў: пэўны максімалізм, эстэтычнае прыніжэнне будзённага побыту чалавека, што выцякалі са спрошчанага разумення дыялектыкі грамадскіх і асабістых інтарэсаў. Ён дае ў кнізе навуковае вытлумачэнне гэтым з'явам.

Асаблівую цікавасць выклікаюць старонкі, прысвечаныя развіццю беларускай літаратуры на сучасным этапе. І тут даследчык разам з аналізам значных мастацкіх каштоўнасцей, якія нясуць у сабе велізарны гуманістычны зарад (напрыклад, «Людзі на балоце» І. Мележа, творы М. Танка, П. Броўкі, В. Быкава, А. Адамовіча і інш.), раскрывае некаторыя супярэчнасці ў літаратурным працэсе, звязаныя часткова з абстрактнымі і надуманымі тэорыямі перыяду культу асобы, часткова з суб'ектыўнымі пралікамі ідэйна-мастацкага парадку асобных пісьменнікаў. Аналіз вядзецца цікава, арыгінальна, з палемічным агеньчыкам. І гэта вельмі добра, бо толькі тая думка крытыка можа знайсці дарогу да чытача, якая не толькі выверана яго аналітычным розумам і багатым інтэлектам, але і прапушчана праз гарніла пачуццяў—стала яго ідэяй, пафасам.

Многія думкі і меркаванні В. Каваленкі ў гэтым раздзеле выклікаюць роздум, з некаторымі можна не пагадзіцца і спрачацца. У нашым друку ўжо была слушная гаворка аб асобных спрэчных, хоць і арыгінальных характарыстыках, якія дае аўтар некаторым літаратурным вобразам (Міхала Тварыцкага і краўца з рамана К. Чорнага «Трэцяе пакаленне», Глушака з рамана І. Мележа «Людзі на балоце», Міхала з паэмы Я. Коласа «Новая зямля»). Пра гэта пісалі М. Ярош («Полымя», № 2, 1971) і А. Рагуля («Маладосць», №3, 1971), у рэцэнзіях на кнігу «Голас чалавечнасці».

Хацелася б звярнуць яшчэ ўвагу на прынцыпова важную тэарэтычную праблему абстрактнага гуманізму.

Вядома, што абстрактны гуманізм — у сваім вытлумачэнні агульначалавечага ў мастацтве — прыходзіць да прымірэння класавых інтарэсаў, прапаноўвае расплывістае і аморфнае ўяўленне аб грамадстве, маскіруе і замоўчвае барацьбу паміж класамі ў антаганістычным грамадстве. Творцы навуковага камунізма давалі рэзкі адпор падобнай балбатні «ліберальных і дэмакратычных слюнцяяў», іх заклікам да «добранькай філантропіі» замест матэрыялістычнага даследавання рэчаіснасці.

Сацыялістычны гуманізм — больш высокая ступень у параўнанні з папярэднімі формамі гуманізму. Ён прасякнуты прынцыпам камуністычнай партыйнасці. Ярчэй і паўней праяўляецца ён у канцэпцыі асобы, выпрацаванай нашым мастацтвам. Асоба, якая многа ведае і дзейнічае з веданнем справы, асоба барацьбіта і творцы новага жыцця, жыцця ў сапраўдным чалавечым калектыве, заснаваным на саюзе раўнапраўных, аб'яднаных адной мэтай людзей — такі адзін з важнейшых здабыткаў савецкага мастацтва. Гэты калектыў ліквідуе ранейшыя формы суадносін, названыя Марксам сурагатамі калектыўнасці.

В. Каваленка непрымірымы да абстрактнага гуманізму. Тым больш незразумелай здаецца яго палеміка з В. Чалмаевым, які ў адным з артыкулаў выступае супраць рэалізацыі агульначалавечага ў мастацтве «шляхам выключэння героя з асяроддзя, з характару, з абставін, з калектыву». Хіба ў гэтым разважанні сапраўды ёсць залішне катэгарычнае адасабленне, як сцвярджае В. Каваленка, «інтымных пачуццяў ад агульначалавечага, ад арсенала маральна-духоўнага багацця, уласцівага сацыялістычнаму грамадству»?

А ў цэлым добра, што даследчык вядзе размову аб беларускай літаратуры на ўсесаюзным фоне, што ён мысліць праблемна, што ў яго «актыўныя» ўзаемаадносіны з многімі крытыкамі і даследчыкамі.

На жаль, размова аб асобных недахопах сучаснага літаратурнага працэсу носіць часта агульны характар, аўтар чамусьці не называе канкрэтныя творы і імёны аўтараў.

Кніга Віктара Каваленкі ўзбагачае наша разуменне літаратуры. Пазначаная глыбокай распрацоўкай важных літаратуразнаўчых праблем, яна, безумоўна, заслугоўвае пільнай увагі даследчыкаў літаратуры і шырокага кола чытачоў.

А. ПАЎЛОВІЧ,
выкладчык БДУ імя У. І. Леніна.

В. А. Каваленка. «Голас чалавечнасці . Пра некаторыя гуманістычныя матывы ў беларускай літаратуры». Выдавецтва «Навука і тэхніка». Мінск, 1970.

КАЛІ ПАТРАБАВАЦЬ АД ТЫХ, ХТО ПАТРАБУЕ

Цэнтральныя музычныя выдавецтвы не так ужо часта публікуюць кнігі маскоўскіх і ленінградскіх музыказнаўцаў пра творчасць беларускіх кампазітараў. Між тым, іх ацэнка ўяўляе безумоўную цікавасць. Нам, беларускім музыказнаўцам, якія ўвесь час у цэнтры падзей беларускага музычнага жыцця, многае бачыцца не так, як крытыку, які можа паглядзець на тыя ж падзеі «здалёку».

Маскоўскі музыказнаўца Л. Бергер апублікавала ў выдавецтве «Советский композитор» невялікую кніжку пра беларускага кампазітара Д. Камінскага. Гэта сціплая праца — усяго два друкаваныя аркушы — не прэтэндуе на шырыню ахопу і глыбокае раскрыццё творчасці аднаго з таленавітых беларускіх кампазітараў старэйшага пакалення. Не так даследаванне, як своеасаблівае даведачна-інфармацыйнае выданне, дзе пачатковыя старонкі прысвечаны кароткаму біяграфічнаму нарысу і некаторым агульнаэстэтычным пытанням, якія датычаць асаблівасцей творчасці Камінскага. Пералічаны ўсе асноўныя творы кампазітара, згрупаваныя па жанрах: канцэрты, сімфанічныя творы, камерна-інструментальная музыка для беларускага народнага аркестра, дзіцячыя фартэпіянныя п'есы, рамансы, песні і г. д.

Найбольш буйным і значным творам прысвечаны даволі падрабязныя аналізы-анатацыі. Тут Л. Бергер ужыла адзін вельмі цікавы прыём. Даўно вядома, як цяжка пісаць папулярную анатацыю, прысвечаную непраграмнаму сімфанічнаму або інструментальнаму твору. Маскоўскі музыказнаўца, аналізуючы канцэрты, сюіты, санаты, трыо Камінскага, знайшла ў вершах беларускіх паэтаў Ф. Багушэвіча, М. Багдановіча, Я. Лучыны, П. Глебкі паэтычныя радкі, якія адпавядаюць настрою і вобразнаму ладу тэм-мелодый беларускага кампазітара.

Так, напрыклад, расказваючы аб першай частцы Першага цымбальнага канцэрта Камінскага, Л. Бергер піша (стар. 17): «Жыццярадаснасць гучання музыкі нагадвае радкі Францішка Багушэвіча:

Эх, скручу я дудку!
Такое зайграю,
Што ўсім будзе чутка,
Ад краю да краю!
Ой, то будзе гранне...

Удала знойдзеная музычна-паэтычная паралель, несумненна, дапамагае зразумець вобразны лад і прыгажосць музыкі, якая льецца з-пад палачак цымбаліста.

Ва ўступным раздзеле кніжкі Л. Бергер дадзены некаторыя агульныя разважанні, якія датычаць музыкі Камінскага. На жаль, у канкрэтных аналізах яны не атрымліваюць пацвярджэння. Так, на стар. 9 сказана: «У музыцы Д. Р. Камінскага няма мастацкага выкрыцця сучаснага «зла», але ў найбольш значных творах адлюстраваліся ўнутраны драматызм псіхалагічных перажыванняў і сумныя трагедыйныя роздумы аб суровых выпрабаваннях, якія выпалі на долю беларускага народа ў гады Айчыннай вайны». Закранаючы ў далейшым гэтыя найбольш значныя творы, аўтар не прыводзіць прыкладаў «унутранага драматызму» і «сумных трагедыйных роздумаў», ад чаго важны тэзіс бяздоказна павісае ў паветры.

Л. Бергер, відаць, недастаткова ведае беларускія цымбалы, іх сучасны лад і мастацкія магчымасці. Жадаючы растлумачыць некаторыя асаблівасці ладатанальнай будовы цымбальных канцэртаў Камінскага, маскоўскі музыказнаўца піша: «Хоць па будове першая частка (соль-мажорнага Першага цымбальнага канцэрта.—**Л. А.**] — санатная, яе другая тэма гучыць у соль-міноры, у сілу таго, што мадуляванне на цымбалах мае свае цяжкасці з-за гучнага і доўгага гучання струн» (стар. 18). Няправільнае тлумачэнне. Сучасныя беларускія цымбалы поўнага храматычнага ладу даюць кампазітару багатыя гарманічныя і мадуляцыйныя магчымасці. Ніякіх цяжкасцей мадуляцыі з соль-мажору ў традыцыйны для падобных «санатных алегра» рэ-мажор тут няма. Тлумачэнне варта шукаць не ў гучнасці цымбалаў, а ў творчых імкненнях беларускага кампазітара. Камінскі, ахвотна звяртаючыся

Л. Бергер. «Д. Р. Каминский». Выдавецтва «Советский композитор», Масква, 1971.

БОР, БАРОК, ЗАБОР'Е...

Назвы лесу, балота, поля, луга, канавы, пагорка... Людзі карыстаюцца гэтымі назвамі штодзённа і так звыкаюцца з імі, што нібыта не заўважаюць іх, і, тым больш, не задумваюцца, як і ад чаго яны ўтварыліся. А, між тым, кожная геаграфічная назва мае сваё паходжанне, гісторыю, значэнне. Навука, якая займаецца іх вывучэннем, называецца тапанімікай. Вывучэннем жа больш дробных геаграфічных аб'ектаў займаецца мікратапаніміка.

Назвы дробных геаграфічных аб'ектаў Беларусі яшчэ зусім не даследаваны. Багаты мікратапанімічны матэрыял да апошняга часу амаль не закранаўся ў беларускім мовазнаўстве. Вось чаму трэба вітаць выхад з друку кнігі Я. Адамовіча «Мікратапанімічныя назвы», якая прысвечана актуальным пытанням беларускай мікратапанімікі. Гэта — першая спроба паказаць навуковае значэнне і асаблівасці беларускай мікратапанімікі, крыніцы і шляхі ўтварэння мікратапонімаў, акрэсліць тыпы словаўтварэння назваў геаграфічных аб'ектаў. Аўтар у 115 вёсках Капыльскага, Любанскага, Нясвіжскага, Салігорскага, Слуцкага раёнаў Мінскай вобласці і Ляхавіцкага раёна Брэсцкай вобласці сабраў 4 800 мікратапонімаў.

У даследаванні Я. Адамовіча мікратапанімія разглядаецца ў лінгвістычным плане. Класіфікацыя геаграфічных назваў праводзіцца на аснове іх тыпаў і спосабаў словаўтварэння. Пасля кожнай назвы ўрочышча ў дужках называецца вёска, дзе запісан мікратапонім, або вёскі, у якіх маюцца аднолькавыя назвы ўрочышчаў. Лінгвістычны аналіз мікратапонімаў паказвае, што большасць іх утварылася на базе і пры дапамозе словаўтваральных элементаў нашай мовы, што будова назваў урочышчаў амаль не выходзіць за межы словаўтварэння беларускай мовы.

Аўтар вызначае наступныя асноўныя тыпы словаўтварэння мікратапанімічных назваў: семантычны, марфалагічны і сінтаксічны, у залежнасці ад значэння сабраныя мікратапонімы ён падзяляе на некалькі груп: назвы ўрочышчаў, у якіх адлюстраваўся рэльеф мясцовасці; мікратапонімы, узнікненне якіх абумоўлена раслпіннасцю краю; назвы, што гавораць пра форму ўрочышча, пра яго размяшчэнне ў прасторы і інш. Даследчык падкрэслівае, што пераважная большасць мікратапонімаў на сучасным этапе не адпавядаюць тым наменклатурным тэрмінам, якія леглі ў аснову. Напрыклад, поле называецца Гаем, хоць гаю даўно няма, асушанае балота застаецца Балотам, ва ўрочышчы Бабры няма ні аднага бабра.

У даследаванні Я. Адамовіча асаблівая ўвага надаецца марфалагічнаму тыпу ўтварэння мікратапонімаў. Пры дапамозе афіксаў або без іх утварылася амаль палова назваў урочышчаў. Спачатку падаюцца мікратапонімы, якія ўтвораны прэфіксальным спосабам. Гэта назвы з прыстаўкай за (Завалока, Забуды, Замох), з прыстаўкай пад (Падлужжа, Падрунец, Пад'ясь) і інш. Суфіксальны спосаб утварэння мікратапонімаў пададзены ў кнізе найбольш поўна і падрабязна. Аўтар выдзяляе асноўныя словаўтваральныя суфіксы мікратапаніміі, устанаўлівае спецыфічныя асаблівасці пэўнай групы назваў з улікам іх семантычнага значэння. Суфіксальныя назвы ўрочышчаў падзяляюцца на некалькі груп. Напрыклад, назвы ўрочышчаў на -ічы, -шчына, -ка, -ішча і іншыя. Усе мікратапанімічныя назвы, якія ўтвораны пры дапамозе гэтых суфіксаў, аналізуюцца не толькі з пункту гледжання лінгвістычнага паходжання, але і з семантычнага значэння, якое не заўсёды лёгка вызначыць.

У кнізе падрабязна і шырока паказан сінтаксічны тып утварэння мікратапонімаў, пры дапамозе якога ўтвараюцца складаныя назвы. Узніклі яны шляхам аб'яднання двух слоў у адну лексічную адзінку. У такім выпадку словы не злучаюцца ў адно слова, а толькі лексікалізуюцца і ўтвараюць двухчленную назву.

У канцы кнігі Я. Адамовіч разглядае класіфікацыю мікратапонімаў у залежнасці ад словаўтваральных асноў. У гэтым раздзеле галоўная ўвага звяртаецца на лексіка-семантычнае значэнне словаўтваральных асноў мікратапанімічных назваў. Тут вызначаецца семантыка толькі тых мікратапонімаў, якія маюць спецыфічныя асаблівасці ўтварэння. Разглядаюцца мікратапонімы, утвораныя ад дыялектных слоў, назвы ўрочышчаў дзеяслоўнага паходжання, варыянты назваў і назвы-арыенціры. Усе гэтыя пытанні падмацоўваюцца багатым мікратапанімічным матэрыялам.

На жаль, у карысным і патрэбным выданні Я. Адамовіча маюцца, на нашу думку, і некаторыя недахопы. Так, узнікненне мікратапонімаў з прыналежнымі суфіксамі -аў(-ава), -оў (-ова), -еў (-ева), -ёў (-ёва), -ін (-ын) даследчык заўсёды звязвае з выражэннем прыналежнага значэння, г. зн. з прыватнай уласнасцю на зямлю. Думаецца, гэта не заўсёды адпавядае сапраўднасці. Чаму, напрыклад, у мікратапонімах «Адамаў лясок», «Косцікаў бор» прыметнікі выражаюць прыналежнае значэнне? А можа іншыя прычыны ці адносіны леглі ў аснову ўтварэння падобных мікратапонімаў, а не ідэя прыналежнасці?

Не зусім пераканаўчае тлумачэнне даецца нешырокаму ўжытку мікратапонімаў з суфіксам -ін(-ын). Часам розныя палажэнні падмацоўваюцца аднолькавымі прыкладамі.

Праца Я. Адамовіча «Мікратапанімічныя назвы» будзе карыснай не толькі для тых, хто займаецца вывучэннем і даследаваннем беларускай тапанімікі, але і для пісьменнікаў, настаўнікаў, студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў, вучняў сярэдніх школ — для ўсіх тых, хто мае дачыненне да роднага беларускага слова.

М. СТЭЛЬМАХ.

Я. Адамовіч. «Мікратапанімічныя назвы». Выдавецтва «Вышэйшая школа». Мінск, 1971.

Выйшлі з друку

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

1. Апаровіч. На галоўнай магістралі. Мемуары. Мастак С. Кавалёў. На рускай мове. 1971 г. Тыраж 85.000 экз. 144 стар. Цана 30 кап.

Вышыня. Нарысы. Зборнік. Мастак Ю. Кухараў. Тыраж 2.000 экз. 200 стар. Цана 25 кап.

Ул. Ляўданскі. Пад старым дубам. Апавяданні і замалёўкі. Мастак В. Ціхановіч. 1971 г. Тыраж 14.000 экз. 144 стар. Цана 21 кап.

М. Машара. Вершы. Мастакі В. і М. Басалыгі. 1971 г. Тыраж 5.000 экз. Цана 1 р. 49 к.

1. Мележ. Збор твораў у шасці тамах. Том VI. Подых навальніцы. Раман. 1971 г. Тыраж 6.800 экз. 568 стар. Цана 1 р. 11 кап.

М. Някрасаў. Дзецям. Мастак І. Някрасаў. 1971 г. Тыраж 50.000 экз. 32 стар. Цана 25 кап.

В. Пурын. Латвійская ССР. (Серыя «Саюзныя рэспублікі»). Мастак В. Круглоў. Тыраж 2.500 экз. 160 стар. Цана 45 кап.

А. Ус і А. Уладзімірава. Вікторыя. Дакументальная аповесць. 1971 г. Тыраж 14.000 экз. 116 стар. Цана 16 кап.

да класічнай санатнай схемы, выкарыстоўвае яе не дагматычна, а творча, заўсёды ўносячы нешта сваё, арыгінальнае. Так з'явілася пабочная партыя, якая цудоўна гучыць у нечаканым соль-міноры.

Не ўсе анатацыі поўныя і пераканаўчыя. Яўна няпоўны аналіз канцэртнай фантазіі «Юрачка», прычым Л. Бергер амаль не закранае вобразнага ладу і нічога не гаворыць аб змесце, аб ідэйна-мастацкіх якасцях гэтага твора. Фантазія «Юрачка» — адзін з лепшых твораў Камінскага — патрабуе больш падрабязнага і глыбокага эстэтычнага даследавання.

Іншы раз аўтару не хапае крытычнай смеласці. Прыгадваючы віяланчэльны канцэрт Камінскага, Л. Бергер абмяжоўваецца заўвагай, што «твор не меў поспеху» (стар. 27). Чаму ж не меў поспеху? Крытык абавязаны быў сказаць пра яго недахопы. Творчы шлях Камінскага даволі складаны; побач з творамі, якія дастойна заслугоўваюць высокай ацэнкі, ёсць і спрэчныя, а часам і няўдалыя. Шматграннай і яркай карціны творчага шляху кампазітара ў працы Л. Бергер, на жаль, няма.

Выклікае здзіўленне, што ў кніжцы, якая выйшла ў свет у 1971 годзе (падпісана да друку 29 студзеня 1971 года), ідзе гаворка аб творах Камінскага, якія напісаны не пазней 1967 года. Нейкі тэрмін на выдавецка-друкарскія справы патрэбен, але ўсё ж аб творах, напісаных у 1968—69 гадах (найбольш значныя — сімфанічная паэма «Брэсцкая крэпасць», квартэт рэ-мінор, Канцэрціна для фартэпіяна з аркестрам, цыкл фартэпіянных прэлюдый і фуг на тэмы беларускіх народных песень), гаворка ў гэтай кніжцы павінна была ісці.

Праца Л. Бергер апублікавана на рускай мове, але іншы раз у ёй прыводзяцца беларускія тэксты — на жаль, з мноствам памылак (гл. стар. 19, 21, 49, 50, 52, 65—70) і г. д. Тут віна не толькі аўтара, а і выдавецтва, якое праявіла неахайнасць. Думаецца, што для падобных выданняў карысна запрашаць у якасці рэдактара або хоць бы кансультанта каго-небудзь з беларускіх музыказнаўцаў. Тады кніжка пра Камінскага была б пазбаўлена многіх відавочных памылак або ляпсусаў накшталт такога: «...вядомыя цымбалісты Беларусі, цяпер заслужаныя артысты рэспублікі І. Жыновіч і А. Астрамецкі» (І. Жыновіч — народны артыст СССР, А. Астрамецкі — народны артыст БССР).

Ці не вельмі многа заўваг у адрас маленькай кніжкі? Думаецца, што не. Мы, крытыкі, строга патрабуем з кампазітараў у выпадку недахопаў зместу і недасканаласці формы іх твораў. Хіба ж нашым «крытычным опусам» не павінны прад'яўляцца такія ж сур'ёзныя і высокія патрабаванні? Хіба яны не павінны быць не толькі змястоўныя па матэрыяле, але і арыгінальныя па думцы, адпрацаваныя ў дэталях?..

Мы маем права чакаць, што цэнтральныя выдавецтвы будуць і надалей публікаваць кнігі, прысвечаныя творчасці беларускіх кампазітараў, і гэтыя музыказнаўчыя працы будуць вызначацца высокімі якасцямі.

Л. АЎЭРБАХ.

НА ЎЗЛЁЦЕ

Чым вылучаецца першы зборнік апавяданняў Ніны Маеўскай «Агата», які нядаўна выйшаў у свет (праўда, быў да гэтага ў яе зборнічак для дзяцей-дашкольнікаў «Ляці, верабейка»)? Чытаеш зборнік і ловіш сябе на тым, што, у адрозненне ад іншых аўтараў, дарэчы, часам і немаладых, жыццё тут выступае як з'ява шматмерная і шматслойная. Ёсць у людзей каханне — радаснае, узаемнае і балючае, непадзеленае; ёсць і рэўнасць, і ціхая адзінокая самота; ёсць яшчэ, на жаль, і хцівыя людзі, якія ўмеюць сваю карыслівасць хаваць за дабратой... Галоўная прывабнасць таленту маладой пісьменніцы выяўляецца ў тым, што яна ўмее ўбачыць і праўдзіва данесці да чытача пачуцці, якія складаюць аснову сапраўды мастацкага твора.

Возьмем, напрыклад, апавяданне «Агата», якое дало назву ўсяму зборніку. Прайшлі ўжо дзесяткі год пасля Вялікай Айчыннай вайны, вырас і пайшоў у людзі адзіны сын Коля, а ўдава-салдатка Агата чакае свайго мужа. Сітуацыя як быццам і не новая, але тут яна псіхалагічна апраўданая. Справа ў тым, што Агата яшчэ ў першы пасляваенны год атрымала паведамленне з ваенкамата, што яе муж Мікалай прапаў без вестак. А тут яшчэ мясцовая пляткарка Зося разнесла пагалоску, што Мікалай жывы і займеў сабе другую жонку (яе, Зосіна, сваячка з Сібіры сказала, што ў іх старшыня калгаса мае такое ж імя і прозвішча, як Агацін муж). Агата нараз прыгадвае тыя лічаныя, шчаслівыя месяцы замужжа перад вайной, і ў яе ўяўленні ніяк не можа ўкласціся, што Мікалай яе жывы і не вярнуўся. «Думалася, можа, дзе ў шпіталь трапіў, мо калекай застаўся, без ног, без рук — дык і не хоча на вочы паказвацца. Сваталіся да яе — не пайшла. Ужо была хацела рашыцца, але мільганула думка: «А раптам вернецца». Так і не заўважыла, як пасівелі валасы, вырас сын». Агаце нават здаецца, што будзільнік спагадае ёй у роздуме і сумненнях: ці так? ці так? Але ж людзі гавораць... І пасля пакутлівага роздуму яна рашыла звярнуцца ў ваенкамат. «Калі ён вінаваты, няхай адказвае. Людзі нядобрае думаюць пра яго». Неўзабаве з ваенкамата прыйшло новае паведамленне, на гэты раз больш дакладнае: Мікалай гераічна загінуў у баях пад Курскам.

У маладой пісьменніцы выяўляецца прыкметная схільнасць да раскрыцця маральна-этычных тэм на разнастайным матэрыяле з нашага жыцця, прычым пераважна з жыцця моладзі. Вось студэнтка-першакурсніца Галінка з уласцівай сіраціне сарамяжасцю і цнатлівасцю, з лёгкім сумам і зайздрасцю назірае за заляцаннямі хлапцоў-старшакурснікаў, а ўрэшце і да яе прыходзіць вясна кахання («Першакурсніца»). А студэнтка Анюта за паўгода ніяк не можа ўвайсці ў ролю жонкі. Калі ж нечакана перад адыходам у армію прыязджае муж Андрэй, яна ў роспачы ад маючай быць доўгай разлукі патрабуе, каб ён хадайнічаў аб вызваленні ад вайсковай службы («Смак галандскага сыру»). У невялічкім апавяданні «Мора было неспакойнае» мы з'яўляемся сведкамі вырашэння дзвюх сюжэтных калізій. Бацька пакідае на ўзбярэжжы мора сямігадовага хлопчыка для выпрабавання будучай мачахі («Яна яшчэ мне не мама. Тата казаў, што пабудзем на моры, і калі яна мне спадабаецца, дык будзе мамай. Тата казаў, што ён гэта робіць дзеля мяне, таму што мне трэба мама. Але я яшчэ падумаю, можа яна мне і не трэба, тады я скажу тату»). А выпускніца педінстытута Люба, каб уладкавацца ў горадзе, пакваплілася на лёгкае і бесклапотнае жыццё ў прасторнай кватэры з пажылым журналістам. А зараз, падрукаваўшы два гады абрыдлыя мужавы артыкулы, яна цвёрда рашыла пайсці вучыць дзяцей. Важна зрабіць першы крок...

Такі прыблізна тэматычны абсяг большасці апавяданняў Ніны Маеўскай. Важна пры гэтым зазначыць, што маладая пісьменніца ўдала пазбягае нуднага маралізатарства, не імкнецца разжаваць сюжэт і паднесці яго чытачу ў гатовым выглядзе.

А вось з апавяданнем «Вясковыя сцежкі» ў маладой пісьменніцы выйшла, як кажуць, асечка. У нейкай меры яно тэматычна прымыкае да апавядання «Агата». Галоўная гераіня яго Воля, як і Агата, — удава-салдатка. Яна таксама з болем горычы перажывае заўчасную адзіноту, успамінае сваё кароткае замужжа перад вайной. Праўда, побач з успамінам пра мужа Пятра ў Волі вось ужо колькі год (сыноў вывела ў людзі!) жыве затоенае пачуццё кахання да мужавага брата Барыса. І тут, здаецца, аўтару не хапіла псіхалагічнай абгрунтаванасці ў абмалёўцы складанай жыццёвай сітуацыі. Уявіце сабе: хлапец (Барыс) з першых крокаў заляцання адвярнуўся, ачарсцвеў да Волі, а яна, прымаючы ласкі мужа, уяўляе сабе Барыса, з думкамі аб ім і клалася спаць і ўставала, а цяпер, праз дваццаць з нечым год, чакае, што Барыс кіне жонку і прыйдзе да яе. Магчыма, дзе ў жыцці і быў такі канкрэтны выпадак, але ж адзінкавы факт, псіхалагічна не асэнсаваны і не апасродкаваны, яшчэ не з'яўляецца мастацкай з'явай. Дарэчы, у гэтым апавяданні чытач натыкае і іншыя сюжэтныя калізіі (пра Трахіма і Марфу, пра Змітрака, пра наезд Косці на дзяўчыну), але, не злітаваныя ў адно цэлае, яны выглядаюць разнароднымі, адасобленымі фрагментамі, нечым накшталт эцюдаў да карціны.

Будзем спадзявацца, што першыя ўдалыя ўзмахі крыл маладой пісьменніцы пры ўзлёце набудуць моц і ўпэўненасць. Зарукай таму — яе першы зборнік.

В. КРЫШТАЛЬ.

Ніна Маеўская. «Агата». Апавяданні. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1971.

ДОБРАЯ САДРУЖНАСЦЬ МУЗ

...На журфаку ў БДУ—мастацкая выстаўка. Два аўтары — студэнты факультэта — паказалі 34 работы.

Упершыню з малюнкамі Наташы Лось я пазнаёміўся тры гады назад. Памятаю яе «Пугачова». Крывавыя водбліскі купалаў, чорнае павуцінне крыжоў, нямы цвінтар, цені, цені!.. І фігурка чалавека са змрочнымі вачыма. Асуджанасць і ў той жа час сіла.

Пазней Наташа прызналася, як нялёгка даўся ёй вобраз «сялянскага цара».

Свае работы Наташа ахвотна дорыць сябрам. Магчыма, таму на гэтай выстаўцы прадстаўлены не ўсе яе цікавыя работы. Але і яны — даюць магчымасць меркаваць, што мы сутыкнуліся з чалавекам унутрана багатым.

Вось «Танец». Блікі эстрады. Цені гітарыстаў — фон вытрыманы ў прыглушаных чорна-сініх тонах. І танец, танец, па-цыганску шалёны. Мне падабаецца тут падбор фарбаў — буйных чырвоных і ціхіх, лагодных зялёна-сініх. Палымяна-яркая спадніца, асляпляльныя рукі, бубен над галавой. Кольцы, завушніцы, авальныя дошкі гітар, ледзь намечаны круг сілуэтаў на заднім плане — усё падпарадкавана танцу, музыцы.

«Зімовы дуб» — адна з самых паэтычных работ Наташы, увасабленне надыходзячай вясны. Пушысты мяккі снег на голых галінках. Здаецца, што прырода замерла ў апошніх ранішніх замаразках. Вось-вось сарвуцца мудрагелістыя шкляныя шары, разаб'юцца аб зямлю, і зазвініць капеж.

Удаюцца Наташы партрэты. Вось, напрыклад, «Партрэт Клары». Ён вабіць, нягледзячы на некаторую няправільнасць прапорцый. Хітрая смяшынка ў куточках вуснаў. Вочы — здзіўленыя. Яны прыкоўваюць да сябе, сведчаць пра самабытны характар.

Ля работ Наташы не змаўкаюць спрэчкі. Асабліва гарачыя яны ля «Эўрыдыкі». Вобраз тут унутрана супярэчлівы. Быццам і выяўлена імкненне перадаць менавіта зямны, поўны жыцця вобраз. І ў той жа час бездапаможныя крылы, павольны рух нагадваюць нейкую ірацыянальнасць. «Эўрыдыка» — гэта цень. Цень дзяўчыны, якая некалі жыла на зямлі. Цяпер ёй суджана назаўсёды застацца ў змрочным царстве Аіда. Ёй ўжо ніколі не вырвацца да святла, на волю з акружэння халоднага ліловага ценю. Вось толькі памяць — памяць назаўсёды будзе з ёй...

Крыху іншага характару «Лодкі». Выканана работа размытымі чарнілами. Сюжэт просты. Арыгінальная кампазіцыя.

Валерый Драчук у асноўным чэрпае натхненне ў матывах прыроды. Роднаму краю, багаццям яго прыроды прысвечаны «Ціхі, ціхі куток», «Родныя матывы», «Бацька і сын», работы на тэмы восені. Часам колеры ўступаюць у яго ў дысананс. Бывае, галоўнае і другараднае ў матыве не размежаваны.

Валерый — добра малюе. Ледзь улоўнымі штрыхамі ён умее намеціць істотнае. «На хвалях мары» выклікае асацыяцыі з «Пунсовымі ветразямі» А. Грына. А калі ён спрабуе стварыць свой свет паэтычных вобразаў, тады яго работы радуюць лірычнасцю і ўсхвалявайнасцю. Такі трыпціх «Студэнцкая бульба», «Сон», «Студэнцкі нацюрморт».

В. Драчуку падабаецца лапідарнасць плаката. Ён імкнецца да выразных сімвалаў. Мне здаецца, Валерый лепш працуе тады, калі дасягае лёгкасці малюнка, графічнасці.

І Валерый, і Наташа — пішуць і добрыя вершы.

Вельмі прыемна, што творчая актыўнасць іх знаходзіць такое добрае выйсце.

Валерый ХАДАНОВІЧ,
студэнт БДУ імя У. І. Леніна.

ЗАЧАРАВАНЫ ЛЕСАМ

Добра ведаюць на Бягомльшчыне Уладзіміра Мікадзімавіча Сакалова, вопытнага лесавода, які доўга працаваў тут у лясгасе. Ведаюць яго і як мастака-аматара, чые выстаўкі работ заўсёды карыстаюцца поспехам.

Па абавязку службы Уладзімір Мікадзімавіч схадзіў удоўж і ўпоперак лясы Бярэзінскага запаведніка. Кожная сцяжынка, кожны лясны ручаёк тут яму добра знаёмыя. І ў яго жывапісе галоўны герой—лес.

Нядаўна ў Бягомльскім доме культуры была арганізавана экспазіцыя— больш як 30 работ У. Сакалова. «Зімовы лес», «Сакавік», «Восень у лесе», «Залатая восень», «Вячэрняе сонца» цікавыя па задуме. Яны сведчаць, што майстэрства самадзейнага мастака пастаянна расце.

Б. СКУЛОВІЧ,
метадыст па выяўленчым мастацтве Віцебскага абласнога дома народнай творчасці.

СУКВЕЦЦЕ ТАЛЕНТАЎ

З РАНІЦЫ і да вечара людна ў выставачных залах Маладзечанскага міжраённага дома народнай творчасці. Тут адкрылася міжраённая выстаўка твораў самадзейных майстроў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, прысвечаная 50-годдзю ўтварэння Саюза ССР.

У выстаўцы ўдзельнічаюць народныя ўмельцы Маладзечанскага, Вілейскага, Мядзелскага, Валожынскага, Стаўбцоўскага, Нясвіжскага, Клецкага, Капыльскага раёнаў і горада Маладзечна — усяго больш як сто пяцьдзесят чалавек.

Сярод твораў, прысвечаных У. І. Леніну, вызначаюцца карціны «Ленін у Разліве», напісаная рабочым торфабрыкетнага завода «Бярэзінскае» Міналаем Шчалканогавым, інкруставаны па дрэве барэльеф У. І. Леніна, выкананы рабочым Маладзечанскай мэблевай фабрыкі Эдуардам Томкавічам.

Серыю твораў экспануе на выстаўцы пенсіянер з Івянца — разьбяр па дрэве Апалінарый Фларыянавіч Пупко. Гэта скульптуры, гарэльефы і барэльефы У. І. Леніна, яго паплечнікаў Ф. Э. Дзяржынскага і М. В. Фрунзе. Асабліва вызначаюцца скульптурныя партрэты М. В. Фрунзе. Напярэдадні лютаўскай рэвалюцыі 1917 года М. В. Фрунзе жыў у доме А. Ф. Пупко пад выглядам загадчыка гаспадарчага аддзела Усерасійскага Савета земстваў і гарадоў. Апалінарый Фларыянавіч стварыў таксама скульптурныя партрэты беларускіх пісьменнікаў Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа. Настаўнік з Ашмян П. Бусловіч прадставіў на выстаўку скульптуры з дрэва «Салдат рэвалюцыі» і «Чырвонаармеец», электразваршчык Маладзечанскага завода металаканструкцый Л. Меншыкаў — інкруставаны па дрэве барэльеф «54-ы Кастрычнік».

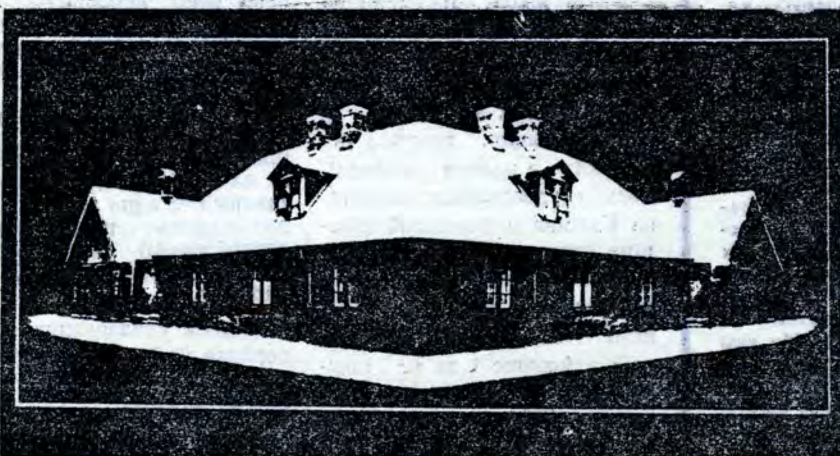
Заслугоўваюць увагі і творы рабочага Маладзечанскага завода жалезабетонных вырабаў А. Бараўца. Ён захапляецца чаканкай па метале. Народным умельцам выкананы герб нашай рэспублікі. Яркай чырванню медзі гараць на ім словы: «Радзіма мая дарагая, красуйся і ў шчасці жыві!»

Шырока прадстаўлены на выстаўцы і керамічныя вырабы Івянецкіх умельцаў, сувеніры з лёну Маладзечанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў.

В. ІГНАТОВІЧ.

У. СІДАРЭНКА (Вільнюс). Прагулка.

І. АПКАЛНС (Рыга). Кампазіцыя.

«ФОТАГРАФІКА-71»

Клуб фотааматараў «Мінск», дом мастацкай самадзейнасці і абласны савет прафсаюзаў звярнуліся ў мінулым годзе да фотаклубаў краіны, фотажурналістаў і фотааматараў з запрашэннем прыняць удзел у міжклубнай выстаўцы мастацкай фатаграфіі — «Фотаграфіка-71».

У адрас клуба і арганізацыйнага камітэта выстаўкі паступіла каля 900 работ 215 аўтараў з 44 гарадоў і 30 клубаў краіны. Актыўны ўдзел у стварэнні экспазіцыі выстаўкі прынялі фотаклубы Масквы, Рыгі, Вільнюса, Каўнаса, Мурманска, Данецка, Херсона, Севастопаля, Паўночнадзвінска, Омска і іншых гарадоў.

Вялікую калекцыю работ прадставіў мінскі фотаклуб.

Арганізацыйным камітэтам адабрана для экспазіцыі каля 200 найбольш цікавых работ 104 аўтараў.

Аўтары лепшых работ Э. Спурыс, І. Апкалнс, Я. Глейздс (Рыга), Р. Баран (Данецк), С. Яворскі (Горкі), Я. Казюля, Г. Бяліцкі (Мінск), М. Шмерлінг (Віцебск) узнагароджаны дыпломамі і памятнымі медалямі.

Мікола КАПЫЛОВІЧ

АПАВЯДАННЕ

У ЗАБОР'Е Мікодым Шкробат дабраўся на змярку і ледзь знайшоў мацерына селішча. Там, дзе стаяла хата, тырчэў абсмалены комін, ляжаў абгарэлы плот і буяла ў пояс лебяда. На ўзгорку, трохі ўбок ад папялішча, пабліскваў агонь, і ён падаўся туды. Падыйшоў, перавёў дыханне і стаў— убачыў зямлянку. Зразу Мікодым падумаў, што гэта капец — некалі бацька тут закопваў на зіму бульбу, — потым прыгледзеўся, заўважыў акенца на адну шыбіну, дым, які цадзіўся з-пад зямлі, і ўсё зразумеў, — тут жыла маці. Ён доўга не асмельваўся заходзіць у зямлянку, стаяў перад дзвярыма, чуў, як моцна тохкае ў грудзях сэрца, потым асцярожна ўзяўся за клямку, пацягнуў яе на сябе, прыгнуўся, каб не стукнуцца галавою аб нізкі вушак, і пераступіў парог.

На збітым з аполкаў стале дыміла і мігала капцілка, асвятляючы покуць, у зямлянцы стаяў змрок, і вочы доўга не маглі да яго прывыкнуць.

— Хто гэта? — на палку, які толькі цяпер у цемені разгледзеў Мікодым, заварушылася, закашляла маці.

— Я, мама... — азваўся ён, паставіў у парозе чамадан і выйшаў на святло...

Маці злезла з палка, глянула на Мікодыма, кінулася яму на шыю і наўзрыд заплакала:

— Сыночак мой! Думала ўжо, што не ўбачу. Вачэй не зводзіла з дарогі, цябе выглядала... Ох, Мікодымка мой, Мікодымка!.. Слёзы па табе ўсе выплакала... Не дарэмна яны ўпалі на зямельку... Прыехаў, дзякуй богу...

Маці і смяялася і плакала ад радасці. Зірнуўшы на яе, Мікодым адчуў, як нешта гарачае паднялося з грудзей, моцна сціснула горла; стаяў, прытуліўшы яе да грудзей, і сіліўся, каб самому не заплакаць.

Старая Мар'я прыціхла, адхінулася ад сына, пачала выціраць фартухом вочы:

— Не стой, сынок, прысядзь... Шчаўя зялёненькага наллю табе... Больш нічога такога няма...

Мікодым прысеў да стала, маці паставіла перад ім міску, ён пачаў сёрбаць з драўлянай лыжкі і аглядаць мацерынае жытло: жалезная грубка ў кутку, сцены і столь з хваёвых неабчэсаных жэрдак, з якіх тырчэў мох, земляная падлога. Позірк яго спыніўся на покуце — там, за ручнікамі, хаваліся абразы.

Не забыў, Мікодым, як ты хацеў да вайны іх пазрываць і ў печ укінуць?

Ён усміхнуўся:

— І дзе ты іх у вайну хавала?

— З сабою насіла. — Маці сядзела па другі бок стала, не спускала вачэй з сына і ніяк не магла на яго наглядзецца. — Малілася перад імі ўсю вайну, прасіла бога, каб ты жывы і здаровы вярнуўся. І, бач, пачуў мяне госпадзь...

Мікодым павячэраў, адсунуў ад сябе парожнюю міску, спытаў:

— А дзе сама хавалася?

— Не пытай, сынок, — яна цяжка ўздыхнула, памаўчала. — Прыйшлі немчуракі, пачалі хаты паліць... Людзі давай у лес бегчы, а яны іх з кулямётаў... Багата пабілі і жанок і дзяцей... Тыя, што ўцяклі, жылі ў лесе... І я з людзьмі... І там не было спакою — аблава за аблавою... Як на ваўкоў палявалі... Голад і холад мучыў... Калі елі... Павылазілі з лесу, як нашыя прыйшлі.. Пачалі, бы краты, зямлянкі капаць... І от жывем у іх... Хочацца людзям і хаты ставіць, ды няма на чым дзерава з лесу прывезці... Ні коней, ні валоў не засталося... Нядаўна калгас сабралі... Цяпер мо коней з раёна дадуць...

Старая прыбрала са стала, пайшла да палка, доўга падбівала рукамі сяннік, каб мякчэй было сыну спаць. Калі Мікодым распрануўся і лёг, задзьмухнула кволы аганёк капцілкі і доўга яшчэ тупала па падлозе.

II

Назаўтра да Мікодыма прыйшоў дзед Пятрусь. Паздароўкаўся, стаў пытаць, як ваявалася, ці моцна немцы пад Берлінам трымаліся, потым цікавіўся, колькі ордэнаў і медаляў прывёз ён з фронту. Не абмінуў Мікодыму расказаць, што сам ваяваў з немцамі ў Мікалаеўскую вайну, добра арудаваў у атаках штыком і, нарэшце, прызнаўся, што пад Аўгустовам трапіў у палон.

— Я немцаў, можна сказаць, не баяўся... — Дзед павёў далонню па сівой і пруткай, як купіна сіўцу, барадзе. — Раскажу пра адзін выпадак, які быў у мяне з немцамі ў гэтую вайну... Прыехалі яны раз на машынах зімою ў нашае сяло, паразыходзіліся начаваць па хатах. І да мяне два прысунуліся. Маладыя такія, здаравенныя абармоты... Ляжу на печы, чую, як яны гергечуць у хаце: «Русіш ніхт верстэген Крыг фюргэн»... Гэта па-нашаму значыць, што рускія не ўмеюць ваяваць. Не ўляжаў я на печы, калі пачуў такое. Злез, узяў у кавешніку чапялу, падышоў да аднаго, касавокага, ды і кажу яму па-нямецку: «Брэшаш, умеюць біцца!.. Хочаш, пакажу... Бяры вінтоўку і выбі штыком з маіх рук чапялу... Пахвяхтуемся...» Схапіў ён сваю рушніцу і кінуўся, як звер, на мяне. Злаўчыўся я, ляснуў чапялою па штыку, — вінтоўка выскачыла з рук немца і бразнулася на падлогу. Ён зразу атарапеў, вытарашчыў ад дзіва вочы, потым падышоў, паляпаў мяне па плячы: «Гут, салдат!» Паставіў я чапялу назад у кавешнік і зноў палез на печ грэцца.

Дзед Пятрусь змоўк, згорбіўся, абапёрся грудзьмі на грушавы кіёк, які трымаў у руках. Па яго вачах было відаць, што стары прыйшоў нешта прасіць, але не мог асмеліцца. Сядзеў, пазіркваў з-пад калматых брывоў на Шкробата, зразумеў, што той не здагадваецца, чаго ён прыйшоў, і пачаў гаварыць напрамкі:

— Па справе, прыйшоў да цябе, Мікодым...

— Па якой?

— От што... — Дзед падняўся з услона, разагнуў спіну, закрактаў:— Брыгадзірам я ў калгасе. Паставілі, бо не было каго паставіць... Мужчын не было, вайна ішла.. А які, скажы, з мяне брыгадзір?!. Трэба бегаць, людзям загадваць на работу, а я ледзьве ногі цягаю. Восемдзесят ужо... Пісаць нарады не ўмею... Вочы не бачаць, што на полі цвіце—сурэпка ці грэчка.. Якая, браце, карысць калгасу ад такога начальніка, як я?

— Чым вам я магу дапамагчы?..— Не зразумеў, куды вядзе гамонку дзед і перабіў яго Мікодым...

— Ёсць чым... Хай бы, браце, схадзіў да нашага старшыні папрасіўся быць брыгадзірам... Замест мяне... Цябе паставяць — граматны, малады... Схадзі, выруч маю старую душу...

Мікодым не думаў і не гадаў, што дзед такое скажа і аж разгубіўся, пачырванеў:

— Як жа так, дзед... Хіба не ведаеце, што брыгадзіраў на агульным сходзе выбіраюць! Усім калгасам... Ісці і прасіцца?! Не-е... Самазванцам назавуць... Не!

— Не паспагадаў старому. — Дзед пакрыўдзіўся, махнуў рукою і паклыпаў да дзвярэй. На парозе абярнуўся, глянуў на Мікодыма: — Буду сам прасіць, каб ты брыгадзірам стаў.

III

Старшыня калгаса Пятро Цэдрык сядзеў у канторы і чакаў Герасіма, каваля. Даўно паслаў хлопца ў кузню, каб пазваў яго і от, бач, не прыйшоў ні адзін, ні другі. «Пашлі дурнога, а за ім другога», — падумаў Цэдрык сам сабе, насунуў на галаву шапку і хацеў быў ужо ісці дамоў снедаць, як расчыніліся дзверы і цераз парог перанёс спачатку дзеравяшку, потым ступіў здаровыю нагою ў кантору Герасім. Загрукацеў па падлозе пратэзам, падышоў да лаўкі і сеў. Быў ён увесь чорны ад сажы: адны вочы з-пад шапкі blішчэлі бялкамі:

— Чаго зваў, Карпавіч? — спытаў каваль у старшыні.

— Сам добра ведаеш. — Цэдрык пачаў уваходзіць у злосць і гаварыць дрыжачым голасам: — Не куецца ў цябе, а плешчацца. Два вазы ля кузні стаяць, ніяк шыны на абады не наб'еш. Гэта першы параграф. Капаніц няма, плугі не скляпаў... Гэта другі параграф... Гультая ганяеш, таварыш Герасім... Трэці параграф!

— Якога гультая?! — каваль грукнуў аб падлогу дзеравяшкай. — Паспрабуй на адной назе, як верабей, ля накавальні... Скажы ўсё дзякуй, што і так хаджу на работу.

Старшыня загаварыў грамчэй:

— Ходзіш?!.. Учора, ва-першых, кузню нават не адамкнуў.

— Учора ўстаць мне няможна было з ложка. Асколкі рэзалі ў паясніцы!.. І не я, а ты прагуляў учора дзень... Яечняю закусваў у Хвядоры, песні роў да вечара.

Цэдрык аж падскочыў за сталом:

— Не тваё сабачае дзела!

— Не сабачае, а калгаснае дзела!

— Маўчаць, ва-ўтарых! Соткі адрэжу!

— Хутчэй цябе ад калгаса адрэжуць, чым мяне ад сотак, — сказаў Герасім і пакульгаў да дзвярэй.

От дай рады такім людзям — у галаву не бяруць, што скажаш, на рогі лезуць. Убачыў, што ў Хвядоры быў... Нідзе ад вачэй не схаваешся... За хлеў нават не сходзіш — высачаць...

Знерваваны ішоў дамоў і нявесела так думаў Цэдрык.

На вуліцы яго спыніў дзед Пятрусь:

— Цябе шукаю, Карпавіч.

Старшыня насцярожыўся:

— Што здарылася?

— Мікодым прыехаў.

— Шкробат? — Цэдрык трохі павесялеў: — Загадай, каб заўтра ішоў на работу ў кузню. Герасім яе на замку дзяржыць.

— Я не пра тое, — зняў шапку і пацёр лысіну дзед.

— А пра што?

— Ты некалі казаў, што аслабаніш мяне ад брыгадзіра, калі з вайны мужчыны папрыязджаюць. І от, бачыш, вяртаюцца. Мікодым чалавек на маё месца падхадзяшчы.

Сустрэчы з маладымі рабочымі сталіцы ў Палацы культуры прафсаюзаў, з работнікамі міліцыі ў клубе імя Дзяржынскага, са студэнтамі музычных вучылішчаў Мінска і Брэста, з удзельнікамі з'езда ДТСААФ у Маскве, з воінамі Мінскага гарнізона — такі далёка не поўны пералік творчых сустрэч кампазітара Ігара Лучанка са слухачамі.

На гэтым здымку вы бачыце Ігара Лучанка і заслужанага артыста БССР В. Кірычэнку ў час выступлення перад мастацкімі кіраўнікамі палацаў культуры рэспублікі ў Саюзе кампазітараў БССР.

Фота Ул. КРУКА.

— Пойдзе, ва-першых, у кузню... А ты, ва-ўтарых, тупай памаленьку ад двара да двара... — Старшыня заклапочана паглядзеў на дзеда: — Заўтра Прымак з раёна прыедзе. Каб усе людзі былі на полі. Як адна душа.

Сказаў і пайшоў далей.

Недзе недалёка ад вуліцы гаварылі. Цэдрык стаў, прыслухаўся, павярнуў галаву ў бок Аўдзейшынага двара і ўсё зразумеў — баба сабрала суседак пааpаць соткі, пакідаць бульбу. Жанкі налягалі грудзьмі на дручок, які быў зачэплены за плуг вяроўкаю, за імі вілася, клалася на загон чорная скіба баразны. З-пад скібы пылеў сухі пясок позняга ворыва. Гной не быў раструшаны на сотках — у Аўдзеіхі каровы не было. Сама яна бегла наперадзе жанок і клала з пеляны ў баразну парэзаную бульбу, шчабятала, радавалася, што прыйшла яе чарга пааpаць соткі.

Цэдрык ускочыў у двор, ступіў на загон наперад жанок:

— Выпрагайцеся!

Жанкі пасталі, пачалі выціраць хусткамі твары.

— Чаму ж гэта?

— Ва-першых, заўтра прыедзе Прымак з раёна і падумае, што я вас сілаю прымушаю ў плуг лезці...

— Гэта ж вайна вінаватая... Немцы...

— На вайну, ва-ўтарых, не звальвайце...

— Учора ж на сабе ў калгасе аралі.. Ты ж сам, Карпавіч, па дварах хадзіў і прасіў арцельную бульбу пакідаць.

— Гэта ж калгасную... Тут прасцiцельна. План.. За зрыў плана па галоўцы не пагладзяць.

— А лапатамі капаць можна?

— Лапатамі — другое дзела... Тут ніхто не падкапаецца...

Жанкі абступілі Цэдрыка, цяжка дыхалі яму ў твар, сталі гаварыць, што вясна канчаецца, што лапатамі хутка з соткамі не ўправішся і, калі не ўкінеш у пару бульбіну ў загон, зубамі будзеш год ад голаду ляскаць. Хораша прасілі, ласкава, а ён яшчэ горш раскрычаўся:

— Міцінг устроілі! Занясіце плуг на калгасны двор!

Жанкі пачалі разыходзіцца.

Цэдрык выйшаў на вуліцу і звярнуў на сцежку, якая вяла паўз засеянае калгаснае поле да самай яго хаты.

IV

Мікодым прачнуўся яшчэ на досвітку, бо трэба было накляпаць касу, каб паваліць быльняк і палын, якія заглушалі ўсё селішча. Ён выйшаў на двор, сеў на калодку і стаў цюкаць па палатне касы. Каса была тупая, уся ў шчарбінках і ён прайшоўся малатком па ёй два разы, каб давесці да ладу.

— Дзядзька, вас нейкі начальнік заве ў кантору... З раёна, — пачуў ён дзіцячы голас і падняў вочы.

Перад ім стаяў, аддыхваючыся ад хуткай хады, хлопчык з калматаю галавою. На ім была кашуля, пашытая з нямецкай плашч-палаткі, і палатняныя, задрыпаныя ў калошынах штаны. Ногі былі чорныя, парэпаныя ад гразі і, калі не прыгледзішся да іх, можа здацца, што хлопчык абуты ў чорныя чаравікі.

— На легкавіку прыехаў, — сказаў хлопчык, каб Мікодым паверыў, што прыехаў не абы які, а вялікі начальнік і пабег, мільгануўшы парэпанымі пятамі.

Мікодым паклаў касу і пайшоў.

Раніца была ясная. Ядраная. З-за лесу вывалілася сонца, бліщчэла на траве раса. Ад яе быў сівы, быццам абдымлены мурог, які расплыўся па даўно няхожанай сцежцы, змакрэлы, цёмны зверху пясок на вуліцы. На пяску не было каляін ад калёс, слядоў коней, кароў, і вуліца здавалася Мікодыму старым пясчаным рэчышчам. Ціха. Не сакаталі, сарваўшыся з кубел, куры, не прасіліся на пашу авечкі і свінні. Адно ганяліся адзін за адным па бур'яне і трашчалі вераб'і.

Калі Мікодым прыйшоў у кантору, старшыня райвыканкома Прымак распякаў Цэдрыка:

— Людзі ў зямлянках жывуць, сяўба зрываецца... Што ў цябе за калгас, пытаюся?

Цэдрык выцягнуў да раённага начальніка чырвоны, як бурак, твар і боязна, амаль шэптам, вымавіў:

— «Чырвоная Зорка», таварыш Прымак. Хіба не ведаеце?

Прымак грымнуў басам:

— Жарцікі строіш?

— Вы ж пытаеце, як калгас называецца. — Цэдрык пасунуўся на край лаўкі і ўвесь сцяўся.

— Ідзі збірай людзей на работу.

Старшыня калгаса кінуўся ў дзверы, бо рады быў, што скончылася начальніцкая прабіранка.

Прымак пасадзіў да стала Мікодыма, уздыхнуў — яшчэ ніяк не мог адысці ад гарачай размовы з Цэдрыкам.

— Як даведаўся, што я прыехаў, схаваўся... Не мог знайсці Цэдрыка... Думаў, пакручуся я тут па калгасе і назад паеду. Толькі от зараз брыгадзір недзе злавіў яго і прывёў у кантору... Ох і чалавек!

— Чаму ж калгас яму даверылі?— папытаўся Мікодым Шкробат.

— Не было людзей... Калі прагналі з раёна немцаў, у Забор'і два дзяды і ён застаўся. От і выбралі Цэдрыка... — Прымак памаўчаў: — Усю работу заваліў. Горшы калгас раёна. Да вайны тут жыта, як чарот, расло. Помніш, Мікодым?

— Як жа не помніць, быў старшынёю.

— Выбярэм зноў цябе. — Прымак глянуў Шкробату ў вочы: — Даеш згоду?

— Ці давераць людзі? — памаўчаў і азваўся Мікодым.

Прымак усміхнуўся:

— Я гаварыў з калгаснікамі. Прыходзілі сёння да мяне і самі прасілі, каб ты быў старшынёю. Ужо сход назначылі на нядзелю...

Шкробат уздыхнуў:

— Будзем брацца за работу...

V

Быльнік шкрабацеў па палатне, як дрот, і Мікодым ступаў з касою па двары і валіў яго ў рады. На папялішчы стаў касіць вышэй, збіваць толькі вяршкі зелля, бо баяўся выбіць аб цэглу, якая густа абрасла палыном, касу. Абкасіў комін і стаў— убачыў сярод абгарэлай аж чырвонай тынкоўкі клямку ад спаленай хаты. Узяў у рукі, доўга мацаў, круціў у пальцах, адкорпваючы ад яе іржу. Прыгадалася, што некалі ў мароз яна абрастала белым інеем, студзіла пальцы, калі выходзіў на двор, каб пакатацца на каньках; аднаго разу ў сцюжу ён датыкнуўся да клямкі ротам — губы аж прыкіпелі да жалеза, не адарваць было іх.

Помніць клямка пальцы гасцей, што прыходзілі ў хату на радзіны, вяселлі і хаўтуры, помніць пальцы дзеда, прадзеда, братоў і пляменнікаў.

Па яе бразгату ён азіраўся на дзверы — бацька ці не бацька зайшоў у хату?

Знаёмы бразгат клямкі...

Мікоду памроілася, што і зараз чуе яго...

Шкробат панёс яе ў зямлянку, каб там дзе пакласці — яна яшчэ будзе звінець на дзвярах у новай хаце.

СА СЛАВАЦКАГА СШЫТКА

Алесь БАЖКО

ВЫСОКІЯ ТАТРЫ

Поле—камяні, камяні—поле.
Кляні не кляні: касадрэвіна голлем
Абняла валуны — паспрабуй, падступіся.
Мох вылазіць з-пад іх на парэпанай
пысе.
Але нават і тут
след пралёг ад калёс,
І каменны вядзьмар каласамі аброс.
Цуд дый годзе!
Гляджу і не веру вачам,
Зарунелі арліныя высі!
Чалавек з іх агонь
па-збуйніцкі спляча
У краю гэтым крыламі высек...

НА ВАРЦЕ РАДЗІМЫ

Мы ехалі ў горы па вузкай дарозе,
Што змейкай вілася паўз вёскі да неба.
Там недзе Яношык таміўся ў астрозе,
Па камеры ў дыбах з трывогаю шлэбаў.
Астрог той і сёння чарнее на кручы,
Як беркут, што выпусціў з кіпцяў ахвяру.
А мы на прывале ў чашчобе дрымучай
Гуляш па-славацкі з бараніны варым.
Таёмнік акрэсу [1] — маўклівы ліптовец,
Зірнуўшы на кручу, кіўнуў на шафёра:
«Калісьці мы разам тут секлі ядловец
І ціха знімалі чужыя дазоры.
А потым мяне расстралялі фашысты —
Дзве кулі сядзяць пад рабром і сягоння.
Жывучыя, значыцца, мы, камуністы.
І мёртвыя строй свой на маршы
дагонім...»
Дагналі — хто у горах, хто ў вёсках,
хто ў лесе.
І ўсе, як салдаты, вартуюць краіну.
І я сваё сэрца ў Ліптоўскім акрэсе
Ля іх абеліскаў на памяць пакінуў.

*) Сакратар райкома (славацкае).

І ШЭПЧУЦЬ ЦІКАЎНЫМ...

Дунай па дарозе у Чорнае мора
Не раз начаваў, прытаміўшыся, ў горах.
А следам па свеце звінела навіна:
Дунай нагуляў у Славакіі сына.
Паплыў ён за бацькам, разбойнік-
пустыня,
І зліўся навек з ім на дальняй чужыне.
А маці аб скалы ля Дзівіна б'ецца.
Маравай яе называюць, здаецца.
Дабегла да замка і стогне ад болю.
Навошта ёй тое чужое раздолле!
Дунай спакушае, ды побач — граніца.
На ёй сустракаецца з ім маладзіца.
Магутныя букі вартуюць іх строга
І шэпчуць цікаўным: «Ідзіце вы з
богам!..»

. . . .

Славацкія рэкі — не рэкі, а цуда.
Я ўдзячны ім вечна за шчодрасць іх
буду.
А колькі пачуў я над імі гамонак
Пра мужнасць славакаў і вернасць
іх жонак!
Ды хто ж іх за гэта адважыцца гудзіць.
Па рэках мяркуйце, якія там людзі.

НЕХ СА ПАЧЫ... [1]

«Які то ест красны час— есень» [2],
Песень прагне кожны з нас, песень.
Дрэвы меддзю аб шляхі звоняць.
Пояць стада пастухі ў Гроне.
У Карпатах выпаў снег, сцюжа.
Хлопцы з пашы на начлег — гужам.
А наш гудба [3] ў сермячку плача.
Забаяўся за дачку бача. [4]
У карчме — біткам народ,
гоман,
Звёў дзяўчыну хлоп-гунцвод
з дому.
Стогнуць гуслі: «Хто ж то быў!
Кторы!»
Пасівелі ад журбы горы.
Нехта п'яны зняў кабат — скача:
«Грай, цыган! Не жміся, брат...»
«Нех са пачы...»

1) Калі ласка (славацкае).
2) Які гэта прыгожы час—восень
3) Музыка (славацкае).
4) Пастух, стары (славацкае).

«БЕЛАРУСКІ СУВЕНІР»

У першыя дні новага, 1972 года творчыя калектывы нашай сталіцы паказвалі мінчанам свае лепшыя спектаклі і канцэрты. Святочную маляўнічую праграму падрыхтавала і канцэртная брыгада Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Назву гэтай праграме — «Беларускі сувенір» — даў танец, які тэмпераментна выканалі Любоў Ліпская, Уладзіслаў Родзін (іх вы бачыце на нашым першым здымку) і Алена Краліна. У канцэрце выступілі ў суправаджэнні інструментальнага ансамбля спевакі заслужаная артыстка БССР П. Дружына, Ул. Зіміраў, А. Руткоўскі, І. Вішнеўская (другі здымак). Праграма была разнастайнай па жанрах і ўлічвала розныя густы аматараў эстраднага мастацтва. Цёпла прымаліся выступленні цымбалісткі Жаны Багавік (трэці здымак). Вяла канцэрт заслужаная артыстка рэспублікі Ганна Рыжкова. У яе выкананні прагучалі творы Э. Агняцвет, Н. Гілевіча, М. Скрыпкі і іншых беларускіх паэтаў.

Фота Ул. КРУКА,

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

Т. ШЧАРБАКОВА

ПЛЁННЫЯ КАНТАКТЫ

ВОБРАЗНЫ свет многіх твораў Алега Янчанкі канфліктны. Не простая па мове музыка яго інструментальных канцэртаў (арганных, віяланчэльнага, кантрабасавых, скрыпічнага), струннага квартэта, араторыі «Слова перад пакараннем смерцю» часта афарбавана ў напружана супярэчлівыя, падкрэслена кантрастныя тоны. Аазісы святла прымаюць форму журботных ідылій, філасофскіх маналогаў, архаічных пастараляў. Канфлікты моцных страсцей і рамантычны пафас прыцягваюць да музыкі А. Янчанкі ўвагу слухачоў.

Музыка да спектакля «Марыя Сцюарт» у Рускім тэатры БССР, да «Рудабельскай рэспублікі» і «Зацюканага апостала» ў Акадэмічным тэатры імя Я. Купалы заслугоўвае ўвагі таму, што работа кампазітара тут амаль усюды вельмі дакладная, драматургічна дзейсная, ён з'яўляецца аднадумцам рэжысёра і акцёраў, сааўтарам спектакляў. Над гэтымі работамі А. Янчанкі варта падумаць і таму, што яго першыя крокі ў оперным жанры («Балаганчык», «Незнаёмая» па А. Блоку) у вядомай меры падрыхтаваны драматычным тэатрам.

Спектакль «Марыя Сцюарт» пакідае моцнае і цэласнае ўражанне... Яшчэ не прагучалі поўныя абурэння пытанні Ганны Кенедзі: «Як можна, сэр, нахабна гэтак лезці» — а музыка ўжо ўцягнула слухача ў атмасферу тайных злачынстваў у каралеўстве—турме. Нібы налітыя свінцом, цяжка навіслі скляпенні замка. Скрыгочуць засовы, жахліва звіняць ланцугі. З прыгнечана змрочных відовішчных уражанняў, з будзённых шумаў-сімвалаў насілля нараджаецца хрыплы, нібы карканне злавеснай птушкі, гук званоў. Яны вібрыруюць, скрыпяць галасамі старых замкоў, сіплых гадзіннікавых спружын, рассыпаюцца пырскамі трапяткіх званоў. Гэта музыка машыны знішчэння.

Кампазітар апераваў, здавалася б, чыста знешнімі санорнымі (гука-тэмбравымі) эфектамі. Разам з тым, гукавая характарыстыка тыраніі аказваецца вобразна ёмістай, рэалістычна пераканаўчай і змястоўнай як матэрыял для далейшай тэматычнай работы.

З'яўляецца Марыя. Ахутаны празрыстымі харальнымі акордамі плыве, дрыжыць, імкнецца ўвысь летуценны напеў аргана. Усё — святло, безабаронная прыгажосць, ганарлівая годнасць.

Так у першай жа сцэне спектакля кампазітар, прытрымліваючыся духу шылераўскага твора, завастрыў рамантычныя фарбы і проціпаставіў халодныя, змрочныя фарбы празрыстачыстым, амаль незямным. Тым самым музыка дапамагла вызначыць галоўны канфлікт трагедыі. У далейшым вобразы дзвюх каралеў-суперніц «прыцягваюць» і падначальваюць сабе ўвесь музычны матэрыял спектакля.

Найбольш дэталізаваны кампазітарам вобраз Елізаветы. У пачатку спектакля яна атрымлівае ўскосную характарыстыку ў дзвюх тэмах — «прадвесніцах» — ва ўступнай фатальнай музыцы насілля і ў выразнай музычна-шумавой замалёўцы, якая звязана са словамі графа Бэрлі аб душэўнай барацьбе ўладаркі і яе нямым пытанні: «Няўжо між слуг маіх няма такога, хто б выбару мяне пазбавіў — ці мне дрыжаць за трон у вечным страху, ці пад сякеру ставіць каралеву — маю сястру?»

Кампазітар пабудаваў гэты фрагмент двухпланава. На фоне глухога гулу галасоў натоўпу з назойлівасцю механічнай цацкі гучаць клічы драўляных і сватачныя фанфары. Музыка тут — як падтэкст слоў Елізаветы: «Навокал ворагі. І мой прастол трымаецца на любасці народа». Паступова ў гукавую тканіну ўплятаецца адзінокі голас скрыпкі з мітуслівай, рэзкай мелодыяй, якую завяршае трапяткое трэмала. І кампазітар, і рэжысёр спектакля Ф. Шэйн адначасова раскрываюць думку — «Дакуль дрыжаць я буду на прастоле».

Своеасаблівая выразнасць уласцівая тэме двудушнай каварнай каралевы. А. Янчанка стварыў нешта накшталт музычнай маскі — галантна-грацыёзную музыку для клавесіна з празрыстым акампанементам струнных і падкрэслена прыцішаным голасам сапіруючай віяланчэлі. У наступных сцэнах Елізаветы і Морцімера, Морцімера і Лейстэра, Елізаветы і Лейстэра гэта тэма неаднаразова вар'іруецца.

Супастаўленне грознага гулу крокаў варты і вытанчанай музыкі клавесіна стварае полюсы эмацыянальнага напружання ў першай частцы спектакля.

Актыўная кампазіцыйная роля музыкі яшчэ больш адчуваецца ў сцэне ў парку, якая завяршае гэту частку спектакля. Яна адкрываецца ідылічнай пастараллю з флейтавым сола. Акварэльная празрыстасць фарбаў музыкі эпохі барока нібы насычана вібрацыяй паветра, пераліvамі птушынага пошчаку.

Вобраз жа Елізаветы працягвае музычна развівацца. Яе з'яўленню ў парку спадарожнічаюць далёкія фанфары і воклічы натоўпу. А шалёная тырада Марыі: «Спаганіла брытанскі трон — байстручка! О мой народ! Сумленны, горды, шчыры! Абдураны хітрынаю падлюгі» — выклікае бурную, нястрымна імклівую імправізацыю скрыпкі. Позіркі анямелай ад злосці Елізаветы, сутаргавыя рухі рук, імклівы ўзмах плашча — музыка ў рэзкіх, вострых, як удары клінка, інтанацыях і рытмах перадае канвульсіі нямога выбуху лютасці і робіць моцнае эмацыянальнае ўражанне.

Уся другая частка спектакля прасякнута гнуткім зменлівым гучаннем «музыкі страху» — вечнага спадарожніка тыраніі. Яна — у злавесных гуках гадзінніка, у выкрыках труб, у нервовым трапятанні і гнеўных тырадах скрыпкі, у напружаным звоне таямнічага капяжу, у грукаце крокаў ахоўнікаў.

Увесь гэты змрочны і трывожны гукавы матэрыял, па сутнасці, стаў фонам другой часткі спектакля, на якім выразна акрэсліваецца два эмацыянальна глыбокія і вынiковыя па сэнсе фрагменты. Гэта сапраўды трагічныя сцэны перамогі баязлівай подласці — смерць Морцімера і пакаранне Марыі. Кампазітар вылучыў гэтыя сцэны з агульнага кантэксту навізной музычнага матэрыялу і яго асаблівай псіхалагічнай дэталізаванасцю.

...Загінуў Морцімер. Імгненне цішыні. Невыразны звон туга нацягнутых струн, іх трапятанне. З нястройнага шэлесту нараджаецца журботная, як надмагільнае слова, песня кларнета. Праз некалькі секунд яна згасае ў ціхіх гуках званоў, водгуках крокаў. І раптам выбухам адчаю ўспыхвае і мітусіцца ў канвульсійных рытмах імправізацыя альта. Нібы манатонныя доўгія ўздыхі-стогны, вібрыруюць струнныя.

Не менш эмацыянальна востра і шматгранна вырашана сцэна пакарання смерцю Марыі, якая перададзена ў словах і пачуццях зламанага Лейстэра, агіднага самому сабе. Жаласны спеў струнных суправаджае шэсце на пакаранне. Стогны кантрабасаў і віяланчэлей перадаюць пакуты Лейстэра. «Жанчыны плачуць... Ёй спаролі каўнер высокі... Лаўку штурханулі... Схілілася... і галаву кладзе...» — Аркестравы крык, гул натоўпу, званы, скрыгат.

Уражлівая музыка «Марыі Сцюарт» у немалой ступені садзейнічала поспеху спектакля. Знайшоўшы яркую тэатральную форму, А. Янчанка адлюстраваў і напал страсцей шылераўскага твора, і важкасць яго інтэлектуальнага зместу. Кампазітар выкарыстаў абноўленую сучаснымі інтанацыямі і фарбамі вострa характэрную палітру і тым самым дапамог прачытаць і пачуць сёння сацыяльны сэнс трагедыі лэдзі Сцюарт.

Жаданне наблізіць да сучаснасці, раскрыць рамантыку беларускай рэвалюцыйнай гісторыі адчуваецца ў музыцы А. Янчанкі да інсцэніраванай тэатрам імя Я. Купалы «Рудабельскай рэспублікі» С. Грахоўскага. (пастаноўка Б. Луцэнкі).

У хранікальна скупа выкладзеных фактах дакументальнай аповесці С. Грахоўскага кампазітар адчуў і пафас героікі, і нягучны, але глыбокі лірычны тон. Ён пабудаваў музычнае афармленне на спалучэнні дзейснага, валявога пачатку з непаспешлівым і сардэчна-ўсхваляваным роздумам-смуткам (своеасаблівым лірычным каментарыем «ад аўтара»).

Гукавая тканіна тут бывае і адкрыта будзённая. Стукаюць колы паравоза, скрыпяць, брынчаць, звіняць ад напружання рэйкі, грымяць званы,

●

Трубіў алень, трубіў вясну,
Біў капытом на ўзлессі,
Каб май у горах не заснуў,
П'яны ад хмельных песень.
У паядынках за яго
Алень не ведаў страху,
Насіўся з ветрам наўздагон,
Лясных палохаў птахаў,
Пакуль насустрач браканьер
Не выпусціў маланку.
Палёг над рэчкаю аер.
Хаваючы падранка.
Свінец асілка не зваліў —
У лес ён сцежку торыў.
...Крывёю значыла палі
Вясна на касагоры.

У ЗАПАВЕДНЫМ ЛЕСЕ

— Эй, хто там рэжа берасту!—
Упоцемках крычу я. —
Ляснік у горах за вярсту
Дым ад кастра пачуе
І пальне ў неба з «пугача»
Агню двайную дозу.
Нашто, каб рай зялёны чах
Пакрыўджанай бярозай!

Тут нават вецер спакваля
Палошча зоры ў рэках.
Навокал б'ецца акіян
Чуткіх, як струны, смрэкаў...[1]

ЦЫГАНКА

Вось дзяўчына дык дзяўчына!
Можа нават чараўніца.
Свет на ёй сышоўся б клінам,
Ды яшчэ бацькоў баіцца...
Прыпынілася ля ганка,
Віnaгрaд рукой кранула,
Нездарма ў шафёра Франка
Аж нутро перавярнула.
«Я яе ля пошты бачыў, —
Уздыхнуў хлапец паныла.—
Як каза, на шпільках скача,
А крануў — сіняк набіла...»
«Не сіняк, а сімвал цноты, —
Кінуў я шафёру жартам. —
Для цябе — абы залёты,
А яна кароны варта!»

НА КРУТОЙ ГАРЫ

(З народнага)

На крутой гары
Чорт грыбы варыў.
Наварыў чыгун —
Стогне «Не магу...»
Трэба ж пасаліць,
А гара, як ток.
Толькі дым курыць
З чортавых парток,
Бо на вугаль сеў,
Балабон стары.
А мы кажам: снег
Жухне на гары.

[1]) Елкі (славацкае)

●

Арляня з гнязда упала.
Тэма!
«Дзе ж яно!» — пытаю ў гіда.
«Нéма...»
«Вы яго спіхнулі ў пропасць!»
«Што вы...
А навошта ў нашых горах
совы!»

А ХМЕЛЬ БУШАВАЎ...

«Вы з Мінска!
Каштуйце славацкае піва...»
Каштую.
Варыў яго нехта шчаслівы,
Бо стому з плячэй, як рукою, знімае,
Мы піва такога не шмат яшчэ маем.
Мой куфаль разбіўся, заліў палавіцы,
А хмель бушаваў у вачах маладзіцы.

ПЕСНЯ

Гаварыла маці, гаварылі людзі:
«Адрачыся, дзеўка, ад свайго кахання...»
А яна пад кулі падстаўляла грудзі —
Паўз вартоўні бегла ў горы на спатканне.
Бегла яна рэчкай, бегла яна лугам,
З-пад рукі глядзела прагна на вяршыні.
Потым яе секлі ў драўляніцы пугай,
І вясна здалася мачыхай дзяўчыне.
Вецер яе косы растрапаў нядбала,
Калі паліцаі на цвінтар цягнулі.
Прыпазніўся хлопец. Можа дзе на
шпалах
Ці ў бары загінуў ад варожай кулі.
Кажуць, тое поле зарасло травою,
Без акон вячэе ў лозах драўляніца,
Толькі нейкі газда[1] з белай галавою
Часта тут стракае раннія зарніцы...

[1]) Гаспадар, селянін (славацкае).

склікаючы сялян на сход. Выбухі гранат, стрэлы, пошчак ваеннага барабана зліваюцца ў хаатычны гул бітвы.

Але голас «канкрэтнай музыкі» ў спектаклі амаль усюды эмацыянальна афарбаваны і актыўна малюе трывожную атмасферу тагачаснай Беларусі. Кампазітар спалучае востра характэрныя шумавыя эфекты з элементамі музычных гучанняў. Іменна такім чынам створаны аскетычна суровыя кульмінацыі ў масавых сцэнах (сцэна ля царквы, суд над бандытамі). У шумы тут уведзены пранізліва вострыя гукі фартэпіяна з ударнымі, трубныя воклічы. Драматургічна мэтазгодна ўведзены найгрышы драўляных, напеў ліры. Яны ствараюць выразны нацыянальна-бытавы фон (напрыклад, у сцэне ля царквы з песняй лірніка, у сцэне вяселля) і раскрываюць эмацыянальны падтэкст карцін народных бедстваў.

Музычна выразная першая сцэна сходу ў Рудабелцы, якую адкрываюць званы. Напеў кларнета і светлы голас дудкі гучаць жалобна, як прадчуванне непазбежнай бяды.

Характарыстыка рэвалюцыйнай Рудабелкі дадзена і ў фінале першай часткі. Гнеўная, сумная гамонка сялян пераходзіць у стогны хору, а потым у задумлівую песню кларнета. Флейта і кларнет зліваюцца ў дуэт разам з арыгінальнымі фальклорнымі інтанацыямі.

Думаецца, што ў масавых сцэнах ёсць супярэчнасць паміж эмацыянальна дзейсным і дынамічным музычным афармленнем і іх статуарным рэжысёрскім выкананнем. Больш таго, як мне здаецца, у спектаклі мае месца і адваротнае ўздзеянне: дзеянне ў масавых сцэнах часта перапыняецца плакатна-дэкларацыйнымі эпізодамі, а гэта выклікае многа аднастайных музычных кульмінацый з «выклічнікамі» — утрыраванымі гучнымі канчаткамі. Таму, відаць, узнікае адчуванне некаторай гукавой перагружанасці спектакля.

З агульнай гулкай тканіны рэльефна выдзелена сумная аповесць кахання Івана і Гэлі. Ціха спявае журботную песню мужчынскі голас, пяшчотна звіняць празрыстыя пералівы флейт, выразнымі лірычнымі маналогамі-імправізацыямі льюцца напевы скрыпкі.

Сцэна смерці Івана ў ноч вяселля вырашана драматычна востра: любоўная песня скрыпкі гучыць усё больш натхнёна, патэтычна і абрываецца стрэлам забойцы.

У «Зацюканым апостале» А. Макаёнка (рэжысёр Б. Луцэнка) А. Янчанка здаецца нечакана новым: ён з захапленнем весяліць. Пры бліжэйшым жа разглядзе аказваецца, што і песенька Малыша, якая са свістам «галапіруе» ў спектаклі, і смешная музыка бытавых сцэн сталі новай для кампазітара сатырычнай формай выкрыцця зла. Драма тут камуфліравана знешне забаўнымі і агіднымі па сутнасці «музычнымі грымасамі».

Трагічныя канфлікты ў грамадстве, дзе людзей аб'ядноўвае фальш і сытая боязь, — вось што адкрывае для сябе Малыш у спектаклі, а кампазітар дапамагае гледачу адчуць гэту думку музычна.

Выкрывальна - характарыстычная музыка, якая суправаджае выхады рэспектабельных бацькоў. Мізэрны маціўчык, які надакучліва круціцца вакол адной ноты, сплятаецца ў млявыя фразы драўляных, звіваецца ў какетліва-гуллівым рытме — з'явілася Маці. Трапляючы ў ніжні рэгістр, матыўчык робіцца камічна грозным (чуецца па-бутафорску жахлівае ільвінае рыканне і ляскат зубоў). Цяпер гэта лейтматыў Бацькі. Найкарацейшай музычнай замалёўкай кампазітар адзначыў у героі многае: патрэбу загадваць, злосную кашачую ўчэпістасць, юрлівую асцярожнасць.

Сатырычная і музыка дзвюх тэлефонных размоў у першай частцы спектакля. Блюзавая эротыка ўтрыравана мікрафонным шэптам, юрлівымі ўздыхамі. Па думцы і эмацыянальна гэта правільна знойдзеныя «калямузычныя» сродкі выказвання падтэксту сцэн.

Вельмі дзейсная роля музыкі ў сцэне экстатычна самааддадных танцаў бацькоў. Кампазітар выкарыстаў сучасны джаз, але не ў прыкладным яго значэнні і не карыкатурна. Шалёныя рытмы ўдарных зліваюцца з канвульсіўнымі па шэйка. У музыцы гэтага джаз-гратэску — сумесь нянавісці і сексу, «афрыканскай» страснасці і злосці. Голас афіцыёзнай хлусні гучыць у спектаклі заўсёды ў акаймаванні траскучых фанфар. І тут адчуваецца ўменне кампазітара ўнесці абагульнены штрых у тканіну спектакля.

Малыш усё больш выразна бачыць ланцугі дэмагогіі, фарысейства распуснікаў. Дураслівае насвістванне і перайманне бацькоўскага «рыку» ўсё часцей змяняецца задумлівым напевам ў лірычнай джазавай манеры. Рытм гэтых імгненняў тужлівай задумлівасці паскараецца. Кампазітар адчувае падводны ток драмы і перадае, як усё нарастае жах і адчай Малыша.

Драматычнай вяршыняй першай часткі стала сцэна з лялькай, выразна вырашаная рэжысёрскі і музычна. Дынамізму, шалёнай страснасці скачкоў і няўклюдных піруэтаў Малыша і Лялькі тут проціпастаўлена цнатлівая кантылена Гендэля. Гучнае строгае спяванне струнных расце, быццам уздымаецца над тым, што адбываецца, як нейкае асляпляльнае ззянне. Цытата стала драматургічна важкай — інтэлектуальная эмацыянальнасць класікі адвяргае вульгарную буфанаду эратычнага танца і гучыць, як крык адчаю...

Тым больш жахлівы вынік трагікамедыі на купалаўскай сцэне. Дэспатычная хлусня скруціла Малыша. Вось ён сядзіць побач з ідыётамі, якія механічна жуюць, зусім звычайны, без думак, без пачуццяў. Гучыць пераможны марш — стракатая сумесь нахабства і сентыментальнасці. Янчанка - сатырык і тут узмацніў думку драматурга, прымусіў гледача пачуць гнеўны пратэст голасу сумлення.

МУЗЫЧНА-тэатральныя работы А. Янчанкі з'явіліся вынікам мэтанакіраваных пошукаў цэласнай музычнай формы спектакляў на аснове пранікнення ў ідэйна-вобразны сэнс драматычнага твора. Раскрывае Янчанка трагічны канфлікт або перыпетыі душэўнай барацьбы, малюе батальную сцэну або народную гулянку — усюды кампазітар шукае сучасную, ёмістую, характэрную інтанацыю, рэльефны санорны штрых, абноўленае гучанне беларускага фальклору.

САМЫ, САМЫ ПЕРШЫ КАДР

НА ЛЕТАШНІМ Усесаюзным кінафестывалі, які праходзіў у Мінску, дэманстраваліся і мультыплікацыйныя фільмы. У сваёй пераважнай большасці гэта былі работы вопытных майстроў «Саюзмультфільма» і іншых кінастудый краіны. Толькі не было сярод іх стужкі з маркай «Беларусьфільма». А для яе стварэння былі ўсе ўмовы, аднадушна адзначалі госці фестывалю, сталічныя мультыплікатары, якія ведалі матэрыяльна - тэхнічную базу мінчан. Але адна справа — мець такую базу і зусім іншая — знайсці таленавітых выканаўцаў. Яшчэ доўга пасля заканчэння кінафестывалю ў кулуарах «Беларусьфільма» энтузіясты мультыплікацыйнага кіно, а іх аказалася нямала, да хрыпаты спрачаліся аб тым, быць ці не быць беларускаму маляванаму фільму. Не ведаю, чым закончыліся б дэбаты, калі б у Мінск не прыехаў малады рэжысёр - мультыплікатар, выпускнік мастацкага інстытута імя Сурыкава Уладзімір Голікаў, на рахунку якога ўжо ёсць пяць мультыплікацыйных фільмаў. Вакол яго пачалі хутка групавацца энтузіясты. І вось на «Беларусьфільме» здымаецца першы кадр першай беларускай мультыплікацыйнай стужкі «Два погляды на адно і тое ж» (аўтар сцэнарыя і рэжысёр Уладзімір Голікаў).

У памяшканні, дзе размясцілася здымачная група мультыплікацыйнай стужкі, усе сцены завешаны вялікімі і маленькімі малюнкамі. Ужо закончана рэжысёрская раскадроўка. Мастак-пастаноўшчык фільма Пётр Шынкевіч робіць апошнія падрыхтаванні фонаў, правярае работу мастакоў-мультыплікатараў.

Наш карэспандэнт сустрэўся з Уладзімірам Голікавым і папрасіў яго расказаць аб сваім фільме,

— Вас, вядома, цікавіць яго змест, — гаворыць Голікаў. — Галоўны наш герой — энергічны і своеасаблівы чалавек. Яго ўчынкі вельмі супярэчлівыя (адсюль і назва нашага фільма, якая, па-мойму, характарызуе задуму). І яшчэ мы стараемся сваёй работай звярнуць увагу сучаснага гледача на ўзаемаадносіны чалавека і машыны, на шкоднасць фетышызацыі тэхнікі. Мультыплікацыя даўно перастала абмяжоўваць сябе казачкамі і байкамі для дзяцей. Перайшла яна межы і агітплаката, карыкатуры, рэкламы. Яна прэтэндуе на вырашэнне самых сур'ёзных праблем, шукае новыя формы — лаканічныя і своеасаблівыя, ёмістыя і агульнадаступныя. Гэта той крытэрый, якім мы кіруемся з першых крокаў нашай работы над фільмам. І менавіта цяпер, калі беларускі мультыплікацыйны кінематограф робіць толькі свае першыя крокі, хочацца звярнуцца да пісьменнікаў і мастакоў рэспублікі: прыходзьце да нас, пішыце для дарослых і дзяцей! Давайце будзем вучыцца і працаваць разам.

Кадры будучага фільма

Падзеі. Факты. Навіны

□ У актавай зале школы № 16 Мінска адбылася сустрэча выкладчыкаў і вучняў з беларускімі пісьменнікамі М. Аўрамчыкам і В. Зуёнкам. Госці прачыталі новыя творы, прысвечаныя Ул. І. Леніну, Міру, Працы.

□ Бібліятэка № 11 Ленінскага раёна сталіцы арганізавала сустрэчу чытачоў з пісьменнікам А. Савіцкім. На сустрэчы абмяркоўвалася яго аповесць «Самы высокі паверх».

□ Вялікі літаратурны вечар, прысвечаны юбілею ўтварэння СССР, праходзіў днямі ў Палацы культуры Мінскага камвольнага камбіната.

□ Сталічны кінатэатр «Знамя» пачаў паказ фільмаў, прысвечаных залатому юбілею СССР.

□ Бібліятэка імя Я. Коласа наладзіла выстаўкі лепшых твораў нацыянальных літаратур нашай краіны. Кніжныя выстаўкі, прысвечаныя юбілею, наладжаны ў бібліятэках камвольнага камбіната, №№ 5, 11, імя У. Маякоўскага.

□ Бібліятэка Палаца культуры Мінскага трактарнага завода праводзіць месячнік прапаганды братніх літаратур краіны. Чытачы пазнаёміліся з лепшымі творамі пісьменнікаў РСФСР і Украіны.

□ Значную эстэтычна-выхаваўчую работу праводзіць Нараўлянская дзіцячая музычная школа. Нядаўна выкладчыкі і вучні школы былі гасцямі хлебаробаў калгаса імя XXII з'езда КПСС, дзе пазнаёмілі гаспадароў з творчасцю Бетховена і Глінкі.

МЯДОВЫ КРАЙ

Яўген РАМАНОВІЧ

З УСПАМІНАЎ

ЗАХОПЛЕНЫ працай у тэатры, я не часта бачыўся з Андрэем Александровічам, проста не было калі. Спектаклі ставіліся ўжо не два дні на тыдзень, а штодня, шмат часу ішло на грамадскую працу, вучобу. Мы не чакалі, пакуль да нас прыйдуць, а самі «ішлі ў народ», расказвалі пра наш новы Беларускі дзяржаўны тэатр, папулярызавалі яго спектаклі, запрашалі на іх. Пасля рэвалюцыі людзі і самі цягнуліся да культуры, ведаў, мастацтва, да шырокага духоўнага жыцця.

Але калі з Андрэем мы сустракаліся рэдка, дык з ягонай сястрой Алесяй кожны дзень і па многа разоў, так што я ведаў, як жыве мой сябра, чым заклапочаны. Аднойчы яна мне сказала, што Андрэй, якога камсамол накіраваў па сваёй пуцёўцы ў Клімавічы, дабіваецца, каб летам наш тэатр прыехаў туды на гастролі. Андрэй працаваў там рэдактарам газеты, яго вельмі паважалі і цанілі. Вось Андрэй і надумаў, казала мне Алеся, запрасіць у гэтую глыбінку сталічны тэатр.

Недзе ў ліпені мы ўзялі свае чамаданы і клункі і рушылі ў «паход на Клімавічы». Ехаць у тыя часы было не лёгка, спалі на голых лаўках, не распранаючыся, падклаўшы кулак пад галаву. Па аднакалейцы поезд цягнуўся паволі, як бы намацваючы шлях. Усё яшчэ адчувалася ваенная разруха. На адным з перагонаў усе пазлазілі з паліц і пачалі трывожна ўглядацца ў вокны. Нехта сказаў, што драўляны мост, па якім трэба было праехаць («пранясі мяне, божа») можа абваліцца. І сапраўды поезд раптам сцішыў ходу і спыніўся.

Было душна, пасажыры павыскоквалі з вагонаў на высокі чыгуначны насып. Перад намі ў сваёй першароднасці адкрываўся нязвыклы далягляд. Над шырокім зялёным полем, як дах над эстрадай, вісела бялявае неба, а пад ім хмара. Але якая! Чорная, як раяль, з палымянай аранжавай палоскай па краі. Часам хмара расколвалася. Тады з яе змрочных глыбінь выляталі вогненныя каснікі маланак. Паволі нарастаў густы бас-прафунда цяжкага, як метал, грому, нібыта нехта заўзята лупіў па клавішах басовай актавы.

— Чаму мастакі не пішуць такое,—сказала Алеся, зачараваная гэтай грознай прыгажосцю.— Усё больш тое, што пад рукой...

Мы падышлі да паравоза і глянулі на высокі, складзены з бярвенняў стары, шэры мост, праз які нам трэба было ехаць. Пераступіўшы рэчку, ён стаяў, выгнуўшы гарбатую спіну над кручай.

З вакенца паравоза выглядаў чорны ад сажы машыніст, пыхкаючы тытунёвым дымком, і глядзеў на мост. Вось ён пацягнуў ручку свістка. Праз невялічкую трубку з чэрава машыны разам з парай вырваўся на прастору аглушальны рык, які прыцісну́ў нас да зямлі. Усе кінуліся ў вагоны. Цягнік рушыў з месца і ціхенька пайшоў праз мост. Мне здавалася, быццам стары асілак стагнаў, скардзячыся на свой цяжкі лёс.

Я залез на паліцу і хутка заснуў моцна, як малое дзіця, для якога мінула небяспека. Прачнуўся ад музыкі. Іграў духавы аркестр, з якога вылучаўся густы бас трубы. Але адкуль тут музыка? У тыя часы, вядома, радыё ў вагонах яшчэ не было. Ля адчыненага акна купэ стаіць Алеся і ўглядаецца ў станцыйныя пабудовы, якія паволі насоўваюцца на нас.

— Вы ўжо не спіцё, Жэня? — павярнулася яна да мяне.

— Не. Дзе мы?

— Уязджаем у Клімавічы.

— А што за аркестр?

— Ды вунь, бачыце, нас сустракае.

Сапраўды, на зялёным мокрым лужку каля вакзала стаяла басанож чалавек восем-дзесяць музыкантаў у наспех накінутых на плечы паліто, шынялях. Яны заўзята дзьмулі ў трубы, білі ў барабаны, грымелі талеркамі.

— Вунь ён, вунь Андрэй,—усклікнула Алеся, паказваючы рукою на платформу. Там у скуранои куртцы і высокіх бліскучых ботах хадзіў, ссунуўшы, як заўсёды, на патыліцу кепку, Андрэй Александровіч. Але павітацца з ім і пагаварыць мы змаглі толькі, калі селі ў машыну.

Стары, яшчэ дарэвалюцыйны аўтамабіль, гукнуўшы клаксонам, панёсся па дарозе, абганяючы аднаконныя і параконныя фаэтоны і калымажкі, што везлі ў горад маляўнічы табар акцёраў Беларускага тэатра. З шыкам абагнаўшы гэты даўгі картэж, на які, відаць, быў мабілізаваны ўвесь гарадскі транспарт, мы з боку цэнтральнай вуліцы раптам павярнулі ў нейкі ціхі завулак і ўрэзаліся амаль у гогалеўскую лужыну, расфантаніўшы яе шэрую каламуць. Спыніліся ля шырокага ганка драўлянай гасцініцы «Парыж». Дальбог такая шыльда вісела над яе ўваходам.

Да чаго ж у тыя нэпаўскія часы прыватныя гандляры любілі пышныя, замежныя назвы.

Цэлы дзень мы былі заняты, уладкоўваліся ў тэатральным будынку, рэпеціравалі. Так што, калі я вярнуўся ў гасцініцу, была ноч. Я лёг, але заснуць ніяк не мог. Пакруціўшыся з боку на бок, я падняўся і пайшоў прайсціся.

Горад спаў у водары хмяльнога паху мёду, які нібы вісеў у ціхім і цёплым ліпеньскім паветры. На плошчы ў адной з камяніц свяціліся вокны, відаць, там быў штаб гарадскога кіраўніцтва.

Мінуўшы невялічкі сквер, агароджаны цяжкім чыгунным узорам, я раптам убачыў знаёмую постаць Андрэя, які выйшаў з асветленага пад'езда белага будынка.

— Вось дык дзіва! Дзве гадзіны ночы, а ты не спіш, — усклікнуў ён, падыходзячы да мяне.

— А ты?..

— У нас была нарада ў райвыканкоме, меркавалі, як будзем праводзіць вашы гастролі.

— Ідзём, я цябе праваджу. Неахвота ў гасцініцу вяртацца. Брудна там.

— Дык пойдзем да мяне, мясцінка знойдзецца. У нашым доме чыста і ўтульна, інтэлігентная сям'я. Гаспадар—мой таварыш па рэдакцыі, слаўны дзядзька, мы з ім стварылі тут філію «Маладняка». І жонка ў яго цікавы чалавек, Арыядна Васілеўна. Толькі глядзі, не закахайся ў яе, небяспечная прыгажуня. Ідзём!

— Ды не, што ты?! У дзве гадзіны ночы! Непрыстойна,—запярэчыў я.

— Нічога, нічога! Арыядна Васілеўна ўжо, відаць, спіць, а яе Антоша, напэўна, у прэферанс жарыць, заўтра ж нядзеля. Ночы праседжваюць за картамі. Днём працуюць, пасля абеду паспяць крыху, а там зноў за пульку, асабліва пад выхадны... Тут людзі добрыя, працавітыя, любяць свой горад. Бачыш, чыста на вуліцах, навокал зеляніна, і старая, і маладая, піянерамі насаджаная.

Андрэй гаварыў, як заўсёды, крыху нараспеў. З кішэні яго скуранай курткі тырчала дула нагана. Я памацаў яго. Андрэй адвёў маю руку:

— Зараджаны.

— А што, хіба ёсць у ім патрэба?

— Ды не, не тыя часы, ціха. Так, для парадку.

Ціха размаўляючы, мы падышлі да невялічкага, ашаляванага зялёнымі дошкамі доміка, абсаджанага з трох бакоў старымі дрэвамі. Усю бакавую сцяну і ўваход займала веранда. Праз дробныя, рознакаляровыя шкельцы было відаць, як у тытунёвым тумане схіліліся над сталом чатыры мужчынскія постаці. Праз адкрытыя дзверы даляталі выкрыкі: «Сем пік! Мае пікі! Віст!».

Раніцою ўсе сышліся ў сталовай ля гарачага самавара. На стале ў маляўнічым нацюрморце былі масла, сыр, яйкі, вяндліна, мёд, пахла свежым хлебам. Частавала простая пажылая кабета ў паркалёвай сукенцы і пярэстай хустцы на галаве. З яе крыху затуманеных гадамі шэрых вачэй свяціла дабрыня і гасціннасць. Маладая гаспадыня ў квяцістым лёгкім сарафане то прысаджвалася да стала, то знікала. Арыядна Васілеўна злавалася, што яе муж Антоша адсыпаецца ад начных баталій і не хоча ўставаць.

Яна сапраўды была прыгожая. Гнуткая, як дубец, маладая жанчына зачароўвала бляскам вачэй. Добра дагледжаныя пышныя цёмныя валасы, нібы шалом, прыкрывалі скульптурны твар. Яна і вабіла і насцярожвала нейкім падкрэсленым артыстызмам паводзін. У параўнанні з ёю Алеся была, як рамонак каля ружы. Яе па-дзіцячы шчыры твар палымнеў светлай усмешкай. У вачах, як у крыштальна чыстых дыяментах, бліскалі промні ўнутранага святла, дзявочай непасрэднасці.

— Ці ж не праўда, Алеся, ваш брат пасвяжэў і паправіўся?

— Я яго паю казіным малаком з мёдам.

— Праз соску, — надзьмуўся Андрэй.

— Па-мойму, яму не пагражае таўшчызна, — усміхнулася Алеся. — Ён заўсёды будзе хударлявы, такі характар.

— Куру многа, — адазваўся Александровіч, усеўшыся на падаконнік. Ён паснедаў ужо і пускаў дым на двор. — Але курыць кіну, як толькі ажанюся.

— Чаму? — здзівілася Арыядна Васілеўна.

— Каб не псаваць жонцы існавання.

— Вось гэта міла, такая самаахвярнасць. Чалавек жыве для сваіх жаданняў. Чым іх менш, тым бліжэй да старасці, — задумліва мовіла Арыядна Васілеўна.

— Чаму вашага мужа завуць Антоша, як маладога Чэхава?—спытаў я Арыядну Васілеўну, калі яна праходзіла побач.

— Гэта я яго так празвала, а за мною і ўсе знаёмыя. Я вельмі люблю Чэхава, Антоша ў нечым мне яго нагадвае, хаця я мелася выйсці замуж за іншага... У маім жыцці ўсё так! Думала паступіць у архітэктурны інстытут у Петраградзе, але захварэла, прапусціла экзамены і вымушана была пайсці ў педагагічны, бо там былі вакансіі. І вось зараз пакутую...

ЦІ МОЖНА ВЫНАЙСЦІ ВЕЛАСІПЕД?..

НАТАТКІ З ВЫСТАЎКІ ТВОРАЎ ДЫЗАЙНЕРАЎ У ВІЛЬНЮСЕ

У канцы мінулага года ў Вільнюсе працавала справаздачная выстаўка дызайнераў Вільнюса. Экспанаваліся макеты, доследныя ўзоры, фатаграфіі інтэр'ераў, макетаў гатовых прамысловых і доследных узораў, створаных мастакамі - канструктарамі вільнюскага філіяла Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута тэхнічнай эстэтыкі. Літоўскія дызайнеры робяць прыкметныя поспехі ў сваёй рабоце над фарміраваннем вытворчага асяроддзя, у формаўтварэнні абсталявання і прыбораў, у распрацоўцы колернага клімату.

Дызайнер заўсёды рашае двайную задачу — сацыяльна - камунікатыўную і эстэтычна-культурную. Літоўскія дызайнеры разумеюць свае задачы. Вырашэнне прамысловых інтэр'ераў, камунікацый на вытворчасці, арганізацыя заводскіх тэрыторый, стварэнне зон адпачынку, азеляненне тэрыторыі — усё гэта арганізавана ў комплексы і радуе вока чалавека, памагае яму ў рабоце.

Асаблівую ўвагу аддаюць дызайнеры Літвы пляцоўкам і зонам адпачынку. Адна з галоўных дэталей у зоне адпачынку ў літоўскіх дызайнераў — басейн. Дзякуючы дэкаратыўнаму акайміванню з дзікага каменя, жалезабетону або каляровых цэментаў, а таксама азеляненню, воднае люстэрка выглядае, як высокамастацкі элемент унутрызаводскай або перадзаводскай тэрыторыі. Часта ў басейне ўстанаўліваецца дэкаратыўная скульптура, якая яшчэ больш садзейнічае стварэнню прыгажосці і ўтульнасці. Так зрабілі на Алітускім машынабудаўнічым заводзе. Фантаны з выкарыстанай для тэхнічных патрэб вады дадаткова ўпрыгожваюць зону адпачынку на Вільнюскім станкабудаўнічым заводзе імя 40-годдзя Кастрычніка. Дэкаратыўнае пакрыццё пляцовак адпачынку плітамі з каляровага жалезабетону з прамежкамі ў 10—20 сантыметраў, засеянымі травой, таксама стварае дэкаратыўны эфект. Вялікае значэнне надаюць літоўскія дызайнеры азеляненню вытворчай тэрыторыі.

Прыкметныя ўдачы мастакоў-канструктараў Літвы і ў комплексным вырашэнні прамысловых інтэр'ераў, бытавых служб, сталовых на вытворчасці. Умела ўводзяць яны дэкаратыўныя элементы ў інтэр'еры (чаканка, вітражы, рашоткі ў спалучэнні з драўлянымі дэкорамі).

На выстаўцы прадстаўлены два станкі работы мастака - канструктара А. Лусіса. Абодва зубафрэзерныя, адзін з іх універсальны, другі дробнамодульны. І абодва выкананы ў адзінай гаме, у адрозненне ад сваіх прататыпаў. Формы іх строга геаметрычныя з прапорцыямі, што сведчаць пра добры густ аўтара. Тонкая нюансіроўка афарбоўкі падкрэслівае сучасны выгляд канструкцый. Матавыя і паўматавыя эмалі мяккіх шэра-блакітных таноў добра рысуюць прастораныя формы станкоў, храмаваныя і нікеляваныя дэталі надаюць ім прыгожы выгляд, узбагачаючы іх блікамі святла. Удалы выбар пульта кіравання, добрая аглядкасць ствараюць дадатковыя зручнасці ў рабоце.

Профілешліфавальны станок мастака-канструктара А. Лігевікуса робіць уражанне сваёй строгай дакладнасцю форм, якія свабодна развіваюцца ў прасторы. Нягледзячы на мноства розных па масе дэталей, станок выглядае суцэльным і ўстойлівым. Дакладна выкананы графічныя сімвалы пульта кіравання і эмблемы.

Вельмі наглядны прыклад паляпшэння эстэтычных якасцей аб'екта шляхам мадэрнізацыі паказвае намотачны паўаўтамат, выкананы мастаком - канструктарам В. Ласкаўскасам. Прататып прадстаўлен побач на фатаграфіі і ўяўляе сабой хаатычнае нагрувашчванне дэталей, сяк-так сашрубаваных адзін з адным — толькі б працаваў. Пасля распрацоўкі мастаком-канструктарам, станок набыў прос-

— Хіба прафесія настаўніцы вам не падабаецца? Што можа быць больш пачэснага? — здзівіўся я.

— Сваіх дзяцей у мяне няма, можа таму я і не люблю гэтых малых разбойнікаў. Ведаеце, у апошні дзень перад канікуламі нехта з іх прынёс у клас і пасадзіў у шуфляду майго стала жабу. Я ледзь не самлела, калі яна выскачыла мне на грудзі. Вы не смейцеся, яны не любяць мяне яшчэ больш, чым я іх, і між намі ўвесь час ідзе вайна.

— Можа ў вас падабраўся такі няўдалы клас? — утаропілася на яе Алеся.

— Не, дзеці, як і ўсюды, — развяла рукамі Арыядна Васілеўна.

— Дык як жа яно? Не любіць дзяцей і хадзіць ля іх—не разумею.

— Ды вам гэтага і не зразумець ніколі, — махнула рукою Арыядна Васілеўна. — Вы ж актрыса.

— Якая я актрыса, — нават крыкнула Алеся. — Я спяваю ў хоры. Гэтая роля ў спектаклі «На Купалле» выпадковая. Проста я іграю самую сябе. Я настаўніца! Я хутка пакіну тэатр і пайду ў школу. Я люблю дзяцей. Мне здаецца, у жыцці няма нічога больш светлага і чыстага, чым дзіцячая душа.

Седзячы моўчкі ля самавара, маці Арыядны Васілеўны ўвесь час ківала Алесі галавой, відаць, згаджаючыся з ёю.

«Якія яны не падобныя, маці і дачка», — падумалася мне.

— Дзеці не раз мяняюць скуру, — гаварыла тым часам настаўніца. — Мы ж таксама, — сказала яна з выклікам.

Увайшоў Андрэй у прыгожа вышытай белай кашулі з шырокім квяцістым поясам.

— Выбачайце, нам пара ісці.

Падзякаваўшы за смачны сняданак, мы выйшлі, пакінуўшы жанчын спрачацца.

У рэдакцыі «Нашага працаўніка», дзе працаваў Андрэй, было гамузна. Пасеўшы на сталах, на зэдліках, на драўлянай канапе, маладыя пісьменнікі курылі, гамашлі, спрачаліся. На падваконніку, як дзве птушкі-заранкі, у чырвоных хусцінках, сядзелі і шчабяталі аб нечым сваім патаемным дзяўчаты.

Андрэй увайшоў, як камісар у баявы эскадрон, і адразу ўсё сціхла. Хлопцы пазлазілі са сталоў і сталі моўчкі, прыціснуўшыся да сцен. Александровіч выцягнуў з партфеля спіс маладняко̆ўцаў і пачаў пераклічку тых, хто з'явіўся. Голас яго быў гаспадарскі, уладны, рухі цвёрдыя, упэўненыя. Ён уважліва прыглядаўся да кожнага, хто адгукаўся на яго выклік. Хлопцы былі зухаватыя, з агеньчыкамі цікаўнасці ў вачах, апранутыя па-летняму, улегцы, некаторыя ў перкалёвыя кашулі і картовыя штаны, у сандалях на босую нагу альбо ў парусінавых ботах, адзін— у лапцях.

Александровіч глянуў на засаромлены твар хлапчука і мякка спытаў:

— Сельскі карэспандэнт?

— З вёскі. У газеты пішу. Друкуюць! — не без гонару сказаў юнак.

— Мы з табою аднаго росту, значыць, ногі ў нас павінны быць аднолькавыя. Пасля сходу зойдзем да мяне, возьмеш чаравікі. А то ў тэатр ісці... Дык вось, хлопцы, — звярнуўся ён да астатніх, — мы сабралі нашу маладняко̆ўскую філію, бо да нас у госці прыехаў дзяржаўны тэатр рэспублікі. Першы БДТ. Вечарам пойдзем на адкрыццё гастроляў. Сакратар райкома камсамола, — паказаў ён на маладога чарнявага хлопца, — раздасць вам білеты.

Хоць на двары было спякотна, а ў памяшканні душна, сакратар сядзеў у скураной куртцы. Куртка яшчэ з часоў грамадзянскай вайны лічылася знешнім атрыбутам улады чырвонага кіраўніцтва.

— Будзеце глядзець музычную п'есу старшыні «Маладняка» Міхася Чарота «На Купалле»,— гаварыў Андрэй. — Музыка, як вы ведаеце, мастацтва высокае, надзвычайнай сілы мастацтва. Чым багаты наш край? Песнямі. А песні — тая ж музыка і паэзія. А паэзія — гэта мёд, нектар. Песні складаць трэба і дарыць людзям. Паэзія заўсёды глядзіць наперад. Трэба і нам глядзець у заўтрашні дзень. Якімі, скажам, стануць Клімавічы яшчэ пры нас з вамі? Прыйдуць машыны, тэхніка, прагрэс. Не толькі ў горад, але і на вёску, — глянуў ён у бок селькара, — Вырастуць камяніцы, дамы культуры, стадыёны, пойдзе трамвай...

Ужо сёння

Па гарадах і па сёлах
Песні пра шчасце звіняць.
Выйдзем, працоўная моладзь,
Вольны свой край будаваць.

Андрэй непрыкметна перайшоў на верш, але тут жа спахапіўся і падштурхнуў мяне да стала:

— Вось тут у нас артыст, драматург, ён вам раскажа пра беларускі тэатр.

...Вечарам у тэатры сабраўся ўвесь цвет Клімавіч. Мясцовыя кіраўнікі ў фрэнчах, інтэлігенты ў часучовых талстоўках, рабочыя з камбіната хто ў чым, жанчыны прыбраліся ў модныя на той час гарнітуры, а хто і ў старыя бабчыны строі.

Гарэлі электрычныя агні. У невялікім фае праходжваліся парачкі. У цесным буфеце хлопалі коркі з бутэлек, вісеў тытунёвы туман. Усюды было радаснае ўзбуджэнне, святочны настрой.

Калі гледачы запоўнілі залу, мы з Андрэем, улаштаваўшы на прыстаўных крэслах Арыядну Васілеўну і яе высокага, з невялічкай бародкай мужа ў залатым пенснэ, выйшлі на драўляны ганак за тэатрам і селі на цёплыя прыступкі. Быў ціхі, духмяны вечар. На лужку перад намі пасвіліся козы, важна клыпалі гусі, з посвістам насіліся няўрымслівыя хлапчукі, стараючыся знайсці дзе шчыліну, каб праціснуцца ў тэатр.

Праз адкрытыя з-за куліс дзверы мякка плылі меладычныя гукі музыкі Тэраўскага. Звонкі, як крынічны струменьчык, галасок Алесі Александровіч і вабіў, і клікаў, і прымушаў з асалодаю слухаць.

Дзе ты, кветка маёй долі,
Я цябе шукаю,—

плыло ў паветры. Поўны надзеі і мальбы галасок дзяўчыны гучаў, нібы жалейка ў народным аркестры. Спектакль «На Купалле» Андрэй многа разоў бачыў у Мінску. У зале было цесна, поўна прагных клімаўчан, а нам было прыемна сядзець тут, на мядовым паветры.

Крані струну ў грудзях сваіх,
Пачуеш звонкі водгук мая.
Васну кахання прыгадаеш,
Крані струну ў грудзях сваіх.

— Га, што скажаш, дружа? Хораша напісаў, пранікнёна. Вось сяджу, слухаю Алеську, а гэтыя радкі твае ў галаву лезуць.

Андрэй маўчаў, але мне здалося, што ў яго галаве недзе ўжо мрояцца новыя задумы, новыя мары...

— Ніколі не падумала б, што нейкі там беларускі тэатр, які іграе на вясковай мове, можа так захапіць свежасцю, непасрэднасцю, музычным харастом і прывабнасцю акцёраў-выканаўцаў, — гаварыла Арыядна Васілеўна, калі мы ішлі пасля спектакля дадому.

Уладзік — Дольскі, пані Ядвіга — Пуроўская, Даніла — Грыгоніс, асабліва Алеся — Александровіч яе проста зачаравалі. Я дзівіўся дасведчанасці Арыядны Васілеўны ў тэатральным мастацтве.

— Мушу вам сказаць, што вы для мяне натура ў пэўнай меры загадкавая і супярэчлівая. Я вёў яе, трымаючы пад руку.

— Ай, ці варта аб гэтым,—спынілася яна раптам і тужліва глянула мне ў вочы. — У кожнага чалавека ёсць недасказанае. Нашто вам? Вы хутка паедзеце, а я застануся тут, бо не веру, што Антоша калі-небудзь выберацца адгэтуль, хоць і абяцае.

...Мы ігралі «На Купалле», «Мешчаніна ў шляхоцтве», «Машэку» і цешыліся цудоўнымі Клімавічамі. Там было, як на курорце, і ўсяго хапала: і чароўнай прыроды, і салодкага мёду, і добрых людзей. У канцы гастроляў нам наладзілі прыём, пасля якога мы доўга хадзілі па вуліцах Клімавіч і непрыкметна дайшлі да ўтульнага дамка, дзе ў садовай альтанцы сядзела на самоце Арыядна Васілеўна з кніжкай вершаў Верлена на французскай мове. Алеся здзівілася.

— Вы чытаеце Верлена ў арыгінале?

— Чытаю.

— І вам падабаецца?

— Я люблю сімвалістаў — і французскіх, і рускіх.

— А Максіма Багдановіча вам не даводзілася чытаць?

— Чытала, толькі нашто ён піша па-беларуску?

— Чаму, хіба кепска гучыць?

Чуеш гул?—Гэта сумны, маркотны лясун
Пачынае няголасна граць:
Пад рукамі яго, навяваючы сум,
Быццам тысячы крэпка нацягнутых струн,
Танкаствольныя сосны звіняць,—

прадэкламавала Алеся.

— Гэта любіць мой муж, а я не разумею, нашто засмечваць рускую мову рознымі правінцыялізмамі, дыялектызмамі, архаізмамі? Каб зразумець іх, трэба лезці ў слоўнік Даля.

— А нашто Даль, калі ваша маці можа вам вытлумачыць любое слова? — запярэчыў Андрэй.

— Мая маці старая жанчына...

— Няўжо вам перашкаджае мова, калі вы глядзіцё нашы спектаклі? — ціха запытала Алеся.

— Я не думаю аб гэтым, бо жыву на спектаклі эмоцыямі. Мяне мала цікавіць змест вашых п'ес.

— І Мальера таксама?

— Мальера я б хацела пачуць на французскай мове. Я мару пабываць у Францыі.

— А пакуль што задавальняецеся беларускай правінцыяй, — з'ехіднічаў Андрэй.

— У кожнага ёсць свая мара, — уздыхнула Арыядна Васілеўна. — Мне так сумна, я такая адзінокая.

— А што мужыкі,шпараць у прэферанс? — апусціўся на лаўку Андрэй.

— Шпараць, шпараць, як вы кажаце, і п'юць самагон. Яны глухія, сляпыя, ненармальныя людзі.

— Ну, і няхай сабе іграюць, што за бяда!

— У іх няма пачуцця меры... Але і сапраўды, хай іграюць. Што мне да іх, калі ў мяне ёсць свае мары. Я на хвіліну, — раптам устала Арыядна Васілеўна, — я зараз.

І яна знікла, але хутка вярнулася з бутляй нейкай бурштынавай вадкасці і кошыкам пернікаў.

Было надзвычай прыгожа ў гэтым чароўным садку. Ціха і прыемна. Пакаштаваўшы мядку, я запытаў, хто яго так умела гатуе.

— Мая маці, — адказала Арыядна Васілеўна з гонарам.

На вакзале ізноў, як і пры сустрэчы, грымеў духавы аркестр, стараючыся перакрыць гудкі паравозаў. Было многа праважатых з кветкамі і яблыкамі. Андрэй, нібы начальнік станцыі, паходжваў па пероне, усіх запэўняючы, што хутка вернецца ў Мінск. Арыядна Васілеўна з мужам прынеслі ахапак кветак і ад маці збанок мёду на дарогу.

Поезд зноў вёз нас праз мост «праняслі мяне, божа». Я ляжаў на верхняй паліцы, і ў галаве маёй узнікалі то марш «Развітанне славянкі», што гучаў на вакзале, то «Сем пік! Мае пікі! Віст!». Раптам прыпомніліся блокаўскія радкі: «И, медленно пройдя меж пьяными, всегда без спутников, одна, дыша духами и туманами, она садится у окна». І ці то сапраўды, ці то здавалася, але са мною разам з цягніком бег і ўрываўся ў адкрытае акно мядовы водар.

тыя і ясныя формы, стаў зручны ў эксплуатацыі і абслузе.

Уважлівыя адносіны да любой дэталі і доказ таго, што для мастака-канструктара няма дробязей, відаць у любоўнай распрацоўцы індуктыўнага паваротнага стала. Пачуццё меры і густ відны ў рабоце яго аўтара — мастака - канструктара В. Макараваса.

Дзе б ні працаваў дызайнер, ён абавязкова аналізуе прызначэнне прыбора, станка або прадмета ўжытку, уносіць новае, удасканальвае аб'ект, раскрывае ў ім новыя якасці, а часам змяняе ўяўленне аб гэтым прадмеце.

Прыкладам можа быць праект дзіцячых санак, паказаны на выстаўцы. Тут няма старой традыцыйнай формы з двума палазамі. Тры кароткія металічныя лыжы даюць дадатковы вобраз спартыўнага снарада. І аўтар, ведаючы з вопыту, як цяжка кіраваць санямі на спусках, вырашае гэту праблему па-дызайнерску проста — рулявыя палазкі адзяваюцца дзіцяці на ногі асобна. Яны ў адным стылі з санямі і вельмі апраўданы функцыянальна. Гэта неадкладна адбілася на попыце — у магазінах Вільнюса іх разбіраюць умомант.

Яшчэ адзін прыклад — праект дзіцячага веласіпеда. Аўтар здолеў у адной мадэлі даць выдатнае вырашэнне ўзроставых змяненняў дзіцяці. Зменшана на вышыні рама, затое падыманне руля і сядзення значна павялічаны. На гэтым веласіпедзе з поспехам можа ездзіць сямігадовы і семнаццацігадовы, так што веласіпед, аказваецца, усё яшчэ можна вынайсці.

Акрамя таго трэба адзначыць, што сама экспазіцыя выстаўкі таксама добры дызайн. Асабліва выдатная структура рашоткі з падвесных планшэтаў з высакаякаснымі буйнымі фатаграфіямі, якая свабодна запаўняе прастору, не загрувашчваючы яе, што гаворыць аб высокай экспазіцыйнай культуры.

Мы маем права чакаць такой выстаўкі-справаздачы ад беларускага філіяла Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута тэхнічнай эстэтыкі. А лепшым было б стварэнне пастаянна дзеючай выстаўкі беларускага дызайна для няспыннага абмену вопытам розных груп мастацкага канструявання, для агульнай вучобы мастацкаму канструяванню, для шырокай папулярызацыі ведаў пра дызайн.

А. МОРСАЎ,
мастак-канструктар.

Мінск.

Год назад адбыўся дэбют вакальна-інструментальнага ансамбля «Таварыш». Удзельнікі гэтага музычнага калектыву — рабочыя Баранавіцнага баваўнянага камбіната — выступаюць з канцэртамі перад працаўнікамі налгасаў, саўгасаў, прадпрыемстваў.

На здымку — ансамбль «Таварыш».

Фота І. САПЕГІ.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

Уладзімір РУДЗІНСКІ

БАЙКА

ЦІМОХАВА ГАСЦІННАСЦЬ

**Запрасіў Цімох
Сцяпана
ў рэстаран:
«Хочаш, братка,—
закажу гарэлкі збан —
Я не скнара,
і ў кішэні грошы ёсць...
Як-ніяк —
ты ж у мяне
сягоння —
госць.
Пагамонім,
павячэраем удвух.
Каб ты ведаў:
у цябе —
гасцінны друг».
...Вось размова за сталом ужо
ідзе.
Як пчаліны вулей,
зала ўжо гудзе...
«Будзь здароў,
Сцяпан!»
«Здаровы будзь,
Цімох!
Добра ж ты мяне частуеш,
далібог...»
І кульнулі
мо па пятай
дружбакі;
Праглынулі
заліўныя языкі.
Па біфштэксу з'елі хлопцы,
па рагу.
«Ой,
Цімоша,
я ўжо болей не магу
Столькі выпіць,
столькі з'есці —
хто б тут змог!..»
«Я таксама»,—
перабіў яго Цімох.
І сказаў ужо Сцяпану
на хаду:
«Пачакай мяне —
я хуценька прыйду»...
Мо' гадзіну,
а мо' дзве
Сцяпан чакаў.
А Цімох!
Дамоў сабе пашыбаваў.
Добра,
што Сцяпан меў грошы,
а не так...—
Бо інакш —
хоць ты закладвай
свой пінжак.
...А назаўтра,
гэта праўда —
не падман, —
Запрасіў Цімох...
Дзям'яна ў рэстаран...**

□

**Мараль:
Нядобра,
калі жлукцяць без мяжы.
А яшчэ горш —
калі за кошт чужы.**

САМААБСЛУГОЎВАННЕ

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

Я. ІВАНОЎ

ПЛЫВЕЦ

— Каго гэта хаваюць?

— Плыўца аднаго... Утапіўся.

— Як гэта, ён — плывец і... утапіўся?

— Ды ён не такі ўжо і плывец...

— Не разумею.

— Прасцей простага...

— Раскажыце.

— Прыехала тут да нас у горад адна шышка са сталіцы. Ну, як заведзена, правялі сходзец, нагаварыліся ўдосталь, а потым той, са сталіцы, захацеў купацца... Так усім гуртам і рушылі на раку — хто мог плаваць і хто не ўмеў.

— Дык, хто ж утапіўся? Можа той, са сталіцы?

— Шышка? Не-е, ён не ўтопіцца, мужчына здаравенны, кажуць спартсмен нават, усімі стылямі навучыўся плаваць... Утапіўся наш, дырэктар гарадской лазні.

— Як жа здарылася?

— Вельмі проста. Шышка ў ваду—і ўсе за ім: хто ўмеў плаваць і хто не ўмеў... А наш, кажуць, ва ўласную ванну баяўся залазіць. Шышка на той бераг пераплыла і махае рукой, астатніх кліча, саромiць. Ну, наш, доўга не думаючы, і сігануў у раку... Відаць, рашыў: чым тварам у гразь, лепш у ваду! Траіх уратавалі, а ад яго толькі бурбалкі пайшлі...

ВЕТЛІВЫ

НЕ, вы паслухайце, да чаго няўважлівыя людзі ў нас! Ездзіў я ўчора за горад на рыбалку... У аўтобусе — таўхатня. Столькі набілася людзей, нібы тых селядцоў у бочцы. Ну я, гэта самае, неяк праціснуўся на сярэдзіну, стаў і ціхенька чакаю свайго прыпынку. І раптам... А божачка мой, аж цяпер у вачах цёмна, як успомню. Не, кажу вам, гэта трэба самому адчуць, словам тут не перадасі: як наваліцца нехта мне на нагу, ну, нібы баба-капёр апусціўся... Ад болю сэрца сціснулася, крычаць хочацца, лаяцца, але я — чалавек ветлівы.

— Грамадзяне, нагу адціснецеl

А грамадзяне — хоць бы што. Мяне ўжо нават пот прашмае: паспрабуй, разбярыся, хто з іх на маёй назе ўладкаваўся... Бачу перад сабой нахабны чырвоны карак пад капелюшом. Да яго:

— Злезьце з нагі, а то я, гэта самае...

Павярнуў ён свой качан да мяне, паглядзеў, нібы на мурашку якую, і, нарэшце, саступіў-такі з нагі. Зрабіў паслугу! Ну, думаю, цяпер прасіць прабачэння будзе. Павінен, як культурны чалавек! Яшчэ і паспачувае... Толькі дзе там! Свіння свінням і застанецца. Нават слоўца ад яго не пачуў!

Затое ж, як выходзілі з аўтобуса — я яму паказаў... Нібы незнарок я-ак садану па костачцы чаравікам! Будзе ведаць... Такіх ветлівасці вучыць трэба!

Я. ГЕРЦОВІЧ

ЦІ МАЛА ШТО КАЖУЦЬ...

Кажуць,
Хто дрэўца адно пасадзіў,—
Не змарнаваў ён жыццё.
Кажуць,
Хто ўзгадаваў чалавека, —
Не дарэмна на свеце жыў.
Кажуць,
Хто адшукаў крыніцу, —
Не лішнім быў на зямлі.

Іван КАЛЕСНІК

**Не знаю:
Мо' праўда, а можа і не—
Кажуць,
Да Каспія Волга імкне.**

**Кажуць,
Каню да спадобы авёс.
Кажуць,
Камар да слана не дарос.**

**Кажуць, што брата
Каін забіў.
Кажуць, што добра
Ён, мусіць, зрабіў,
Бо думкі чужыя
Авель любіў.**

ДА ВЕДАМА ПАЖАРНІКАЎ

Не хацеў бы я чуць ад цябе,
Што і нам давядзецца старэць.
Лепей зараз жа,
тут жа,
цяпер
Ад кахання згарэць.

Раман ТАРМОЛА.

**Дужа добра, што нас
Папярэдзіў пясняр:
Можа гуртам удасца
Заліць той пажар.**

МІМАХОДЗЬ

І. БРАЛКО

● *Агранам працаваў паводле прынцыпу: хоць трава не расці.*

Р. ЛАЗУРКІН

● *Не заўсёды задума аўтара дасягае мэты. Здараецца, што чытач пралівае слёзы над камедыяй і хапаецца за бакі ад смеху, чытаючы трагедыю.*

А. ПРАНІШНІКАЎ

● *І ў салаўя можа ламацца голас.*

У. ТРАЦЦЯКОЎ

● *Разнавіднасць індывідуальнасці: у кожнага свой, непаўторны набор забабонаў.*

● *Прырода не церпіць прастаты.*

● *Заяц стаяў за поўную справядлівасць сярод звяроў: каб ніхто нікога не еў, а моркву —дзяліць пароўну.*

● *Слава вырвала з нашых шэрагаў...*

З ПАДСЛУХАНАГА

ПРЫРОДА, ПРЫРОДА...

— Гавораць, у нашым лесе браканьеры адчуваюць сябе надта няўтульна.

— Ды там жа засталіся адны галодныя ваўкі.

□

— Цяпер у лесе птушкам не да спеваў.

— А чаму?

— Іх заглушаюць адпетыя хуліганы.

□

— Раней у нашай рэчцы вадзілася смачная рыба, з'ясі — пальчыкі абліжаш.

— А цяпер?

— З'ясі, але пальчыкі не адмыеш — хіміяй патыхае.

Запісаў Р. БОХАН.

Уладзімір ЛЯВІЦКІ

КРЫТЫЧНАЯ АСОБА

Не жаў, не сеяў, не араў —
Адно ўсіх сам
крытыкаваў.

АСА І ЯЕ МАРАЛЬ

Калегу муху раскрытыкавала
За тое, што яна не мела джала.

Павел ЛАРЫН

МУЗЫКАЗНАЎЦА

З усіх мелодый любіць ён
бакалаў, шклянак
тонкі звон.

Пераклаў з украінскай
Васіль ТКАЧОЎ.

З ФРАНЦУЗСКАГА ГУМАРУ

Жан заходзіць да гандляра сабакамі, выбірае самага лепшага, плаціць і, ужо збіраючыся выходзіць, пытае:

— Вы павінны ведаць, сабакі гэтай пароды верныя гаспадару?

— Яшчэ б мне не ведаць, — адказвае гандляр. — Я гэтага сабаку прадаю ўжо трэці раз.

□

— Паслухайце, афіцыянт, вы палічылі мне тры франкі за гарчыцу, а я яе амаль не браў!

— О, гэта памылка, мсье. Калі вы амаль не бралі, то гэта каштуе пяць франкаў. Тры франкі—гэта калі вы яе зусім не бралі.

□

Аліўе сустракае на вуліцы немаладога чалавека.

— А, гэта ты, Дзюран! — радасна ўсклікае ён. — Як ты змяніўся! У цябе былі такія прыгожыя валасы, а цяпер ты зусім лысы! Ты быў стройны, а цяпер стаў таўсцяком! Ты быў высокі, а цяпер нейкі маленькі! Як жа ты змяніўся, Дзюран!

— Прабачце, мяне завуць не Дзюран, а Дзюпон.

— Не дзіва, што ў цябе нават прозвішча змянілася!

□

Дзесяцігадовы Жэрар, як усе хлопчыкі, вельмі любіць спорт. Аднойчы, захапіўшыся гульнёй у хакей, ён прастыў і захварэў. Маці мерае яму тэмпературу.

— Колькі, мама?—пытае Жэрар.

— 40,1.

— Гэта многа, мама?

— Вельмі многа, сынок.

— Здорава!—усклікае Жэрар і з хваляваннем пытае: — А рэкорд — гэта колькі, мама?

□

Веласіпедыст, які ехаў на вялікай хуткасці, збіў жанчыну.

— Ну, мадам, — сказаў ён, дапамагаючы ёй падняцца, — лічыце, што вам вельмі пашанцавала.

— Як вы можаце так гаварыць? — абурылася жанчына.

— Ды бачыце, мадам, звычайна я ваджу пяцітонны грузавік.

Пераклала з французскай Э. ІОФЕ.

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 АТ 03011

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі—33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры—33-21-53, выдавецтва —32-22-19, бухгалтэрыі—32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.